

tarih evresi

İki Aylık Tarih ve Kùltür Dergisi

ATATÜRK TARİHİ DOSYASI

Eylùl -Ekim 2020

Sahibi

MT PROMOSYON MATBAA

Yazı İşleri Müdürü

Ogün Nuri Taş

Yayın Yönetmeni

Nesim ŞEKER

Yayın Kurulu

Ömer KOÇ - Koç Holding - Prof . Dr. İlber ORTAYLI,

Doç. Dr. Nesim ŞEKER, Doç. Dr. Nurten KILIÇ,

Doç. Dr. Birsen BULMUŞ, Doç. Dr. Mehmet ÖZ,

Doç. Dr. Umut ÖZGÜR.

İrtibat

Tel: (0312) 256 74 92 - 0505 677 22 35

tarihdergisi@gmail.com

Bu dergi Hacettepe, Boğaziçi, Bilkent, ODTÜ Üniversitelerinde bulunan Doktorlar,

Doçentler ve Master Öğrenciler tarafından iki ayda bir yayımlanır.

Dergiye gönderilen yazılar basılmaz ise istenmesi halinde iade edilir.

Dergide yayınlanan yazıların içeriğinden yazı sahipleri sorumludur.

MT PROMOSYON MATBAA

Tel: 0312 384 76 15

İçindekiler

Atatürk'ün Hayatı

<i>Necati ÇAYIRLI</i>	4
------------------------------------	---

Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Anlayışı ile İlgili Bazı Görüşler

<i>Haldun EROĞLU</i>	14
-----------------------------------	----

Prof. Dr. Haldun EROĞLU Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü

Atatürk'ün Doğumu ve Çocukluk Yılları (1881 - 1893)

<i>Alaattin UCA</i>	25
----------------------------------	----

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Atatürk'ün Geleceği Seziş ve Öngörü Gücü (1914 Yılı)

<i>Hikmet ÖZDEMİR</i>	35
------------------------------------	----

Siyaset Bilimi Profesörü.

Atatürk'ün Devlet Adamlığı ve Geleceği Öngörüsü

<i>Prof. Dr. İlker ALP</i>	48
---	----

Prof. Dr., Yakınçağ Tarihi

1933 Üniversite Reformu'nun ATATÜRK'ÜN

Kültür Politikasındaki Yeri

<i>Dr. Yunus KOBAL</i>	65
-------------------------------------	----

H.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Görevlisi

Dünya Lideri Atatürk'ün Diğer

Ülkelerde İsimlerinin Verildiği Yerler

<i>Necat ÇAYIRLI</i>	72
-----------------------------------	----

Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

Milli Bir Lider Olarak Motivasyon Dehası ATATÜRK

<i>Dr. Selami SÖNMEZ</i>	89
---------------------------------------	----

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğt. Fak. Eğitim Bilimleri Eğitimi Böl. Öğrt. Üyesi.

Dergiden...

Tarihi araştırmaların, neticesine dair söylenebilecek şeyler tarihteki hayatların, bugün yaşanabilirliklerin prrojeksiyonuna dairdir.

Atatürk'n Hayatı adlı makale ile Necati ÇAYIRLI, Mustafa Kemal Atatürk'n Tarih Anlayışı ile İlgili Bazı Görüşler adlı makale ile Haldun EROĞLU, Atatürk'n Doğumu ve ocukluk Yılları adlı makale ile Alaattin UCA, Atatürk'n Geleceği Seziş ve ngr Gücü adlı makale ile Hikmet ÖZDEMİR, Atatürk'n Devlet Adamlığı ve Geleceği ngrs adlı makale ile Dr. Yunus KOBAL, 1933 niversite Reformu'nun ATATÜRK'N Kültür Politikasındaki Yeri adlı makale ile, Prof. Dr. İlker ALP Dünya Lideri Atatürk'n Diğer lkelerde İsimlerinin Verildiği Yerler adlı makale ile Yn.Uz. Fuat YRKOĞLU ve son olarak Dr. Selami SÖNMEZ Milli Bir Lider Olarak Motivasyon Dehası ATATÜRK adlı makalelerimiz sizlerin beğenisine sunduk.

Umarız tarihin tozlu sayfaları arasında yapacağınız yolculuktan keyif alacağınızı tahmin ediyoruz...

Tarih Dergisi

Atatürk'ün Hayatı

*Necati ÇAYIRLI**

Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selânik'te Koca Kasım Mahallesi, Islâhhâne Caddesi'ndeki üç katlı pembe evde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Baba tarafından dedesi Hafız Ahmet Efendi XIV-XV. yüzyıllarda Konya ve Aydın'dan Makedonya'ya yerleştirilmiş Kocacık Yörüklerindendir. Annesi Zübeyde Hanım ise Selânik yakınlarındaki Langaza kasabasına yerleşmiş eski bir Türk ailesi olan Hacı Sofu ailesinden Feyzullah Ağanın kızıdır. 1. Milis subaylığı, evkaf katipliğı ve kereste ticareti yapan Ali Rıza Efendi, 1871 yılında Zübeyde Hanım'la evlendi. Atatürk'ün beş kardeşinden dördü küçük yaşlarda öldü, sadece Makbule (Atadan) 1956 yılına değin yaşadı.²

Mustafa Kemal'in hem baba, hem de anne tarafından soyu "Evlad-ı Fatihan" , yani Rumeli'nin fethinden sonra buraların Türkleştirilmesi için Anadolu'dan göçürölerek, iskan edilen "Yörük" veya "Türkmenler" dendir. Baba soyu, Karaman'dan gelerek Manastır Vilayeti'nin Debre-i Bala Sancağı'na bağılı Kocacık Köyüne yerleştiler. Aile sonradan 1830'larda Selanik'e göç etmiştir. Ali Rıza Efendi 1839'da Selanik'te dünyaya gelmiştir. Dedesi Ahmet ve dedesinin kardeğı Hafız Mehmet'in taşıdığı "kızıl" lakabı ve yerleştikleri nahiyenin adı olan "Kocacık" 'ın da gösterdiği üzere; Mustafa Kemal'in baba tarafından soyu Anadolu'nun da Türkleşmesinde önemli roller oynayan "Kızıl-Oğuz Türk menleri"nden

Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

gelmektedir³.

Anne soyu da Fatih Sultan Mehmet döneminde Konya, Karaman civarından Rumeli'ye göçürülüp, iskan edilmiş olan Yörüklerdendir. Bu sebeple aileye “Konyarlar” da denilmektedir. Tamamen Türk olan Vodina Sancağı'na bağlı Sarıgöl Nahiyesi'ne yerleşen aile; sonradan Selanik yakınlarındaki Langaza'ya geçti.

Atatürk'ün öğretim hayatı annesinin isteği ve ısrarı sonucunda Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde başladı. Ancak bir süre sonra babasının isteği üzerine yeni usulle eğitim veren İsmi Efendi okuluna devam etti⁴. Ali Rıza Efendi'nin vefatından sonra Zübeyde Hanım üç çocuğu ile birlikte Langaza'daki bir çiftlikte (Rapla Çiftliği'nde) kâhya olan kardeşi Hüseyin Ağa'nın yanına gitti. Böylece Atatürk bir süre için köy hayatı içinde yer aldı. Zübeyde Hanım oğlunun eğitimini düşünerek, Atatürk'ü teyzesinin yanına Selanik'e gönderdi. Atatürk burada Mülkiye Rüştiyesine kaydoldu (1893-94). Fakat burada kendisine sert davranan bir öğretmeninin de etkisiyle okuldan ayrıldı. Ardından Atatürk, girdiği sınavı kazanarak Askeri Rüştiyeye kaydoldu. Atatürk'ün yetişmesinde önemli rol oynayan Selanik Askeri Rüştiyesi, disiplini ve eğitim-öğretimiyle meşhur bir okuldu. Okuldaki matematik hocası Mustafa Bey adına ‘Kemal’i ilave etti.

1896'da Manastır (Bitola) Askeri İdadisine girdi. Burada ünlü bir hatip olan Ömer Naci ile arkadaş olan Atatürk; şiire, edebiyata ve hitabete

ilgi duydu. Ömer Naci vesilesiyle Namık Kemal ve Tevfik Fikret'i tanıyan Atatürk, arkadaşı Ali Fethi Bey aracılığıyla da Fransız Filozofların eserlerini tanımaya başladı. Ayrıca Fransızcasını ilerletmek için özel kurslar aldı. Askeri idadideki öğrenciliği yıllarında ilgi alanına matematik, tarih, yabancı dilde girdi. 5

Atatürk, 1898/1899'da Manastır Askeri idadisinden mezun oldu ve ardından İstanbul'da Harp okuluna başladı. Harp okulundayken arkadaşlarıyla beraber el basması bir dergi çıkartarak ‘hürriyet’ fikrini yaymaya çalıştı. 1902 yılında teğmen rütbesiyle piyade olarak mezun olan ve ardından Harp Akademisine başlayana Atatürk, askerliğin yanı sıra siyasal gelişmelerle de ilgilenmeye başladı. Akademi eğitimi 1905'te kurmay yüzbaşı olarak tamamladı.

Akademiden ardından İmam'daki 5. Ordu'ya atandı⁶ ve burada ‘Vatan ve Hürriyet Cemiyeti’ni kurdu. Ancak Suriye'de göreve başlayan Atatürk'ün amacı Makedonya'ya gitmekti. Nihayetinde 1908'de Makedonya'da bulunan 3. Ordu'ya atandı ve Park Demiryolu Müfettişi olarak görev yaptı. Manastır ve Selanik'te görevli iken 1909'da İstanbul'daki ayaklanmanın (31 Mart Olayının) bastırılmasını sağlayan ‘Hareket Ordusu’nda Kurmay Başkan olarak görev yaptı. İsyanın bastırılmasının ardından Selanik'e geri dönen Atatürk 1910 yılında orduyu temsilen oluşturulan heyet ile birlikte Picardie Manevralarını izlemek için Fransa'ya gitti. Fransa dönüşü ise patlak veren

Trablusgarp Savaşı üzerine İtalyanlara karşı savaşmak için Trablusgarp'a gitti. Burada Tobruk, Bingazi ve Derne'de mücadele etti.

Atatürk'ün kişiliğinin oluşumunda aile ortamı, yetiştiği kültür çevresi, savaşlar, yetiştiği dönemin politik yapısı, isyanlar ve göçler etkili oldu⁷.

Atatürk, Balkan Savaşlarının başlaması üzerine Kuzey Afrika'dan ayrılarak İstanbul'a geldi. Ardından Gelibolu'da Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanlığı'na getirildi. Atatürk Edirne'nin kurtarılmasından sonra ise Sofya Atışe Militerliği'ne atandı (1913).

I. Dünya Savaşı sırasında ise Atatürk sırasıyla şu görevlerde bulundu;

- 1915'te Çanakkale Cephesi
- Anafartalar Kahramanı olarak anılan Atatürk 1916'da Mirivalığa (Tuğgeneralliğe) getirildi.

- 1916'da Edirne'deki 16. Kolordu komutanlığı

- 1916'da Diyarbakır-Bitlis-Muş Cephesine tayini ve ardından Bitlis ve Muş'un Rus işgalinden kurtarılması (1916-1917)

- 1917'de Veliht Vahdettin ile birlikte Almanya seyahati

- 1918'de Yıldırım Orduları Komutanlığı⁸

Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından İstanbul'a dönen Atatürk bir süre burada kaldı ve arkadaşı Fethi Bey'le 'Mimber' adlı bir gazete çıkardı. İstanbul'daki temaslarında sorumlu bir devlet adamı gibi davranan ve birçok kişi ile görüşen

Atatürk, bir sonuç alınamayacağını düşünerek Anadolu'ya geçme kararı aldı⁹. Bu bağlamda Atatürk'ün 'Milli Egemenliğe dayalı Tam Bağımsız bir Türk Devleti' kurmak amacıyla Samsun'a hareket etmeye karar verdiğini söylemek mümkündür.

Atatürk işgaller karşısında yayınladığı Havza Genelgesi ile halkın dayanışmasını, uyanmasını, protesto ve mitingler düzenlemesini istiyordu. Hatta yetkililerin bu doğrultuda yardımcı olmalarını da belirtiyordu. Ardından Amasya'ya geçerek yayınladığı genelgede; yurdun bütünlüğünün, milletin istiklalinin tehlikede olduğuna dikkat çekilmekte ve çözüm olarak 'milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır' denilmekteydi. Bir ihtilal beyannamesi niteliğinde olan Amasya Genelgesi; milli egemenliğe ve milli bağımsızlığa yer vererek, vatanın bir bütün olarak kurtuluşunu savunuyordu. Genelgenin yayınlanmasının ardından İstanbul'a çağırılan Atatürk geri gitmeyerek görevinden istifa etti. Böylece sivil bir kişi olarak yoluna devam etme kararı almış oldu¹⁰.

Bu arada Erzurum'a geçmiş olan Mustafa Kemal, Erzurum Kongresine katıldı ve kongre başkanlığına seçildi. Bölgesel olarak toplanan kongre, Mustafa Kemal'in katılımı ile ulusal bir nitelik kazandı. Kongrede; vatanın bir bütün olduğu ve parçalanamayacağı, manda ve himayenin kabul edilmeyeceği, azınlıklara ayrıcalıklar verilmeyeceği gibi kararlar alındı. Ayrıca alınan kararla oluşturulan Heyet-i

Temsili'ye başkanlığına Mustafa kemal seçildi. Erzurum'da Misak-ı Milli'nin ilk temeli atıldı

Heyet-i Temsili'ye başkanı olarak çalışmalarına devam eden Mustafa Kemal, kongre için Sivas'a geçti. İstanbul Hükümeti ve işbirlikçilerinin engellemelerine rağmen Sivas Kongresi gerçekleşti. Milli cemiyetleri tek çatı altında toplayarak Kurtuluş savaşının ve Kuva-yi Milliye'nin tek elden yönetilmesini sağlayan, Milli Mücadele'nin hedef ve sınırları kesin olarak belirleyen, Milletnin arzusu ile toplanan kongre, hem Mondros'a hem de yabancı işgallere karşı bir tepkidir. Ayrıca Ulusal Hareketin (Milli Mücadele'nin) lideri kesinleşti¹¹.

Sivas Kongresinden sonra Damat Ferit Paşa Hükümeti düştü ve yerine Ali Rıza paşa Hükümeti kuruldu. Ardından İstanbul Hükümeti temsilcisi Amasya'da Mustafa kemal ile bir görüşme gerçekleştirdi. Böylece İstanbul Hükümeti Anadolu'daki Milli Mücadeleyi resmen tanımış oldu. Bu görüşme ile Meclis-i Mebusan'ın açılmasını sağlayan Mustafa Kemal yapılan seçimlerde Erzurum Milletvekili olarak meclise girmeye hak kazandı. Ancak güvenlik nedeniyle İstanbul'a gitmedi. Bu arada Mustafa Kemal Sivas'a geçti. Ardından faaliyetlerin, konumu itibarıyla Ankara'da sürdürülmesi kararı alındı. Böylece Mustafa Kemal Ankara'ya geçti. Ankara'da hazırlanan Misak-ı Milli, İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'da kabul edildi. Milli ve bölünmez bir ülkenin sınırlarının çizildiği Misak-ı Milli kararlarının kabul

edilmesi İstanbul Hükümeti ve İtilaf devletlerini rahatsız etti. Ardından Hükümetin istifası, İstanbul'un resmen işgali gibi gelişmeler yaşandı ve Meclis-i Mebusan dağıtıldı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Ankara'da bir meclisin toplanması için çağrıda bulundu. Hazırlıkların ardından 23 Nisan 1920'de TBMM açıldı. Mustafa Kemal Ankara milletvekili olarak katıldığı mecliste Meclis Başkanlığı'na seçildi¹².

1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Grubu başkanlığına seçilen Mustafa Kemal'e Sakarya Savaşı öncesinde TBMM tarafından Başkomutanlık yetkisi verildi. Sakarya Savaşı sonrasında ise Gazi unvanı ve Mareşallik rütbesi verildi. 1922 yılında da İstanbul Darül Fünunu tarafından fahri profesörlük unvanı verildi. 1923'te Latife Hanım ile evlenen Mustafa kemal, 1925'te Latife hanımdan ayrıldı¹³.

Atatürk Türkiye'yi "Çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak" amacıyla bir dizi devrim yaptı. Bu devrimleri beş başlık altında toplayabiliriz:

1. Siyasal Devrimler:

- Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)
- Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)
- Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

2. Toplumsal Devrimler

- Kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesi (1926-1934)
- Ğapka ve kıyafet devrimi (25 Kasım 1925)
- Tekke zâviye ve türbelerin kapatılması (30

Kasım 1925)

- Soyadı kanunu (21 Haziran 1934)
- Lâkap ve unvanların kaldırılması (26

Kasım 1934)

- Uluslararası saat, takvim ve uzunluk ölçülerin kabulü (1925-1931)

3. Hukuk Devrimi :

- Mecellenin kaldırılması (1924-1937)
- Türk Medeni Kanunu ve diğer kanunların çıkarılarak laik hukuk düzenine geçilmesi (1924-1937)

4. Eğitim ve Kültür Alanındaki Devrimler:

- Öğretimin birleştirilmesi (3 Mart 1924)
- Yeni Türk harflerinin kabulü (1 Kasım 1928)

- Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kurulması (1931-1932)

- Üniversite öğreniminin düzenlenmesi (31 Mayıs 1933)

- Güzel sanatlarda yenilikler

5. Ekonomi Alanında Devrimler:

- Aşârın kaldırılması
- Çiftçinin özendirilmesi
- Örnek çiftliklerin kurulması
- Sanayiye Teşvik Kanunu'nun çıkarılarak sanayi kuruluşlarının kurulması

- I. ve II. Kalkınma Planları'nın (1933-1937) uygulamaya konulması, yurdun yeni yollarla donatılması¹⁴

11 Eylül 1923'te Halk Fırkası Genel Başkanı olan Mustafa kemal, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçildi. 1925'te

Ankara Hukuk Mektebi Öğretim Kurulu tarafından Mustafa Kemal'e 'Öğretim Kurulu Fahri Başkanlığı' verildi. 1926'da İzmir'de kendisine yönelik hazırlanan suikast girişimi ortaya çıkarıldı. 1927'de askerlikten emekli olan Mustafa Kemal aynı yıl Ankara'da Cumhuriyet halk Fırkası'nın II. Büyük Kongresinde 36 saat 33 dakika süren Büyük Nutkunu okudu. Kendisinin öncülüğünü yaptığı Latin alfabesinin kabul edilmesinden sonra (1928) açılan Millet Mekteplerinin Başmuallimi oldu. 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin toplantısına başkanlık yapan Mustafa Kemal, 1933'te Cumhuriyetin 10. yıldönümünde ünlü konuşmasını yaptı. 1934'te Soyadı Kanununun kabul edilmesinin ardından meclise sunulan bir önerge ile kendinse Atatürk soyadı verildi. 1935'te dördüncü defa Cumhurbaşkanı seçildi.

1937'de Selanik Belediyesi Atatürk'ün evini satın alarak müze haline getirdi. Aynı yıl çiftliklerini hazineye, bir kısım taşınmazlarını da Ankara ve Bursa Belediyelerine bağışladı. Mirasından kız kardeşine, manevi evlatlarına, Türk Dil ve Tarih Kurumlarına pay ayırdı.

Kitap okumayı, müzik dinlemeyi, dans etmeyi, ata binmeyi ve yüzmeyi çok seven Atatürk'ün Zeybek oyunlarına, güreşe, Rumeli türkülerine de aşırı ilgisi vardı. Tavla ve bilardo oynamaktan büyük keyif alırdı. Sakarya adlı atıyla, köpeği Fox'a çok değer verirdi. Akşam yemeklerine devlet ve bilim adamlarını, sanatçıları davet eder, ülkenin sorunlarını tartışırdı. Temiz ve düzenli giyinmeye özen

gösterirdi. Doğayı çok severdi. Sık sık Atatürk Orman Çiftliği'ne gider, çalışmalara bizzat katılırdı¹⁵. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'e ayrıca çeşitli tarihlerde nişan ve madalyalar verildi. Almanca ve Fransızca bilen Atatürk'ün anıları, konuşmaları, özel mektupları, söylev ve demeçleri çeşitli zamanlarda kitaplaştırıldı.

1937'ye gelindiğinde, inkılâpların oturduğu, Cumhuriyet idaresinin yerleştiği ve ülkenin etrafında dost ülkelerden bir güvenlik çemberi oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde Türkiye, artık dünya devletleri arasında itibarlı saygın bir konuma sahiptir. Ancak aynı yıl Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlık problemlerinin ön plana çıktığı bir dönemdir.

Milli çıkarlar ve devlet işlerinde son derece titiz olan, hiç bir mazeret kabul etmeyen Atatürk kendi sağlığına gerektiği kadar özen göstermiyordu. Genellikle sağlık kurallarına uymak alışkanlığı yoktu. Yaşayış tarzının sağlığına verebileceği zararlara karşı kayıtsız kalmaktaydı. Geceleri çok geç yatmakta, bir mesele üzerinde durulduğunda aralıksız çalışmaktaydı. Ancak 1937'lere gelindiğinde, yorgunluk belirtileri ortaya çıkmıştı. Saçları azalmış, yüz çizgileri derinleşmişti. Burun kanamaları ve kaşıntılardan şikâyetleri vardı.

Aslında daha gerilere gidildiğinde, genç Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisinde ciddi bir sıtma hastalığı geçirdiği, Trablusgarb'da Derne savaşlarında gözünden yaralanmış ve Viyana'da tedavi gördüğü, Büyük

Harp sırasında başlayan böbrek rahatsızlığının uzun süreler devam ettiği, Sakarya savaşı öncesinde üç kaburga kemiğinin kırıldığı, Cumhurbaşkanlığı döneminde, 1924 ve 1927'de kalp rahatsızlıkları geçirdiği, 1936'da da soğuk algınlığı sonucu ateşli bir akciğer rahatsızlığı geçirdiği bilinmektedir. Bu gelişmelere rağmen, yakınları onun gayet sıhhatli olduğu kanısındaydılar. 1937 başlarından itibaren Atatürk'ün durumunda yukarıda belirtilen rahatsızlıklardan bazıları kendini göstermeye başladı.. Ancak bu belirtiler gerektiği gibi ciddiye alınmamış ve geçici tedbirlerle geçirtilmişti. 16

Atatürk'ün rahatsızlığına ilk teşhisi koyan Yalova Termal Kaplıcaları Müdürü Dr. Nihat Reşat Belger'dir. 22 Ocak 1938'de Dr. Belger kendisini muayene ettiğinde tereddüt etmeden teşhisini koyar. Kaşıntının sebebi karaciğer büyümesi ve sertleşmesidir. Olay yemek ve özellikle içmekle ilgilidir. Kesin tanı için çağrılan özel doktoru Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp'in de teşhisi aynıdır. Hastalık sirozdur. Ciddi bir perhiz ve istirahat gereklidir.

Atatürk bir kaç gün dinlenir 1 Nubatta Gemlik Suni İpek Fabrikasını, 2 Nubatta Merinos Fabrikasını açmak için Bursa'ya gelir ve düzenlenen etkinliklere katılır. Ertesi gün Dolmabahçe sarayına döndüğünde bitkin düşen Atatürk ateşlenmiştir. On günlük bir tedaviden sonra zatürre atlatılmıştır.

Ancak Ankara'da Balkan Antantı toplantısı vardır. 25 Nubat 1938'de Ankara'ya yanında

İsmet İnönü olduğu halde döner. Ankara’da Balkan devlet adamları ile uzun görüşmeler yapar, şereflerine ziyafetler verir. Bütün bu çabalar onu yormuştur. Hastalığının artması üzerine, 6 Martta Türk doktorları tarafından bir konsültasyon yapılmıştır. Fransa’dan da tanınmış uzman Prof. Dr. Fiessinger davet edilir. Fransız profesör teşhisi doğrular (28 Mart 1938). Fransız Profesör Atatürk’e “Büyük kumandan büyük harpler yaptınız. Muzaffer oldunuz. Ama bu işin kumandanı da benim. Siz bana tâbi olacaksınız, bana yardım edeceksiniz” der. Bu ifade Atatürk’ün hoşuna gider ve doktorun tavsiyelerine uymaya gayret eder. 17

Hükümet ilk defa 30 Martta Cumhurbaşkanının hastalığı ile ilgili resmî bir bildiri yayınlar. Bildiride, Fiessinger’in muayenesi sonucunda Atatürk’ün sağlığında endişe edilecek bir durum olmadığı ve kendine bir buçuk ay dinlenmenin yeterli görüldüğü belirtilir. Ancak Atatürk Cumhurbaşkanlığı görevini aksatmadan yürütmek ve bilhassa kişisel bir meselesi gibi algıladığı Hatay sorununu sonuçlandırmak kararındadır. Fransa’nın Hatay işini savsaklamasından rahatsızdır. Türkiye’nin bu konudaki kesin kararlılığını göstermek için 20 Mayıs’ta Mersin’de askerî birliklerin geçit törenini izler ve 24 Mayıs’ta Adana’da askerî birlikleri denetler, Ankara’ya döndüğünde yine bitkindir. Bir gün kaldığı Ankara’dan 26 Mayıs’ta İstanbul’a hareket eder. Bu artık Ankara’ya dönüşü olmayan bir yolculuktur. Deniz

havasının kendisine iyi geleceği ümit edilmektedir. Bu iş için güzel bir yat, Savarona alınır. 29 Mayıs’ta yapılan muayenede karnında su toplanmaya başladığı görüldü. 1 Haziran’da “...Bir çocuğun oyuncuğunu beklemesi gibi beklediği” Savarona yatına girer ve 25 Temmuz’a kadar orada kalır. Artık üzüntülü günler başlamıştır. 8 Temmuz’da Prof. Fiessinger ikinci defa gelir. Gerekli uyarılarda bulunur. Mutlak istirahat önerisine rağmen, Atatürk, 9 Temmuz’da Savarona’da Bakanlar Kuruluna saatlerce başkanlık eder, yorulur. Fiessinger 16 Temmuz’da üçüncü defa gelir. Durumun nazikleşmesi üzerine Atatürk, 24/25 Temmuz gecesi Dolmabahçe sarayına nakledilir. Artık hastalığın üçüncü evresi başlar. 31 Temmuz-8 Ağustos arasında Viyana ve Berlin’den gelen profesörlerle Türk meslektaşları Atatürk’e konsültasyon yaparlar. Ancak hastalığa bir çare bulamazlar.

Hastalığına rağmen, Saray’da Başbakan, Bakanlar, elçiler, ve komutanları kabul eden Atatürk, ülke meselelerini sürekli takip etmekteydi. 3 Eylül 1938’de Hatay Devletinin kuruluşunu “Cumhuriyet Hükümetinin bir başarısı olarak” coşkuyla kutladı. 5 Eylül’de vasiyetini yazdı. Buna göre: “Sahip olduğu bütün para ve hisse senetleriyle Çankaya’daki taşınır taşınmaz mallarını C.H.P’ne terkediyordu. Ancak para ve hisse senetleri İş Bankası tarafından faizlendirilecek, her sene faizden yaşadıkları sürece adını saydıkları yakınlarına, kendi tespit ettiği miktar üzerinden

belirli birer aylık verilecek, ayrıca İsmet İnönü'nün çocuklarına öğrenimleri için gerekli yardım yapılacaktı. Her sene faizden arta kalan miktar yarı yarıya Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecekti.” Bütün taşınmaz mallarını, daha önce, hazineye ve belediyelere bağışlamıştı. Sonraki günlerde rahatsızlığı iyicene artan Atatürk, çok arzu etmesine rağmen 29 Ekim törenleri için Ankara'ya gidemedi. Fakat sivil ve askerî erkânı kabul ederek devlet işleriyle meşgul olmaya devam etti.

1 Kasım 1938'de TBMM toplantısının açış konuşmasını onun yerine Celâl Bayar okur. Yakınları ile son görüşmesi 6 kasımdadır. 8 Kasımda Atatürk tekrar ağır bir komaya girer. Saat 19 dolaylarında başlayan koma gittikçe ağırlaşır. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği 9 Kasım 1938'de saat 24'de yayınladığı bildiride “umumî durumunun tehlikeli bir hal aldığı” vurgulanır. Nihayet 10 Kasım Perşembe günü sevgili Atatürk, kendisini tedavi etmeye çabalayan hekimlerinin gözyaşları arasında, saat 9.05'te hayata veda eder.

Hükümet acı haberi millete bir bildiri ile duyurdu. “...Türk Milleti Ulu şefini, insanlık büyük evlâdını kaybetti. Milletimize içimiz yanarak bu tarife sığmayan ziyandan dolayı ve derin taziyelerimizi sunarız... Ölmez olan onun büyük eseri Cumhuriyet Türkiye'sidir... Bugün ayrılığına ağladığımız Büyük İfimiz Atatürk, her vakit Türk Milletine güvendi... Ebedî Türk Milleti, onun eserlerini ebediyete kadar yaşatacaktır. Türk gençliği onun kıymetli

emaneti olan Türkiye Cumhuriyetini daima koruyacak ve onun izinde yürüyecektir. Kemal Atatürk, Türkün tarihinde ve gönlünde daima yaşayacaktır”.

Haber yurt içinde çok büyük üzüntü yarattı. Dünya da geniş yankılara yol açtı. Türkiye'nin millî kahramanının tabutu, 16 kasım'da Dolmabahçe Sarayında hazırlanan katafalka konuldu ve halkın ziyaretine açıldı. Sonsuz acılar içinde kıvranan halk, kurtarıcısı olan Atasına saygısını, bir insan seli şeklinde hıçkırıklar ve gözyaşlarıyla dile getirdi.

19 Kasım'da kılınan cenaze namazından sonra Ulu Önderin tabutu 12 general tarafından top arabasına alınarak önce Zafer torpidosuna sonra Yavuz zırhlısına aktarıldı. Büyük Önderin naaşını 101 tane top atışı ile selâmlayan Yavuz, şerefli emaneti İzmit'te özel trene aktardı. Yol boyunca halkın gözyaşlarıyla uğurladığı tren, 20 Kasım günü Ankara garında yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve hükümet erkânı tarafından törenle karşılandı. Ankara, kaderini değiştiren ebedî şefini, 101 tane top atışıyla selâmladı. Atatürk'ün tabutu Türkiye Büyük Millet Meclisinde hazırlanan katafalka konuldu. Silâh arkadaşları, general, subay ve askerlerin tazim nöbeti tuttukları katafalkın önünden başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, Ankaralıları saygıyla geçtiler. Atatürk'ün naaşı 21 Kasım'da görkemli bir törenle, Etnograya Müzesinde hazırlanan, geçici kabire yerleştirildi. Törende görülen manzara çarpıcıydı. Atatürk yedi düvele karşı milli bağımsızlık bayrağını dalgalandırmış,

sömürgecilere karşı savaşmış, esir milletlerin ümidi haline gelmişti. Şimdi ise, millî bağımsızlık ve ağdaşlaşma önderinin tabutunun arkasında, dünyanın dört bir tarafından gelen temsilciler yer almışlardı. Bunlar arasında faşistlar, demokratlar, naziler ve komünistler yan yana saygı yürüyüşüne katılmışlardı. Sonu gelmez acılar içinde kıvranan Türk halkı ise, her kesimi ile kahramanının tabutunu, hıçkırık ve gözyaşlarıyla istirahatg hına  urlamaktaydı. 18

Türk halkının bu derin acısını ve ebedi  efine olan minnet ve bağlılığını, (11 Kasım'da oy birliği ile Cumhurbaşkanı seçilen)  smet önünü, 21 Kasım 1938 tarihli bir bildiri ile dile getirdi: "...Devletimizin b nisi ve milletimizin fedak r, sadık hadimi (hizmet edeni);  nsanlık

idealinin mümtaz siması; Eşsiz kahraman Atatürk; Vatan sana minnettardır. Bütün ömrünü hizmetine verdiğim Türk milleti ile beraber senin huzurunda t zim ile eğiliyoruz."

Ulu  nderin naaşı, daha sonra, 10 Kasım 1953'te Etnografya müzesinden alınarak ebedî istirahatg hı olan Anıtkabire, yine görkemli bir törenle nakledildi. 19

DİPNOTLAR

- 1 TOSUN, Hüseyin (Haz.); Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı, Ankara 2003, s.9-10; EROĞLU, Hamza; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul 1982, s.99; FEYZİOĞLU, Turhan; 'Ana Çizgileriyle Atatürk'ün Hayatı ve Eseri (Kronoloji)', Atatürk Yolu, Ankara 1995, s.303-359.
- 2 AKÇİÇEK, Eren; Atatürk'ün Sağlığı, Hastalıkları ve ölümü, İzmir 2005, s.11-15.
- 3 GÜLER, Ali; <http://www.makturk.com/modules.php?name=News&file=article&sid=510>
- 4 SÖNMEZ, Cemil; Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım, Ankara 1998, s.26-27.
- 5 TOSUN, Hüseyin; a.g.e., s.12-18; EROĞLU, Hamza: a.g.e., s.101-102.
- 6 TOSUN, Hüseyin; a.g.e .., s.19-28; EROĞLU, Hamza: a.g.e., s.102-103.
- 7 İLHAN, Suat; Atatürk ve Askerlik, Ankara 1990, s. 22-25.
- 8 TOSUN, Hüseyin; a.g.e., s.28-74. ; SÜSLÜ, Azmi – BALCIOĞLU, Mustafa ; Atatürk'ün Silah Arkadaşları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.1-11.
- 9 EROĞLU, Hamza: a.g.e., s. 167.
- 10 EROĞLU, Hamza: a.g.e, s. 175-187.
- 11 EROĞLU, Hamza: a.g.e., s. 175-187. ; ÇAYIRLI Necati: http://www.makedonyaturkleri.com/makale_oku.asp?x=85
- 12 EROĞLU, Hamza: a.g.e., s. 195-204.
- 13 SÜSLÜ, Azmi – BALCIOĞLU, a.g.e., s.7-8.
- 14 <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=397>
- 15 <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=397>; http://www.makedonyaturkleri.com/makale_oku.asp?x=104
- 16 ÇAYCI, Abdurrahman ;Gazi Mustafa Kemal Atatürk - Millî Bağımsızlık Ve Çatışma Önderi - (Hayatı Ve Eseri), Yay. Haz. Berna Türkdoğan , Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara-2002
- 17 Bakınız: AKÇİÇEK, Eren; Atatürk'ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü, İzmir 2005.
- 18 ÇAYCI, Abdurrahman; a.g.e.,Ankara-2002
- 19 SÜSLÜ, Azmi – BALCIOĞLU, a.g.e., s.8-11.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Anlayışı ile İlgili Bazı Görüşler*

*Haldun EROĞLU***

Özet:

Mustafa Kemal Atatürk, asker, devlet adamı ve fikir adamı sıfatlarını haklı olarak üzerine alırken bu sıfatları üzerinde taşıyan bir kişinin tarih biliminden haberdar olması gerekliliği konusunda bir örnektir. Gerçekleştirdiği devrimlerde sahip olduğu tarih bilgisinden daima faydalanmıştı. Özel gayret göstererek kurduğu Türk Tarih Kurumu Türk milletine milli bir ruh vermek ve Türk tarihinin yeniden yazımını gerçekleştirmekle görevli idi. Mustafa Kemal Atatürk, daha öğrencilik yıllarından itibaren okuduğu tarih kitapları ile çok iyi bir tarihi birikime sahip olmuş ve bu bilgi birikiminden devlet yönetiminde faydalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, tarih, Türk Tarih Kurumu

Abstract:

Mustafa Kemal Atatürk had the attributes of soldier, statesman and ideaman, and also he was the sample for like that man should be informed about the history. In his revolutionary actions, he always used his historical informations. Turkish Historical Society which is found by himself, was in the charge of realizing the rewriting of Turkish history and to give national soul to the Turkish nation. Mustafa Kemal Atatürk by his school days, in his reading books he gained very large historical informations and he also used this historical informations in his governing the state.

Key Words : Mustafa Kemal Atatürk, history, Turkish Historical Society.

* KAYNAK Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s. 75-85

** Prof. Dr. Haldun EROĞLU Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü

İnsanın ne oldu-ne olacak ile ilgili merakı onu araştırmaya yöneltir.. O'nun bu araştırması bilimsel bir sistematik olarak Tarih bilimini doğurdu.. Tarih özellikle on dokuzuncu yüzyılda modern bir bilim dalı haline geldi. Daha önceleri sadece varolanı kronolojik bir sıra halinde veren rivayetçi bir anlatımdan öte bir anlam ifade etmeyen tarih bilimi on dokuzuncu yüzyılda olagelen (dün) ile hadis (bugün) arasındaki ilişkiyi kurarak, olması muhtemel (yarın) ile ilgili fikirler ileri sürmeyi amaçlayan bir bilim dalı olarak yeniden şekillendi. Bu açıdan tarih bilimi, statik (durağan-geçmişle ilgili/geçmişte kalmış) değil dinamik (aktif-gelecek de ilgili)tir. Arap filozof İbn Haldun daha on dördüncü yüzyılda kendinden öncekiler ve çağdaşlarından farklı olarak ilk defa tarihinin tarihi verileri sorgulamasının, kritik etmesinin gereğini vurgulayarak¹ tarihçiliğe yeni bir yol açmış fakat bu yol ancak on dokuzuncu yüzyılda modern tarihçiliğin doğmasıyla genişlemiştir.

Tarihçi açısından bugün dünyada yaşananlar dün yaşanmış olanlarla yakından ilgilidir. Bu, tarihin neden-sonuç ilişkisi ile ilgilidir. Olanı doğru algılayabilmek ve anlamak, olacağı dair öngörülerde bulunmak ancak iyi bir tarih bilgisi ve bilinci ile gerçekleşebilir.²

Bu açıdan bakıldığında tarih boyunca, gerek imparatorluklar zamanında gerekse modern devletler döneminde iyi bir hükümdar yada yönetici olan kişilerin, çok iyi tarih bilgisi ve bilincine sahip olmaları gereği kendini göstermektedir. Devlet adamlığı vasfının en

önemli unsuru, olanı bilmek ve olacak olan hakkında yerinde tespitler yapmak, yani ileri görüşlülük, olduğu bugün herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu açıdan ileri görüşlülük için olmuş olanın nelere yol açtığını, yani diğer bir deyişle tarih metodolojisinin olmazsa olmazı neden-sonuç ilişkisini bilmekten geçtiği kabul edilmelidir.

Bugünkü Türkiye Cumhuriyetini kuran ve onu sağlam temeller üzerine oturtan büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih bilgisi, bilinci ve tarih bilimine verdiği önem bu açıdan bütün liderlere ve insanlığa ders olacak kadar yerinde bir örnektir. Bu çalışma ile Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yönünü ortaya çıkarmaya yönelik diğer çalışmalara³ katkı yapmak amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak çalışmaya temel kaynak olarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu kitaplar ve bu kitapların kenarların düştüğü notlar yada çizdiği sayfaların günümüz Türkçesine aktarımının yapıldığı, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar⁴ adlı eser alınmıştır. Bu sayede O'nun okuduğu tarih kitapları ve görüşleri irdelenerek tarih bilgisi ve bilinci yani tarihçiliği bu yönüyle ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Adı geçen bu eser göstermektedir ki Mustafa Kemal Atatürk'ün düşün dünyasının oluşumunda hemen her konuda kaleme alınmış kitaplarının etkisi çok büyüktür.⁵ Okuduğu kitaplar içerisinde ise, bu makaleye konu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihçiliği ile ilgili olarak, tarih kitaplarının ağırlığı kendini göstermektedir. Özellikle bu

kitapların kenarlarına düştüğü notlar ve önemli gördüğü yerlerin altını çizdiği bölümler tarih bilgisinin ve bilincinin oluşumundaki etkenleri açığa çıkarmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün devlet, asker ve fikir adamı olarak ortaya çıkan kişiliğinin oluşumunda tarih biliminin önemi oldukça fazladır. Tarihe olan ilgisi daha öğrencilik yıllarında başlayan Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini kurmasından sonra özellikle Türk Tarih Kurumunu kurdurması, bu kurumun çalışmalarına katılarak yakından ilgilenmesi tarihe ve tarih bilimine verdiği önemi göstermesinin yanı sıra Osmanlıdan-Cumhuriyete (ümmetten-milllete) geçiş sürecinde Türk milletine, millet olma bilincini aşlamak amacını da gütmektedir.⁶ Mustafa Kemal Atatürk'ün düşün dünyasının oluşmasında ve tarih bilgisi ve bilinci kazanmasında daha öğrencilik yıllarından itibaren okuduğu kitapların önemi çok büyüktür. Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu sanat, ekonomi, genel kültür, siyaset, düşünce dünyası, askeri içeriklerden oluşan kitaplar arasında büyük oranda yer kaplayan tarih kitaplarının ayrı bir yer tuttuğunu hatta büyük çoğunluğunu oluşturduğunu da ilave etmek gerekir. Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu bu kitaplarda sadece önemli gördüğü yerlerinin altını çizdiği ve yanlarına not düştüğü kısımların günümüz Türkçesine aktarımının yapıldığı kitabın yirmi dört cilt tuttuğu düşünülünce kitap okumak konusunda ne kadar duyarlı olduğu ve düşün

dünyasının oluşumunda ve bilgi birikiminde bunun ne kadar önemli bir yer teşkil ettiği daha iyi anlaşılır. Aynı şekilde yirmi dört ciltlik kitabın yarısından fazla kısmını tarih kitaplarının oluşturduğu görülünce de tarihe olan ilgisi daha net anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu kitaplar arasında yer alan tarih kitaplarından bazıları şunlardır. Hunların Türklerin Moğolların ve Sair Diğer Tatarların Tarih-i Umumisi (Deguignes), Türk Tarihi (Rıza Nur), Osmanlı Tarihi (Necip Asım- Mehmet Arif), Yeniçağdan Günümüze Türkiye Tarihi (Ahmet Hamit-Mustafa Muhsin), Van Tarihi, Antalya Livası Tarihi (S. Fikri Erten), Türk Medeniyeti Tarihi (Ziya Gökalp), Osmanlı Tarihi (Ahmet Rasim), Tarih-i Osmani (Ali Reşat), şecere-i Türk (Ebulgazi Bahadır Han), Cihan Tarihinin Umumi Hatları (H. G. Wells), Tarih-i İslam (Filibeli Ahmet Hilmi), Umumî Tarih (Ahmet Refik), Türk Tarihi (Necip Asım), İslam Tarihi (Leon Caetani/terc. Hüseyin Cahit), Umumi Tarih (Ali Reşat), İslam Tarihi (M. şemseddin), Tevarih-i Al-i Osman (Aşıkpaşazâde), Orhun Abideleri (Necip Asım), Endülüs Tarihi, (Ziya Paşa), Tarih-i Devlet-i Osmaniye (Abdurrahman şeref), Büyük Tarih-i Umumî (Ahmet Refik), Düvel-i İslamiye (Poole Stanley Lane/terc. Halil Edhem), İlkçağ Tarihi (Eduard Meyer), Romalıların Tarihi (Victor Duruy), Doğu ve Yunan (Ch Aımond), Eski Çağ Doğu-Yunan-Roma (Albert Malet), Doğu Halklarının Eski Tarihi (G. Maspero), Batı İmparatorluğunun Son

Dönemi (Amedee Thierry), Doğunun Eski Tarihi (François Lenormant), İsrail Halkının Tarihi (Ernest Renan), Eski Çin (Henri Maspero), İlk Uygarlıklar (Güztave Fougères), Yunan Halkının Oluşumu (A. Jarde), İnsan ve Dünya (Elisee Reclus), Dünya Tarihi Özeti (H. G. Wells), Nil Nehri ve Mısır Medeniyeti (A. Moret), Mısır'ın Dramı (Raymont Colrat), Uzak Doğu Tarihi (Rene Grousset), Moğol İmparatorluğu (Lucien Bouvat), Asya Tarihi (Herbert H. Gewen), Fransa Nereye Gidiyor? Avrupa Nereye Gidiyor? (J. Caillaux), İsveç ve Norveç (Ph. Le Bas), Çağdaş Avrupa Siyasi Tarihi, (Charles Seignobos), Barbarlar (Louis Halphen), Osmanlıların Ülkesi (G. Des Godins De Souhesmes), Dünya Savaşının Tarihi (Amede Le Faure), Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Theophile Lavallee), Arapların Genel Tarihi (L. A. Sedillot), Baron De Tott'un Türkler ve Tatarlarla İlgili Yazları (Baron François Tott), Orta Avrupa (Emm De Martonne), Okyanusya (Paul Privat Deschanel), Eski Asya (Andre Berthelot), Hindistan (Lois De La Vallee Poussin), Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Hammer), Eski Ve Modern Türkler (Mustafa Celalattin), Türklerin Örfleri Adetleri, Dinleri, Sivil, Askerî ve Siyasi Yönetimleri (M Guer), Çağdaş Tarih (Prens Lubomirski), Başlangıçtan Günümüze İngiltere Tarihi (Edouart Guyot), Modern Tarih (Ch. Amond), Rusya'nın Tarihi (Alfred Nicolas Rambaud), Bizans'ın Yükselişi ve Çöküşü (Ch Dıehl), Kutsal İttifak (A. Debidour), Fransa Tarihi (Henri Martin),

Attilanın Hayatı (Marcel Brion), İslam Tarihi Üzerine Denemeler (R. Dozy),

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih bilimine önem vermesi sadece amatör bir tarih okuyuculuğu ile sınırlı değildir. Okuduğu kitaplara göz atılacak olursa bu sayede sahip olduğu tarih bilgisinin, kendisini sadece tarih ilmine adanmış bir bilim insanı kadar hatta ondan daha fazla olduğunu ileri sürmek yanlış bir değerlendirme değildir. Sadece tarih bilgisi değil tarih metodolojisi açısından söyledikleri tarihçiye yol gösterecek nitelik taşır. Atatürk'ün tarih biliminin metodolojisi ile ilgili görüşleri şu sözlerinde anlam bulur. “Herhangi bir tarihi elinize aldığınız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığını güven duymak için dayandığı kaynak ve belgeleri araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir millî tarihe mâlik olamayışımızın sebebi tarihlerimizin, hakiki okuyucuların belgelere dayanmaktan ziyade ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden kaynak bulmamak bedbahtlığıdır.”⁷ Bu görüşle aynı zamanda rivayetçi tarih anlayışının ne kadar yanlış olduğunun altını çizirken aynı zamanda bugün modern tarihçilik olarak kabul edilen belgelere ve kaynaklara dayalı tarihçiliğe atıfta bulunmaktadır. Nitekim yine Mustafa Kemal Atatürk'ün bu konu ile ilgili olarak “Tarih yazmak tarih yapmak kadar önemlidir, yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır” sözü aslında modern tarihçilik

anlayışının en önemli belirtisidir. Diğer yandan 1931 yılında Türk Tarih Kurumu Başkanı Tevfik Bıyıklıoğlu'na yazdığı mektubunda bu görüşünü tekrarlamaktadır: "Tarih yazmak için tutulan yolun bilhassa ilmî olması şarttır. Bu münasebetle yüksek heyetinizin reisi bulunan zât-ı âlinize hatırlatırım ki, yeni dünya ufuklarına açacağınız yeni tarih semasında dikkatli olunuz. Sümmettedarik bir eser vücuda getirerek ferdasında nadim olmaktansa hiçbir eser vücuda getirmemek aczini itiraf etmek evladır. İlim sahasında vesveseli olmak, miskin müesseselerin mezunlarına inanmaktan evladır."⁸

Mustafa Kemal Atatürk, modern tarihçiliğin temel taşlarından biri olan tarihin neden-sonuç ilişkisi ile ilgili de şunları söylemektedir: "İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve uyanıklık dersleri, bence devletlerin umumiyetle siyasi müesseselerin teşekküllerinde bu müesseselerin mahiyetlerini değiştirmede ve bunların çözülme ve sonlanmalarında müessir olmuş olan sebepler ve amillerin tetkikinden çıkan neticeler olmalıdır. Mesela Osmanlı İmparatorluğunun doğmasını gerektiren sebep ve amillerin tetkikinden çıkan netice, mühim olduğu gibi, bu imparatorluğun batmasına sebep ve amillerden çıkacak netice de o kadar mühimdir. Bu tetkiklerde şüphesiz, siyasi müesseseyi kuran milletlerin her görüş noktasından harsları derecesi mütalaa olunur; şahısların müsbet ve menfi tesirleri göz önüne alınır. "⁹

Mustafa Kemal Atatürk'ün millet hayatında dilin, tarihin, edebiyatın, sanatın çok önemli olduğu yönündeki fikirlerinin varlığı bilinmektedir.¹⁰ Nitekim okuduğu kitaplar arasında bu yönde kitapların ağırlığı göze çarpmaktadır. Ancak bu yöndeki fikirlerinin temellerinin anlaşılması açısından okuduğu kitaplar arasında bulunan ve Alfred Feuillet tarafında kaleme alınan Avrupa Milletleri Ruhiyatı adlı eser dikkat çekicidir. Bu kitapta geçen bir paragraf Mustafa Kemal Atatürk tarafından kalın çizgilerle işaretlenmiştir. Bu cümlede yazar : "Bir milletin özellikleri: dili, tarihi, edebiyatı, sanatı uzun tarihinin ortalama olayları alınarak siyasetinin incelenmesiyle anlaşılabilir. Aynı şekilde milletin evren ve hayata verdiği kıymet ve anlam hakkındaki fikirleri de mutluluğu, felaketi ve olumlu özellikleri üzerine etki yapar. Dininin, felsefesinin, edebiyatının bir millet üzerine etkisi buradan gelmektedir."¹¹

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk tarihini algılamadaki temel taşı, İslam öncesi dönemdeki Türk devletlerine kadar gider. Hatta Osmanlı kroniklerinde detaylı olarak çizilen Türk cetvellerindeki gibi Türk'ü Nuh'un oğlu Yafes'e kadar dayandırmakla birlikte tarihi delillerle ortaya koymaya çalıştığı Türk tarihi; o'na göre milattan sonra beşinci yüzyıldan itibaren Asya'nın göbeğinde Türk milleti tarafından kurulmuştur. Bu Türk devleti sefirlerini Çin'e

gönderen ve Bizans sefirlerini kabul eden “uluslar arası “ bir devlettir. Anlaşıldığı gibi Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihini Kök-Türk dönemine kadar götürmektedir.¹² Diğer taraftan Asya’daki diğer Türkleri “kardeş devletler ve milletler” olarak adlandırmaktadır.¹³ Türk tarihindeki devletlerin yıkılıp yeniden kurulması ile ilgili olarak bu durumun ekonomik sebeplerden kaynaklandığını şu sözlerle ifade etmektedir.”Türk tarihi tetkik olunursa bütün itila ve inhitat esbabının bir iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır... tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler, zaferler veyahut mağlubiyetler, izmihlal ve felaketler, bunların kaffesi vukua geldikleri devirlerdeki ahvali iktisadiyemizle alâkadardır. “¹⁴

Türklerin İslam dini ile karşılaşması ve İslam’a girmeleri ile meydana getirdikleri Selçuklu devletinden bahsederken de yaklaşık bin sene önce Türklerin asker olarak Suriye’ye Irak’a kadar yayıldıklarını, Abbasi halifesinin idaresi altında yüksek makamlara kadar geldiklerini, Hicri dördüncü asırda (Miladi bininci asır/onuncu yüzyıl) Selçuklu hükümeti adı altında muazzam bir Türk devleti kurduklarını, sınırlarını Kafkasya’dan Suriye, İran ve Irak’a, batı da ise Anadolu’ya kadar genişlettiklerini, Abbasi halifesini yönetimleri altına aldıklarını, daha sonra sınırlarını Maverâünnehr, Harezm, şam, Mısır, Kaşgar, Seyhun’dan Akdeniz’e, Kızıldeniz’e ve büyük okyanusa kadar büyüttüklerini söylemektedir.¹⁵

Mustafa Kemal Atatürk’ün yeni Türk

devletini kurmak amacıyla başlattığı mücadelesi sırasında Osmanlı öncesi Türk tarihine çok önem verdiği ve Türk tarihini bir bütün olarak değerlendirilmesi fikrine sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim bu fikri dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı forsuna on altı Türk devletinin amblemlerini koyması bunun çok açık bir kanıtıdır. Bu tarihçilik anlayışı Rıza Nur’un kaleminden çıkan Türk Tarihi adlı eserde ileri sürülen daha sonra Fuat Köprülü tarafından geliştirilerek Türk tarihinin bir bütünlük arzettiği, yeni kurulan devletlerin sadece hanedanların değişmesi ile devam ettiği şeklindeki, modern Türk tarihçiliğinde bir ekole dönüşen görüşün Mustafa Kemal Atatürk’ün tarihçilik anlayışına yansıyan izleridir.

1930’lu yıllara gelindiğinde Mustafa Kemal Atatürk’ün tarihçilik anlayışında yeni bir sahnenin açıldığı görülür. Özellikle Türk Tarih Kurumunun ve Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla başlayan bu süreç içerisinde Türkiye’nin eski sakinlerinin de Türk olduğu temelinden hareketle gelişen bu tarihçilik anlayışı, aslında yeni kurulan Türk devletine ve Osmanlılıktan Türklüğe geçiş sürecindeki millete Türklük bilincini aşmak, aynı zamanda dış güçlere karşı Türkiye’nin eski uygarlıkları ile bağlantılarını kurarak buranın asıl sahibi olduğu gerçeğini pekiştirmek için ortaya attığı tarih tezidir.¹⁶ Nitekim bununla ilgili 1 kasım 1936 tarihli bir konuşmasında “Türk Dil Kurumunun ve Türk Tarih Kurumunun tarihimizin ve dilimizin karanlıklar

içinde unutulmuş yönlerini dünya kültürlerine analıklarını reddolunamaz belgelerle ortaya koydukça yalnız Türk milleti için değil ve fakat bütün ilim alemi için kutsal bir vazife yapmakta” olduğunu söyler ve Tarih Kurumu’nun Alacahöyük’te yaptırdığı kazılarda bulunan belgelerin beş bin beş yüz senelik Türk tarihi belgelerinin dünya tarihinde yeni bir çığır açtığını ilave ederken Türk tarihini Anadolu eski uygarlıkları ile irtibatlandırır.¹⁷ Mustafa Kemal Atatürk’ün bu görüşleri, Rıza Nur’un Türk Tarihi adlı eserinde yer alan Hititler’den Turan Ulusu olarak bahsetmesi ve Asurlardan önce Anadolu’da hüküm süren Elamların ve Sümerlerin Türk olduklarını belirttiği fikirleri ile benzerlik göstermektedir. Nitekim Rıza Nur’un eserinde geçen bilgilerin altını çizmiştir.¹⁸

Mustafa Kemal Atatürk’ün tarih görüşü açısından etkileyici olan Mısır medeniyetini Türklükle irtibatlandırmasıdır. Mısır Medeniyeti ile ilgili A. Moret’in Nil Nehri ve Mısır Medeniyeti adlı eserde geçen Mısır kralı Horus’un yanına Oğuz ismini not düşerek bu kelimenin Oğuz’dan geldiğini belirtmek istemektedir.¹⁹ Hatta aynı yazar tarafından kaleme alınan Kabilelerden İmparatorluklara İlkel Toplumlarda ve Eski Doğu’da Sosyal Örgütlenme adlı kitabın bir çok yerine koyduğu notlarda Mısır medeniyetini meydana getirenlerin Türk olduğunu belirtmiş ve bir yerde Mısırlıların hanedan ırkının Akdenizli olduğunu ileri süren yazarın cümlesinin altını çizerek yanına “onlarda türk” notunu düşmüştür.²⁰

Mustafa Kemal Atatürk’ün Osmanlı imparatorluğu ile ilgili eleştirel fikirleri olduğu ve bunu meclis kürsüsünden milletvekillerine hitap ettiği bir konuşmasında dile getirdiği tarihen sabittir. Özellikle kendisinin de içerisinde büyüdüğü Osmanlı son dönemi de büyük devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu yıkmak üzere ortaya attıkları diplomasinin adı olan “şark Meselesi” ile ilgili görüşleri vardır. Mustafa Kemal Atatürk’ün, şerafettin Turan tarafından önceleri çok etkilendiği fakat sonraları eylemleri ile etkilerini silmeye çalıştığı belirtilen²¹ doğu sorunu ile ilgili görüşleri şunlardır “Garb alemi Osmanlı devletini yıkmak için ortaya şark Meselesi namile bir mesele çıkarmıştı. Garb öyle zannediyordu ki, Osmanlı devletini yıkmakla onu vücuda getiren unsuru asliyi de yıkacaktı. Garb alemi hâlâ bir hakikati görmek ve itiraf etmek istemiyor ki, o da eski Osmanlı devletinin mahv munkariz olduğu ve yeni Türkiye devletinin saha arâyı zuhur olduğudur. Türk milleti kendi ismine izafetle bir devlet vücuda getirmiş, azim ve kudretile yeniden meydana çıkmıştır.”²²

Mustafa Kemal Atatürk bunun yanı sıra Osmanlı imparatorluğu ve hükümdarları hakkında da eleştirel görüşler belirtmektedir. Özellikle Fatih, Yavuz ve Kanunî gibi Osmanlı hükümdarlarını izledikleri politikaları şahane bulmakla birlikte eksik yanlarının olduğunun altını çizer ve onları eleştirir.. Mustafa Kemal Atatürk’e göre bu her üç hükümdar da kendi hırsları ile yaptıkları ve Fatih’in Bizans’a sahip

olurken, Yavuz'un bütün Asya'ya sahip olmak isterken Kanunî'nin ise her ikisine sahip olmak isterken asıl unsur olan Türkleri asker olarak kullandığını; lisanları, dinleri, ananeleri, her şeyi başka başka olan ve bir çok milletlerden ibaret olan bütün bu şeyleri mahfuz bırakabilecek istisnalar, imtiyazlar bahsettiklerini, bunu yaparken de asıl unsurun "fütuhât meydanlarında ölmekle, zaptolunan memleketlerin kendisini ve halkını beslemekle ve anlara bekçilik etmekle kendini tahrir ettiğini" söyleyerek Osmanlının bir eleştirisini yapmaktadır.²³ Eleştirisi, Osmanlı hakanlarının bu fetihlerde asıl unsurunun ölmesine sebep olurken daha sonraları gayrimüslimlere her şeyin hukukî bir hak olarak verilmeye başlandığını ve bunun neticesinde de gayrimüslimlerin yeni bir takım imtiyazlar elde ederek bu imtiyazlarını büyüttüklerinden daha sonraları saraylardaki debdebeden dolayı Osmanlının iktisadi hayatını da ele geçirdiklerini ve Osmanlı maliyesini ellerine geçirmelerinden bahseder ve bu durumun yol açtığı Düyün-ı Umumiye'nin Osmanlı'nın başına bela olduğunu belirtir.²⁴ Mustafa Kemal Atatürk'ün Osmanlının çok uluslu, çok dilli ve çok dinli imparatorluk yapısına yaptığı bu eleştirel fikirlerinin temelinde tek uluslu, tek dilli ve tek dinli Ulus Devlet yaratma fikrinin haklı izleri görülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu fikirleri, çağdaşı ve batıcı fikirleri ile tanınan gazeteci Celal Nuri'nin görüşleri ile benzerlik göstermektedir. Celal Nuri bu yöndeki

fikirlerini, Türk Devrimi adlı kitabında uzun uzun açıklamaktadır.²⁵

Mustafa Kemal Atatürk'ün hemen her planının arkasında tarih biliminden nasıl faydalandığına en güzel örneklerden birisi de Ankara'nın merkez yapılmasında gözlemlenebilir. Ankara'nın başkent olmasının en önemli nedeni yine Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih biliminden kaynaklanan bilgisinden ileri gelmektedir. Ankara ile ilgili şunları söylemektedir: "Ben Ankara'yı coğrafya kitabından ziyade tarihte öğrendim. Hakikaten Selçukî idaresinin inkısamı üzerine Anadolu'da teşekkül eden küçük hükümetlerin isimlerini okurken birtakım beylikler meyanında bir de Ankara Cumhuriyetini görmüştüm. Tarih sahnelerinin bana bir cumhuriyet merkezi olarak tanıttığı Ankara'ya ilk defa geldiğim o gün de gördüm ki orada geçen asırlara rağmen Ankara'da hala o cumhuriyet kabiliyeti devam ediyor..."²⁶

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih bilgisi ve bilincinin son derece ileri olduğu buraya kadar anlatılanlardan anlaşılmaktadır. Hatta okuduğu kitaplarda yanlış olduğunu tespit ettiği bilgileri düzelterek kitapların yanına notlar düşmekteydi. Ahmet Rasim'in kaleme aldığı Osmanlı Tarihi adlı eserde Osman Beyin babası Ertuğrul'un savaş sırasında zayıf olduğu ve bu sebeple yenildiğini gördüğü kuvvetlere yardım ettiği ve sonra bu kuvvetlerin Selçuklu kuvvetleri olduğunu öğrendiğini ileri süren görüşüne karşı "Hayır öyle değil müzakere sonrasında karar

verildi ." notunu düşerken²⁷ aynı yazarın I. Mahmut'u IV Murat'ın oğlu olarak gösterdiği sayfa kenarına düzeltme yaparak I. Mahmut'un II. Mustafa'nın oğlu olduğunu yazmıştır.²⁸ Ziya Gökalp'in, Türk Medeniyeti Tarihi adlı kitabında ise Gökalp'in Oğuz Han olarak tanımladığı tarihi şahsiyetin M.Ö 209 tarihindeki Hun Hükümdarı olan Mete Han olduğunu yönündeki notunu düşmüştür.²⁹

Diğer taraftan Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Tarih Kurumunun liseler için hazırlattığı İslam tarihi konusunda yazılan kitabın İslam Peygamberinin hayatı ile ilgili kısımları beğenmediği ve Hz. Muhammet'in hayatı ve savaşları ile ilgili bölümleri kendisinin yazdığı bilinmektedir.³⁰

Sonuç olarak şunu söylemek gerekir ki devlet adamı, asker, düşün adamı sıfatlarına sahip Mustafa Kemal Atatürk'ün aslında bütün bu vasıfları, iyi bir tarih bilgisi ve tarih bilincine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatına ve söylemlerine kronolojik olarak bakıldığında ve bunlar alt alta koyulduğunda ortaya bir Türk tarihi belgeseli çıkmaktadır. O'nun bu bilgi birikimine ulaşması için okuduğu tarih kitaplarına bakıldığında da ne kadar geniş bir perspektif ve bilgi birikiminin olduğu daha iyi anlaşılır. Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıdaki sıfatlarının yanında çok iyi bir tarihçi olduğu ve tarihçiliğin devlet adamı, asker veya düşün adamı için ne kadar gerekli bir bilim dalı olduğu da o'nun şahsında kendini göstermektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih

bilgisi ve bilinci başlı başına bir örnektir. Bu bilgi ve bilinç ülkelerin, milletlerin varlığında ve bu varlığın yaşatılmasında en önemli unsurlarından biridir. İmparatorluların dağılma sürecine girdiği bir dönemin sonunda parçalanmaya ve yok olmaya giden Türk devleti ve milletinin, küllerinden yeniden doğarcasına Türkiye Cumhuriyetini ortaya çıkarmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu tarih anlayışı en önemli etkenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarih anlayışı, beş bin beş yüz yıllık Anadolu'nun Türklüğü fikrinden hareketle yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyetinin bu toprakların gerçek sahipleri olan Türk ırkına ve diline dayalı (tek uluslu ve tek dilli) Ulus devlet yani Türk Devleti modelinin temelini oluşturmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk yeni Türkiye Cumhuriyetini oluşturan Türk milletine bu şuuru aşlamak ve benimsetmek için özellikle Türklük bilincinin³¹ oluşması için çaba sarfetmiş ve bunu gerçekleştirirken de tarih biliminden faydalanarak bu bilincin oluşmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Türk Ocaklarının kuruluşunun amacı da Türklük bilincinin gelişmesini sağlamaktır.³² Son söz olarak; yüzyıllardır Osmanlı tebası olarak ve Osmanlılık kimliği ile ümmet olarak yaşayan Türklere yeniden Türk kimliğini kazandırmak Mustafa Kemal Atatürk'ün en önemli devrimlerinden biri olduğunu bunda da en önemli rolü Mustafa Kemal Atatürk'ün düşün dünyasında şekillenen tarih bilgisi ve bilincinin oynadığını belirtmek gerekmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 İbn Haldun ,Mukaddime, c. I, M.E.B. yay. (çev. Zakir Kadiri UGAN), İstanbul 1989, s. 18-82.
- 2 Tarih metodolojisi ile ilgili olarak bkz. Ernest Bernheim, Tarih İlmine Giriş, (çev. şükrü Akkaya), İstanbul 1936. Marc Bloch, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara 1985. Güstav le Bon, Tarih Felsefesinin İlmi Esasları (çev. Haydar Rıfat), İstanbul 1932, Edward Hallet Carr, Tarih Nedir? (çev. Misket Gizem Gürtürk), İstanbul 1980. Leon E. Halkın, Tarih Tenkidinin Unsurları (çev. Bahaeddin Yeditıldız), Ankara 1989. Ekrem Memiş, Tarih Metodolojisi, Konya 1989. Gabriel Monod, Tarihte Usul, (çev. Kazım şinasi Dersan), İstanbul 1938. Zeki Velidi Togan, Tarihde Usul, (3. Baskı), İstanbul 1981.
- 3 Bu çalışmalardan bazıları şunlardır. şemsettin Günaltay, “Atatürk’ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra”, Belleten c.3, s. 10, (Ankara 1939), s. 273-274, Hasan Cemil Çamlıbel, “Atatürk ve Tarih”, Belleten c. 3, S. 10, (Ankara 1939), s. 269-272, Ekrem Akurgal, “Tarih İlmi ve Atatürk”, Belleten c.20, S. 80, (Ankara 1966), s. 571-584, Halil İnalcı, “Türk Tarihi ve Atatürk’te Tarih şuuru”, Türk Kültürü, S. 7, (Ankara 1963), s. 6-11, Bekir Sıtkı Baykal, “Atatürk ve Tarih”, Belleten c. 35, S. 140, (Ankara 1971), s. 531-540, Enver Ziya Karal, “Atatürk ve Tarih”, Türk Dili, c. 15, S. 170, (Ankara 1965), s. 71-74, Mehmet Saray, “Atatürk ve Türk Tarihi”, Türk Kültürü, c.22, S. 249, (Ankara 1984), s. 1-18, Yavuz Ercan, “Atatürk ve Tarih”, Amme İdaresi Dergisi, c. 21, S. 6, (Ankara 1988), s. 15-23, Ayfer Özçelik, “Atatürk ve Tarih şuuru”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 12, S. 35, (Ankara 1996), s. 601-607, Sevcihan Özer, “Atatürk ve Türk Tarihi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 15, S. 44, (Ankara 1999), s. 761-769, İsmail Özçelik, “Atatürk, Cumhuriyet ve Tarih şuuru”, Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, c. 11, S. 31 (Özel Sayı) (Ankara 1999), s. 179-195, Sabri Hizmetli, “Atatürk ve Tarih”, Tarih Bülteni, c. 18, S. 35, (Ankara 1999), s. 1-20,
- 4 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Yay, c. I-XXIV,, Ankara 2001
- 5 Mustafa Kemal Atatürk’ün düşün dünyasının oluşumu ile ilgili bkz. H. Eroğlu, “Mustafa Kemal Atatürk!ün Düşün Dünyasının Oluşumundaki Etkenlerle İlgili Bazı Görüşler”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 27-28, (Ankara 2004)
- 6 Mustafa kemal Atatürk’ün millet ve milliyetçilik fikirleri ile ilgili geniş bilgi

- için bkz. Mustafa Keskin, “Atatürke Göre Millet ve Türk Milliyetçiliği” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 14, S. 41, (Ankara 1998), s. 359-374.
- 7 Özkan İzgi, “Atatürk’ün Tarih İlmî Hakkındaki Düşünceleri” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, S 10 (Kasım 1987), s. 133.
- 8 Ö. İzgi, a.g.e., s. 134.
- 9 Ö. İzgi, a.g.e., s. 136.
- 10 Mustafa Kemal Atatürk’ün kültür ve sanat il ilgili görüşleri için bkz. İsmet Giritli, “Atatürk, Kültür ve Sanat” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, sayı 10 (Kasım 1987), s. 19-26. Oktay Aslanapa, “Atatürk ve Sanat” Türk Kültürü, c. 37, S. 436, (Ankara 1999), 458-460, Türk dili ile ilgili görüşleri için bkz. Zeynep Korkmaz, “Milli Mücadele ve Sonrasında Türklük şuuru” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, S. 10 (Kasım 1987), s. 59-60
- 11 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. V, s.. 324
- 12 Söylev ve Demeçler, c. I, s. 288
- 13 Söylev ve Demeçler, c. II, s. 24
- 14 Söylev ve Demeçler, c. II, s. 104
- 15 Söylev ve Demeçler, c. I, s. 293
- 16 Sevcihan Özer, a.g.m., s. 762, Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk’ün tarih tezi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi”, Belleten, c. 3, S. 10, (Ankara 1939), s. 243-246.
- 17 Söylev ve Demeçler, c. I, S. 406. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk dönemi tarih araştırmaları için bkz. K. Bittel, “Atatürk ve İlköz Tarih Araştırmaları”, Belleten, c. 3, s. 10, (Ankara 1939), s. 203-205
- 18 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. I, s. 221, 224
- 19 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. XIII. s. 29
- 20 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. XVIII. s.278
- 21 şerafettin Turan, Atatürk’ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar Düşünürler Kitaplar, TTK yay. Ankara 1989, s. 47
- 22 Söylev ve Demeçler, c. II, s. 93
- 23 Söylev ve Demeçler, c. II, s. 105-106
- 24 Söylev ve Demeçler, c. II, s. 107-108
- 25 Celal Nuri, Türk Devrimi , (Günümüz diline akt. Özer Ozankaya), Kültür Bakanlığı yay. Ankara 2002, s. 22-35.
- 26 Söylev ve Demeçler, c. III, s. 98
- 27 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. II, s. 27
- 28 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. II, s. 83
- 29 Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar, c. II, s. 14
- 30 ş. Turan, Atatürk’ün Düşünce Yapısı, s. 29, Mustafa Kemal Atatürk’ün İslam tarihi ile ilgili görüşleri için bkz. Sabri Hizmetli, “Mustafa Kemal Atatürk’ün İslam Tarihi Anlayışı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.15, S. 44, (Ankara 1999), s. 457-486
- 31 Mustafa Kemal Atatürk’teki Türklük şuuru hakkında geniş bilgi için bkz. Z. Korkmaz, a.g.m., s. 47-60
- 32 M. Keskin, a.g.m., s. 366

Atatürk'ün Doğumu ve Çocukluk Yılları (1881 - 1893)*

*Alaattin UCA***

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Atatürk, 1881 yılında Selanik'te Kasımiye mahallesi, Islahhane caddesinde şimdi müze olan evde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi ve annesi Zübeyde Hanım'dır.

Atatürk çok kısa bir süre mahalle mektebine devam ettikten sonra, modern usullere göre eğitim veren Şemsi Efendi Okulu'nda okudu.

Babasının ölümünden sonra O, annesiyle birlikte dayısının çalıştığı çiftliğe gitti. Sonra Selanik'teki teyzesinin yanına döndü. Bir süre sivil ortaokula devam ettikten sonra, 1893'de askeri okula girdi.

Bu çalışmada Atatürk'ün doğumu, çocukluk yılları ve askeri okula girişine kadarki dönem üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Atatürk'ün doğumu, Atatürk'ün çocukluk yılları.

ABSTRACT

Atatürk, the founder and the first President of the Turkish Republic, was born in the Kasımiye Quarter of Salonica in the house on Islahhane Street which is now a museum in 1881. His father is Ali Rıza Efendi and his mother is Zübeyde Hanım.

Atatürk, after having attended the neighborhood school for a very short while, attended and graduated from the modern oriented school of Şemsi Efendi.

After the death of his father he went with his mother to the farm on which his uncle was working. Later, returned to live with his aunt at Salonica. He attended the civil state high school for a short while. After that he entered the Military Secondary School at Salonica in 1893.

This study covers Atatürk's birth, childhood years and entering the civil state high school.

Keywords: Atatürk, Atatürk's birth, Atatürk's childhood years.

* KAYNAK: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31, s. 1-13

** Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Çok az insana nasip olur doğumunun 125. yılında anılmak, kalplerde yaşamak, gönüllerde taht kurmak, halkı tarafından sevilme, yani unutulmamak, hatta hiç unutulmayacak olmak, eserler bırakmak, eserleriyle anılmak. Bırakılan eser Devlet olunca, bırakılan eser Cumhuriyet olunca eserin sahibi daha bir farklı olur. Dolayısıyla, son büyük Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk, devlet kurucusu olarak, Türk Milleti'nin kalbinde, ilk devletimiz Hun İmparatorluğu'nu kuran Teoman, Göktürk İmparatorluğu'nu kuran Bumin Han, Avar İmparatorluğu'nu kuran Bayar Kağan, Uygur Devleti'ni kuran Boyla Kağan, Karahanlılar Devleti'ni kuran Bilge Kül Kadir Han, Gazneliler Devleti'ni kuran Alp Tekin, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nu kuran Selçuk Bey, Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Süleyman Şah, Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran Osman Bey ve fazla uzatmamak için daha adını saymadığımız pek çok Türk Devletlerinin kurucularıyla aynı değere hatta daha fazlasına sahiptir. Çünkü O, yeni bir devlet kurarken imkânsız gerçekleştirdi. Yokluklar, kıtlıklar, işgaller altında yepyeni bir devleti, Türkiye

Cumhuriyeti'ni kurmayı başardı.

Bu büyük insan, bu büyük eserin sahibi köşklerde, saraylarda doğmadı. Hanedan üyesi ya da bir tahtın varisi değildi. Sade bir evde, mütevazı bir ailede dünyaya geldi.²

Babası Ali Rıza Efendi, Anadolu'dan³ Rumeli'ye geçmiş olan Kocacık⁴ Yörüklerinden Hafız Ahmet Efendi isminde bir zatın oğludur.⁵ Yani Evlâd-ı Fatihandır.^{6, 7}

Ali Rıza Efendi'nin annesinin adı ise Ayşe Hanımdır.⁸ Ali Rıza Efendi'nin Rukiye Hanım

isminde bir kız kardeşi ve Salih Bey isminde bir de erkek kardeşi vardı.⁹ Ali Rıza Efendi, Katarin kazasında gümrük muhafaza memurluğunda, evkaf kâtipliğinde ve rüsumat memurluğunda bulundu.¹⁰

Ali Rıza Efendi'nin, Selanik'te kurulan ve gönüllülerden oluşan bir askeri taburda gönüllü birinci mülazım (üsteğmen) olarak yer aldığı ve hatta 1876 yılında Mithat Paşa'nın ilk Meşrutiyeti ilanı sırasında bu taburla birlikte İstanbul'a geldiği de ifade edilmektedir.¹¹ Ancak, Atatürk bu ifadeyi tasvip etmemiştir.¹²

Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım ise Vodina'dan Selanik'e gelmiş olan Hacı Sofu ailesinden Feyzullah Ağa'nın kızıdır.¹³ Zübeyde Hanım'ın annesinin ismi Ayşe Hanım'dır. Atatürk'ün bir teyzesi ve Hasan ve Hüseyin Ağa isminde iki dayısı ile birkaç da yeğeni vardı.¹⁴

Ali Rıza Efendi ve Zübeyde Hanım Selanik'te evlendiler. Bu evliliğin tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda 1870-1871 tarihleri arasında evlendikleri ifade edilirken¹⁵, bazı kaynaklarda da 1876'da evlendikleri söylenmektedir.¹⁶ Ali Rıza Efendi, evlendiği zaman, Gümrük idaresinde memur olarak çalışıyordu. Çalıştığı yer Selanik'ten epeyce uzakta Türk-Yunan sınırındaki Çayağzı yahut Papaz Köprüsü denilen bölgeydi. Daha önceleri Evkaf Dairesindeki kâtiplikten ve Asâkir-i Milliye taburundaki gönüllülükten önce Batı Trakya'da ve Makedonya'da da memurluk görevinde bulunmuştu. İlk evlendiklerinde Zübeyde Hanım, Ali Rıza Efendi'nin ailesinin yaşadığı Selanik'te Yenikapı mahallesindeki evlerine yerleşti. Bir süre sonra Papaz Köprüsüne geldiler. Ancak burada şartlar çok

kötüydü. Zorda olsa bu şartlara katlandılar. Hatta burada iki çocuklarını kaybettiler.¹⁷ Mevcut duruma daha fazla dayanamayan Ali Rıza Efendi istifa ederek kereste ticareti ile uğraşmaya başladı. Bu işle meşgul olurken o yöredeki Yunan eşkıyasının saldırıları yüzünden büyük zarar gördü. Bu yüzden tekrar Selanik'e nakletmek zorunda kaldı ve burada Atatürk'ün doğduğu o meşhur pembe boyalı ahşap evi yaptırdı.¹⁸

Atatürk, 1881 yılında¹⁹ Selanik'de Ahmet Subaşı Mahallesi'nde (Kasımiye Mahallesi) Islahhane Caddesi'nde bu gün müze olan pembe boyalı bu ahşap evde doğdu.²⁰

Atatürk'ün doğduğu evin bulunduğu mahalle bazı kaynaklarda Koca Kasım Mahallesi olarak da geçmektedir.²¹ Bu ev bu gün Apostolu Pavlu veya Agiou Dimitriou Sokağındaki 71 No.lu binadır. Selanik'teki Konsoloslüğümüzün bahçe sınırları içindedir. Selanik Belediyesi 12 Şubat 1937'de aldığı bir kararla bu binayı sahibinden satın alarak Atatürk'e armağan etti.²²

O'nun doğumu şüphesiz ki Türk ve dünya tarihinin önemli olaylarından biri oldu. Çünkü O, askeri ve siyasi alandaki faaliyetleriyle hem dünya tarihini etkiledi hem de Türk Milletinin istikbâlini belirledi.

O gün²³ bu mütevazı evde bir bayram havası yaşandı. Babası Ali Rıza Efendi, Türk toplumundaki ad verme geleneklerinden birine uyarak, O'na daha önce ölen kendi kardeşi Mustafa'nın adını koydu.²⁴ Bu isim, aynı zamanda Hz.Muhammed'in ismiydi ve "Seçilmiş Kişi" anlamına geliyordu.²⁵ Baba'nın ve Anne'nin mutluluğuna diyecek yoktu, çünkü

önceleri yaşamamış olan üç çocuktan sonra (Fatma, Ömer ve Ahmet²⁶) yeni bir erkek evlada kavuşmuşlardı.²⁷ Atatürk'ün Makbule Hanım ve Naciye Hanım isimlerinde iki de kız kardeşi vardı. Ancak Naciye Hanım da küçük yaşta vefat etti.

Atatürk, kardeşi Makbule Hanım, annesi Zübeyde Hanım ve babası Ali Rıza Efendi ile birlikte Selanik'te mutlu bir çocukluk dönemi geçirdi.

Sonunda tahsil çağına geldi. Her çocuk gibi O'nun da okuması gerekiyordu. Annesi, eski geleneklere uyularak, ilahilerle mahalle mektebine başlamasını ve hafız olarak yetiştirilmesini istiyordu. Babası Ali Rıza Efendi ise, o zaman Selanik'te yeni bir eğitim sistemi uygulayan Şemsi Efendi Mektebi'ne devamını arzu ediyordu.²⁸ Atatürk önce geleneksel merasimle Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebine kaydedildi.²⁹ Bu suretle annesinin gönlü yapıldı ve arzusu yerine getirildi. Bir süre sonra Atatürk, buradan alınarak çağdaş eğitim yapan Şemsi Efendi Mektebi'ne kaydedildi. Böylece babasının da arzusu gerçekleşmiş oldu.³⁰

Aslında Atatürk'ün çocukluk yıllarında karşılaştığı bu durum, eski ile yeninin tartışmasıydı ve ileriki yaşantısını dahi etkileyecek bir olaydı.³¹ Annesi eskiyi, babası ise yeniyi ya da geleceği temsil ediyordu ve bu olay ülkenin gelecekteki değişiminin habercisiydi.³²

Atatürk, bu konuyu, Ankara'da kendisiyle bir görüşme yapan Vakit Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman'a şöyle anlattı: "Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, okula gitmek

meselesine aittir. Bundan dolayı anamla babam arasında şiddetli bir çatışma vardı. Annem, ilahilerle okula başlamamı ve mahalle okuluna gitmemi istiyordu. Gümrükte memur olan babam, o zaman yeni açılan, Şemsi Efendi'nin okuluna gitmemi ve yeni yöntemlere göre okumamı yeğ tutuyordu. Nihayet babam işi ustaca çözdü. İlk önce bilinen törenle mahalle okuluna başladım. Böylece annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra da mahalle okulundan çıktım; Şemsi Efendi'nin okuluna yazıldım.”³³

Bu olay, Atatürk'ün kişiliğinde etkili olmuş, ilginç bir olaydır. Atatürk bu vesileyle, kadının Türk toplumundaki yeri hakkında ilk dersi de babasından almış oldu.³⁴

Atatürk'ün Şemsi Efendi Okulunda öğrenime başlaması bir şanstı. Çünkü o okulda günün şartlarına göre, çok yetenekli öğretmenler vardı. Onların da katkısıyla Atatürk, okulu ve derslerini sevdi ve ne olursa olsun okumaya burada karar verdi. Buradaki öğretmenler O'nun ufkunu açtı.³⁵

Atatürk'ün çocukluğundaki mutluluğu ve ilk tahsil hayatı fazla uzun sürmedi. Çünkü O yedi-sekiz yaşında iken babası Ali Rıza Efendi vefat etti.³⁶ O'nun ölümü, Zübeyde Hanım'ı tabii ki olumsuz yönde etkiledi ve çok sarstı.

Aslında bu olay en çok Atatürk'ün hayatını değiştirdi ve O'nun kişiliği üzerinde önemli rol oynadı. Çocuk yaşta yetim kalması O'nda “güçlenme içgüdü” ve kendi kendine karar verme yeteneğini ve çocuk sevgisini geliştirdi.³⁷

Ekonomik açıdan da sıkıntıya düşen Zübeyde Hanım, o sırada yedi yaşında olan Atatürk'ün tahsilini durdurmaya ve kızı

Makbule Hanımı da yanına alarak, kardeşi Hüseyin Efendi'nin yanına gitmeye mecbur kaldı.³⁸ Atatürk'ün dayısı Hüseyin Efendi, Langaza civarında Rapla köyünde yaşıyordu. Atatürk buraya geldiğinde, köy hayatını hiç yadırgamadı.

Bu durumu da şöyle anlatırdı: “Babam öldükten sonra annem ile birlikte dayımın köyüne gittik ve oraya yerleştik. Dayım tam manasıyla bir köy hayatı geçiriyordu. Çocukluk bu ya, ben de o hayata derhal karıştım ve çok da hoşuma gitti. Dayım çiftlikte kâhyalık ediyordu. Bana da vazife verdi. Benim başlıca işim tarla bekçiliği idi. Kardeşim Makbule ile beraber bakla tarlasının kulübesinde oturur, tarladan kargaları kovmakla meşgul olurduk. Hatta bir gün, hiç unutmam, Makbule ile yoğurt yiyorduk. Aramızda kavga çıktı. Makbule'nin başını tuttum, yoğurt çanağının içine soktum. Yüzü gözü yoğurt olmuştu!”³⁹

Atatürk çocukluğuna ait bu hatırayı anlatırken hep gülerdi ve bu durumu Makbule Hanıma da zaman zaman tekrar ettirirdi.

Atatürk'ün çocukluğunda yaşadığı bu köy hayatı onda toprak ve vatan sevgisini ve ilerde yurdu saldırılara karşı koruyacak Büyük Adam'ın ilk sahip olma, koruma duygularını,⁴⁰ bitki ve hayvan sevgisini geliştirdi ve cesaretini artırdı.⁴¹ O gün tarlayı bekleyen, kargaları kovan Atatürk, gün geldi, yurdun başını bekledi; Türk Milletini tarih sahnesinden silmeye çalışan düşmanları kovup, Cumhuriyeti kurmayı başardı.⁴²

Kişisel özellikleri o günlerde şekillenmeye başlayan Atatürk, Makbule Hanım'ın ifade ettiği gibi, çiftlikte hiç boş durmuyor, kendi

oyuncağını kendi yapıyor ve devamlı meşgul olacak bir şeyler buluyordu. Ancak birkaç deneme yapılmasına rağmen, eğitimi konusunda olumlu gelişme sağlanamıyordu. Bir ara civardaki Rum okullarından birine verilmek istendiyse de sonradan bundan vazgeçildi. Çiftliğin yazıcısının verdiği derslerden de pek hoşlanmadı. Zira kendisine ders verecek kişileri yetersiz buluyor, beğenmiyordu.⁴³ Bazen de çocukça yaramazlıklar yapıyor ve çoğu zaman yalnız kalmayı tercih ediyordu.⁴⁴

Atatürk'ün köy hayatı bir süre devam ettikten sonra, Zübeyde Hanım, oğlunun okulsuz kalmasından müteessir olarak endişelenmeye başladı.⁴⁵ O'nun tahsiline çok önem veriyordu ama asker olmasını istemiyordu. Bu yüzden Atatürk'ü, Selanik'e götürerek Hacı Şükrü Efendi Mülkiye Rüştiyesi'ne kaydedilmesini sağladı. Ancak bu okuldaki bir dayak olayı ve okulda giyilen kıyafetler Atatürk'ü rahatsız etti ve büyük annesi Ayşe Hanım⁴⁶, O'nu bu okuldan çıkardı.

Atatürk, çocukluk hayatının bu bölümünü ise şöyle ifade ederdi: "...Annem okulsuz kaldığım için kaygılanmaya başladı. Nihayet Selanik'te bulunan teyzemin yanına gitmeme ve okula devam etmeme karar verildi. Selanik'te Mülkiye Rüştiyesi'ne yazıldım. Okulda Kaymak Hafız adında bir öğretmen vardı. Bir gün sınıfımızda ders verirken ben bir çocukla kavgaya çıktım. Çok gürültü oldu. Öğretmen beni yakaladı, çok dövdü. Bütün vücudum kan içinde kaldı. Büyük annem zaten okulda okumamı istemiyordu. Beni derhal okuldan çıkardı."⁴⁷

Atatürk'ün çocukluk yıllarında mahalle mektebinde ve de Mülkiye Rüştiyesi'nde

yaşadığı olumsuzluklar ve Şemsi Efendi'nin modern usuldeki öğretim metotları ülkemizin eğitim sistemini buna göre değiştirmesinde etkili oldu.

Atatürk, asker olmak istiyordu ama annesi bunu kabul etmiyordu.⁴⁸ Bu nedenle Atatürk annesine söylemeden, komşuları Binbaşı Kadri Bey'in de teşvikiyle sınava girdi ve başarılı olarak 1893'de Selanik Askeri Rüştiye'sine kayıtlı oldu.⁴⁹ Bazı kaynaklarda bu tarih 1894 olarak da ifade edilmektedir.^{50,51} Böylece hayatında yeni bir dönem başladı.

Atatürk, bu dönemin başlamasını ise sonradan şöyle anlatırdı: "Karşımızda Binbaşı Kadri Bey adında bir kişi oturuyordu. Oğlu Ahmet Bey Askeri Rüştiye'ye gidiyordu ve okul elbisesi giyiyordu. Onu gördükçe ben de böyle elbise giymeye hevesleniyordum. Sonra sokaklarda subaylar görüyordum. Bu dereceye ulaşmak için izlenmesi gereken yolun, Askeri Rüştiye'ye girmek olduğunu anlıyordum. O sırada annem de Selanik'e gelmişti. Askeri Rüştiye'ye girmek istediğimi söyledim. Annem askerlikten korkardı. Asker olmama şiddetle karşı çıktı. Giriş sınavı zamanı ona sezdirmeden kendi kendime Askeri Rüştiye'ye giderek sınav verdim. Böylece anneme karşı bir oldu bitti yapmış oldum."⁵²

Annesi Zübeyde Hanım'ın o günlerde rüyasında, oğlunun elinde altın tepsisi ile bir minareye çıktığını görmesi, O'nun istikbali için bir hayır alameti, parlak bir istikbalin müjdecisi olarak tabir edildi. Gerçekten de öyle oldu ve Millet'in istikbali de onunla parladı.

Atatürk'ün çocukluğu hakkında şüphesiz ki en önemli kaynak olan Annesi Zübeyde Hanım,

O'nun çocukluğunu şöyle anlatırdı: “Mustafam küçücük çocukken bile gayet temiz giyinirdi. Adeta büyük bir adam gibi tavırlar alır, herkesle büyükmüş gibi konuşurdu. Mahalle çocukları sokakta oynarlarken onların taş, sapan gibi sokak oyunlarına, ayak atlamalarına, koşmacalarına iltifat etmez, onlara bir nevi istihfafla (önem vermeme) bakardı. O'nun kendisine mahsus bir benliği vardı. Ellerini pantolonunun cebine koyarak ve başını yukarıya dikerek konuşması daima hepimizin nazarı dikkatini celb ederdi. Ne kadar nazik, ne kadar sıkılgan bir çocuktur, size tarif edemem. Konu komşu her kes O'nu çok severdi. Çok zeki bir çocuktur.”⁵³

Evet O bir çocuktur, annesinin tabiriyle zeki bir çocuktur. Fakat önceki mutluluğu bozulmuştu, babasını kaybetmişti, yani yetim büyüyordu. Ülkenin durumu da pek farklı değildi. Büyük bir hızla çöküşe doğru gidiyordu. O, Selanik'te dayısının kâhyalık yaptığı çiftlikte tarlalarda toprakla haşır neşir oldu ve çocukluk yıllarının zorluklarıyla vatan idealini perçinledi ve kendini askerî eğitiminin ilk aşaması olan Selanik Askerî Rüstiyesi'nde buldu.⁵⁴

Zübeyde Hanım, “Tanrının bana bu oğlu vatani kurtarmak için gönderdiğine inanıyorum”

diyordu.⁵⁵

Öyle de oldu, askeri eğitimini tamamlayan Atatürk zorluklarla dolu bir yola girdi. Zorlu bir mücadele ve başarılı bir liderlik süreci sonunda yeni bir devlet kurdu. Böylesine üstün vasıflı ve liderlik yeteneğine sahip insanların yetişmesinde yaşadığı çevre ve çocukluk yılları önemli rol oynamaktadır. Ayrıca çocukluk dönemlerinde yaşanan olayların liderlerin kişiliği üzerinde etkili olduğu da bilinmektedir.⁵⁶ Bu nedenle Atatürk'ün doğumu ve çocukluk yılları tabii ki büyük önem arz etmektedir.

Bu vesileyle Devletimizin Kurucusu Atatürk'ü doğumunun 125. yılında milletçe bir kere daha minnet ve şükranla anıyoruz. Çünkü, Türk Milleti, O'nun önderliğinde vatanına sahip çıktı. Üzerine oynanan oyunları, hayalleri O'nunla beraber bozdu. Önündeki engelleri O'nunla aştı. Ümitsizliği O'nunla yendi, öz benliğine kavuştu. Dünya milletleri arasında saygın yerini aldı ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaştı. O'ndan aldığı ilham ve güçle geleceğe güvenle bakmaya başladı. İşte bu yüzden ki Atatürk'ün doğumu, Türk Milleti için, Türk tarihi için bir dönüm noktası oldu.

DİPNOTLAR

- 1 Falih R. Atay, Babanız Atatürk, Bayrak, Atatürkçülük Nedir, Atatürk Ne İdi, İstanbul, 1980, s.8.
- 2 Celâl Erikan, Komutan Atatürk, Ankara, 1972, C.I, s.1.
- 3 A. Muhtar Kumral, Atatürk Diktatör müdür ?, İstanbul, 1949, s.9.
- 4 Kocacık, Manastır ilinin Debrei Bâlâ (Yukarı Debre) sancağına bağlı bir nahiyedir ve halkı Anadolu'dan gitme ve tamamıyla Türk, Müslüman Oğuzların Türkmen boylarındandır. Bk. Numan Kartal, Atatürk ve Kocacık Türkleri, Ankara, 2002, s.41.
- 5 Ş. Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), Üçüncü Baskı, İstanbul, 1966, s.47.
- 6 Ali Güler, Atatürk Soyu Ailesi ve Öğrenim Hayatı, Ankara, 1999, s.26.
- 7 Anadolu'dan Rumeli'ye geçen ve Rumeli'nin Manastır, Pırlepe, Florina, Radovişte, Usturumca, İştîp, Cuma, Dovran, Avratpazarı, Tikveş, Demirhisar, Serez, Zihne, Vodina (Zübeyde Hanım'ın babası, buradan Selanik'e gelmiştir.), Yenice, Langaza (Atatürk'ün dayısı burada yaşıyordu.), Drama şehir ve kasabalarında ve bunların civarında oturan Rumeli fatihlerinin evlatları ile bu kıta fetholundukça Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilip iskân edilmiş olanlara Evlâd-ı Fatihan denilir.(bk.:Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lûgati, İst., 1986, s.105.)
- 8 Burhan Göksel, Atatürk'ün Soykütüğü Üzerine Bir Çalışma, Ankara, 1994, s.9.
- 9 Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), s.47.
- 10 Salih Omurtak, vd., Atatürk, İstanbul, 1970, s.1.
- 11 İslâm Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.I, s.719.
- 12 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, 1969, s.17.
- 13 Atatürk Diyor ki Atatürk'ün Direktifleri Düşünceleri ve Kısaca Hayatı, İstanbul, 1966, Altıncı Baskı, Varlık Yayınevi, s.9.
- 14 Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), s.47.
- 15 Ali Güler, "Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk Ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü", Atatürk ve Manastır Sempozyumu 12-13 Ekim 1998, Ank., 1999, s.83.
- 16 Feridun Ergin, Kemal Atatürk, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1978, s.22.
- 17 Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), s.40-42.
- 18 Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1998, s.13-14.
- 19 Atatürk'ün doğum tarihi bazı eserlerde 1880 olarak ifade edilmektedir. Hatta bu tarihten birkaç yıl daha evvel olduğunu söyleyenler de vardır. (Hüseyin Şekercioğlu; "Atatürk'ün Soy ve Sülalesi Hakkında Anadolu'da Yaptığım Araştırmalar", Türk Kültürü, Kasım 1974, S.145, s.6; Sadi Borak, "Atatürk Hangi Yılda Doğdu"; Asım Arar, "Ata'nın Doğumu Hakkında", Her Yönüyle Atatürk, (Editör: Avni Altın), İstanbul, 1974, 2.Baskı, s.26, 27. Hatta bir kitabın içinde dahi farklı tarihlere rastlamak mümkündür. (bk. F. Perrone Di San Martino; Ön Asya Diktatörü Mustafa Kemal ve Zaferleri, Yayına Hazırlayan: Enver Sedat Akaltın, İstanbul, 1998, s.XI, 23.)
- 20 Halil İbrahim Göktürk, Atatürk ve Çağlarını Aşanlar, Sena Matbaası, 1981, s.X.
- 21 Mehmet Özel, Atatürk, T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, (albüm), s.4.

- 22 Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı?, İstanbul, 1993, s.2; Mehmet Rado, “Bu Evde Bir Tarih Doğdu”, Her Yönüyle Atatürk, (Editör: Avni Altınır), İstanbul, 1974, s.30.
- 23 Doğum günü kesin olarak bilinmemekle beraber, Atatürk, doğum gününü soranlara, “neden 19 Mayıs olmasın” cevabını verirdi. (Bk.Hamza Eroğlu, Atatürk’ün Hayatı, Ankara, 1986, s.9.); Ayrıca, 19 Mayıs 1932’de Reşit Saffet Atabinen’in kendisine “Doğum gününüzü kutlarım.” şeklinde bir telgraf çekmesi de Atatürk’ün hoşuna gitmişti. (Hikmet Bayur, Atatürk Hayatı ve Eseri, Ankara, 1990, s.7.); Bazı yazarlara göre, aşırı kutlamalar yapılmasın diye Atatürk, doğum gününün bilinmesini istemiyordu. (Niyazi Ahmet Banoğlu, Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk Siyasi ve Özel Hayatı İlkeleri, İstanbul, 1981, s.11.); Atatürk’ün doğum günü olarak, çeşitli kaynaklarda 13 Mart 1881, 23 Aralık 1880, 4 Ocak 1881, 19 Mayıs 1881 tarihleri telaffuz edilmektedir. (Muhtar Kumral, “Atatürk’ün Doğum Günü Nasıl Tespit Edildi?”; Mustafa Baydar, “Atatürk Ne Zaman Doğdu”, Her Yönüyle Atatürk, (Editör: Avni Altınır), İstanbul, 1974, 2.Baskı. s.27, 24.
- 24 Alaattin Uca, “Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2004, S. 23, s. 146.
- 25 Andrew Mango, Atatürk, (çev: Füsün Doruker), İstanbul, 2000, s.29; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, (Yayına hazırlayan: Aydın Sami Güneçyal), Ankara, 1993, s.688.
- 26 Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), s.40.
- 27 Göktürk; Atatürk ve Çağlarını Aşanlar, s.X.
- 28 Halûk Şehsuvaroğlu, Tarihçi Gözüyle Atatürk, Ankara, 1963, s.4.
- 29 Utkan Kocatürk, Atatürk, Ankara, 1987, s.3.
- 30 Lord Kinross, Atatürk Bir Milleti Yeniden Doğuşu, (çev: Ayhan Tezel), İstanbul, 1978, s.27- 28.
- 31 Ayşe Afetinan, Mustafa Kemal Atatürk’ün Karlsbad Hatıraları, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., Nisan 1999, s.35.
- 32 Jorge Blanco Villalta, Atatürk, Ankara, 1979, s.6.
- 33 Uluğ İğdemir, Atatürk’ün Yaşamı 1881-1918, I. Cilt, Ankara, 1988, s.3.
- 34 Eroğlu, Atatürk’ün Hayatı, s.11.
- 35 Osman Bircan, Belge ve Fotoğraflarla Atatürk’ün Hayatı, İstanbul, 1993, s.8.
- 36 Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Ankara, 1944, s.22.
- 37 Güler, “Mustafa Kemal’i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi...”, s.87. 38 Lord Kinross, Atatürk The Rebirth Of A Nation, , London, , 1966, s.7. 39 Kılıç Ali, Atatürk’ün Hususiyetleri, s.15-16.
- 40 Atatürk 1880-1938, Ankara, 1939, Ulus Basımevi, s.14.
- 41 Cemil Sönmez, Atatürk ve Çocuklar, UNICEF Türkiye Temsilciliği, 1991, s.32, 35.
- 42 Eflâtun Cem Güney, Atatürk Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1963, s.4.
- 43 Hadi Besleyici, Atamız Atatürk, Dilek Yayınevi, 1980, s.14; Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, 1967, s.5.
- 44 Thomas A Vaidis, Kemal Atatürk Yeni Türkiye’nin Kurucusu -Yunanlı gözüyle Atatürk-, (çev; Ahmet Angın), İstanbul, 1967, s.57.
- 45 Bekir Tünay, Gazi’nin Doğuş Destanı I, Ankara, 1981, s.24.
- 46 Atatürk’ün babaannesi ve anneannesi aynı adı taşımaktadır. Bk. Göksel, Atatürk’ün Soykütüğü Üzerine Bir Çalışma, s.9,10.

47 İğdemir, Atatürk'ün Yaşamı 1881-1918, s.4.

48 Benoist Mechin, Mustafa Kemal Bir İmparatorluğun Ölümü, (Çeviren: Zeki Çelikkol), Ankara, 1997, s.67, 68.

49 Turhan Feyzioğlu, "The Life And Achievements Of Mustafa Kemal Atatürk", Atatürk's Way, İstanbul, 1982, s.329.

50 Atay, Çankaya, s.18-19; Güler, "Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi...", s.85.

51 Atatürk'ün biyografisinde görülen tarih farklılığın sebeplerinden biri, belki de en önemlisi, hicrî ve rumî tarihleri, milâdî tarihe çevirirken

yapılan hatalardır.

52 İğdemir, Atatürk'ün Yaşamı 1881-1918, s.4.

53 Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, s.25-26.

54 Sami Ateş, Atatürk Anadolu'ya Geçince, Ankara, Ocak 1991, 2.Baskı, s.70-71.

55 Türk Tarihi Silahlı Kuvvetleri ve Atatürkçülük, Genel Kurmay Başkanlığı 50 nci Yıl Yayını, s.220; Tahsin Aygün, Fotoğraflarla Atatürk, Ankara, 1963, s.7.

56 Güler, "Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi...", s.80.

KAYNAKLAR

AFETİNAN, Ayşe; Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., Nisan 1999.

ANDREW MANGO, Atatürk, (çev: Füsun Doruker), İstanbul, 2000.

Atatürk 1880-1938, Ankara, 1939, Ulus Basımevi.

Atatürk Diyor ki Atatürk'ün Direktifleri Düşünceleri ve Kısaca Hayatı,

İstanbul, 1966, Altıncı Baskı, Varlık Yayınevi.

ATAY, Falih Rıfkı; Babanız Atatürk, Bayrak, Atatürkçülük Nedir, Atatürk Ne İdi, İstanbul, 1980.

ATAY, Falih Rıfkı; Çankaya, İstanbul, 1969.

ATEŞ, Sami; Atatürk Anadolu'ya Geçince, Ankara, Ocak 1991, 2.Baskı.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), Üçüncü Baskı, İstanbul, 1966.

AYGÜN, Tahsin; Fotoğraflarla Atatürk, Ankara, 1963.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet; Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk Siyasi ve Özel Hayatı İlkeleri, İstanbul, 1981.

BAYUR, Hikmet; Atatürk Hayatı ve Eseri, Ankara, 1990.

BESLEYİCİ, Hadi; Atamız Atatürk, Dilek Yayınevi, 1980.

BENOIST MECHIN, Mustafa Kemal Bir İmparatorluğun Ölümü, (çev: Zeki Çelikkol), Ankara, 1997.

BİRCAN, Osman; Belge ve Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı, İstanbul, 1993.

CEBESÖY, Ali Fuat; Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, 1967.

DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, (Yayına Hazırlayan: Aydın Sami Güneyçal), Ankara, 1993.

ERGİN, Feridun; Kemal Atatürk, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1978.

ERİKAN, Celâl; Komutan Atatürk, Ankara, 1972.

EROĞLU, Hamza; Atatürk'ün Hayatı, Ankara, 1986.

- FEYZİOĞLU, Turhan; “The Life And Achievements Of Mustafa Kemal Atatürk”, Atatürk’s Way, İstanbul, 1982.
- GÖKSEL, Burhan; Atatürk’ün Soykütüğü Üzerine Bir Çalışma, Ankara, 1994.
- GÖKTÜRK, Halil İbrahim; Atatürk ve Çağlarını Aşanlar, Sena Matbaası, 1981.
- GÜLER, Ali; “Mustafa Kemal’i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk Ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü”, Atatürk ve Manastır Sempozyumu 12-13 Ekim 1998, Ankara, 1999.
- GÜLER, Ali; Atatürk Soy Ailesi ve Öğrenim Hayatı, Ankara, 1999.
- GÜNEY, Eflâatun Cem; Atatürk Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1963. GÜNGÖR, Selâhaddin; Öz Dilimizle Atatürk, Maarif Matbaası, 1935. Her Yönüyle Atatürk, (Editör: Avni Altın), İstanbul, 1974, 2.Baskı. İĞDEMİR, Uluğ; Atatürk’ün Yaşamı 1881-1918, I. Cilt, Ankara, 1988. İslâm Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.I.
- JORGE BLANCO VİLLALTA, Atatürk, Ankara, 1979.
- KARTAL, Numan; Atatürk ve Kocacık Türkleri, Ankara, 2002.
- KILIÇ ALİ, Atatürk’ün Hususiyetleri, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1998.
- KOCATÜRK, Utkan; Atatürk, Ankara, 1987.
- KUMRAL, A. Muhtar; Atatürk Diktatör müdür ?, İstanbul, 1949.
- KUTAY, Cemal; Atatürk Olmasaydı?, İstanbul, 1993.
- LORD KINROSS, Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu, (çev: Ayhan Tezel), İstanbul, 1978.
- LORD KINROSS, Atatürk The Rebirth Of A Nation, , London, , 1966.
- OMURTAK, Salih vd.; Atatürk, İstanbul, 1970.
- ÖZEL, Mehmet; Atatürk, T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, (albüm).
- PERRONE DI SAN MARTINO, Ön Asya Diktatörü Mustafa Kemal ve Zaferleri, İstanbul, 1998.
- SERTOĞLU, Midhat; Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul, 1986.
- SÖNMEZ, Cemil; Atatürk ve Çocuklar, UNICEF Türkiye Temsilciliği, 1991.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan; Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Ankara, 1944.
- ŞEHSUVAROĞLU, Halûk; Tarihçi Gözüyle Atatürk, Ankara, 1963.
- ŞEKERCİOĞLU, Hüseyin; “Atatürk’ün Soy ve Sülalesi Hakkında Anadolu’da Yaptığım Araştırmalar”, Türk Kültürü, Kasım 1974, S.145.
- THOMAS A VAİDİS, Kemal Atatürk Yeni Türkiye’nin Kurucusu -Yunanlı gözüyle Atatürk-, (çev; Ahmet Angın), İstanbul, 1967.
- TÜNAY, Bekir, Gazi’nin Doğuş Destanı I, Ankara, 1981.
- Türk Tarihi Silahlı Kuvvetleri ve Atatürkçülük, Genel Kurmay Başkanlığı 50 nci Yıl Yayını.
- UCA, Alaattin; “Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2004, S.23.

Atatürk'ün Geleceği Seziş ve Öngörü Gücü (1914 Yılı)*

*Hikmet ÖZDEMİR***

Hatırlanacaktır büyük liderimizin daha çok ikinci dünya harbiyle ilgili öngörülerini anlatılır; ilgili literatürde tanıklıklara dayalı örnekler ve bazı akademik tartışmalar bulunmaktadır.

Ben ise 1914 yılında Atatürk'ün genç bir yarbay iken (Sofya'da askeri ataşedir) arkadaşlarına gönderdiği mektuplarda söz ettiği silahlı çatışma tehlikesi ve az sonra patlayan müthiş harbin seyri ve geleceğine dair inanılmaz öngörülerine işaret etmek istiyorum.

Birinci Dünya Harbi felâketinin yüzüncü yıldönümünde Cumhuriyetimizin Kurucusu ve Ordularımızın “Örnek” Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün geleceği seziş ve öngörü gücünün belgeleri olarak bu tarihi mektupları -bir kere daha- milli belleğimize kaydetmek benim için büyük şereftir.

Kuşkusuz genç yarbayın mektuplarındaki

askeri öngörülerinin olayların kronolojik akışına göre anlatılması gerekir.

HARP BAŞLAMADAN ÖNCE

Burada dikkatlerinize sunmak istediğim ve 1914 yılı başında Atatürk'ün bir dünya harbi çıkabileceğine ve devletin geleceğiyle ilgili stratejik öngörüsüne dair çok önemli bir mektubunun bulunduğunu vurgulamak isterim.

Bu tarihi mektup Sofya'dan harp başlamadan (?) önce Şam'da görevli sınıf arkadaşı Kurmay Yarbay Ali Fuat (Cebesoy)'a gönderilmiştir.

Genç yarbay burada devlet stratejisi olarak çok milletli imparatorluktan millet devletine geçiş sürecine girildiğine dair hayli ilginç analizini ve “pek yakında dünya harbinin

* KAYNAK 2014 yılında Ankara'da TED Üniversitesi 10 Kasım Atatürk'ü Anma Töreni'nde yaptığım konuşma

** Siyaset Bilimi Profesörü.

patlayacağına inanılabilir” öngörüsünü ifade etmektedir; şu şekildedir:

“Memleketin kaybedilmek üzere olan küçük parçasını feda etmeyeceğim diye en büyük parçasını hesapsızlık ve bilgisizlik yüzünden feda eden idarecilerimizin bir de mevki ve şöhret peşindeki hırsları yüzünden ne hale geldiğimiz aşikârdır. Binaenaleyh bu mevzuda fazla izahata lüzum görmüyorum. Bundan sonra da fena günler göreceğimizden şüphe edilmemelidir. Yüzyıllardan beri Hristiyan tebaasından çektiklerimiz henüz bitmeden, birbirine zıt olan Pan-İslam ve Pan-Turan hayalleri icat edilerek bunlarla, zaten güç olan durumumuz büsbütün karıştırılmaktadır. Milliyetçilik dünya yüzünde o kadar çok inkişaf etti ki, emin olabilirsiniz bir millet çoğunluğuna dayanmayan devletlerin dağılması mukadder görülüyor. Hala Anadolu’da Suriye ve Irak’ta bir Hristiyan azınlığı vardır. Bunların iddiaları eksilmemiştir. Bir de büyük bir Arabistan davası çıkmıştır ki bununla İngiltere, Fransa; Arap çoğunluğu olan yerlerimizi bizden ayırıp kendilerine müstemleke yapacaklardır. İçimizde bir de Arap milliyetçiliği alıp yürümüştür. Bunlardan kültür ve din birliğine inanmayanlar vardır ki bunların menfaati bakımından büyük devletlerin âleti olacaklarından şüphe edilemez. Buna mukabil çoğunluk temiz bir milliyetçilik davası içindedir. Bunlarla görüşüp Arap meselesine bir çözüm noktası bulunabilir. Arap meselesi bundan sonra iç siyasetimizin en önemli meselesi olmuştur. İçerde azınlık ve Arap meselesi dururken, hangi teşkilât, hangi vasıta ile dışarıda Pan Turanizm ve Pan İslamizm umdelerini

tahrik edebilir. Üstelik henüz içimizde bunlara bir istikamet verilmemiş iken...”

Genç yarbay milli stratejik duyarlılık açısından tarihi önemde bulduğum mektubuna şöyle devam etmektedir:

“İngiliz-Alman rekabeti ve yeniden büyüyen Sırbistan’ın Avusturya ve Macaristan’ın güneyindeki Slavlar üzerinde iddiası yüzünden, pek yakında dünya harbinin patlayacağına inanılabilir. Hiçbir hazırlığımız olmadan acele bu harbe de sürüklenecek olursak, Anadolumuz, Boğazlarımız ve 500 yıllık Türk İstanbulumuz muhakkak tehlikeye girer. Bu sefer bir kelime ile Türklüğümüz mahvolur. Bundan sonra hiç olmazsa kendimizi hülyalara kaptırmamalıyız. Zira telafisi mümkün olmayacak bir felaketle karşılaşırız. Gelecekte hiçbir hissiyata aldanmadan, kesin kararımız, Türk çoğunluğunun çizdiği hudut hem dış siyasetimizin hem de savunmamızın temel taşı olmalıdır.”

O sırada Şam’da kolordu kurmay başkanı sınıf arkadaşı Ali Fuat (Cebesoy) ise bu dönemde aralarında yazışmaların sürdüğünü vurguluyor ve şu bilgileri aktarıyor:

“Bundan sonraki yazışmalarımızda, Arabistan’a verilecek idare şekli, daha sonra Arabistan’ın istiklâli hakkındaki düşüncelerimize yer verilmişti. Umumi seferberlik ve harbe girişimizdeki acelecilik, Mustafa Kemal Bey’in fikrine asla uymuyordu. O, tedrici bir seferberlik ve harbe mümkün olduğu kadar geç girilmesini istiyordu. Onun fikri Türk Başkumandanlığının fikrine katıyetle uyuşmuyordu. Mustafa Kemal Bey’e göre; harp,

Avrupa’da yıldırım süratiyle bitmeyecek, tersine olarak Orta Avrupa devletlerinin taarruzları, Doğu ve Batı’da bir hatta duracak ve burası müstahkem mıntikalar haline getirilecek ve hangi taraf bir dış müdahale temin ederse, o taraf kazanacaktır. Bu durum yıllarca sürebilir. (...).”2

Tekrar ediyorum bu tarihi ve stratejik açıdan önemli mektup harpten önce yazılmıştır; elimizde harp başladıktan sonra arkadaşlarına gönderilmiş ve kahramanımızın geleceği seziş ve öngörü gücünü sergileyen analizlerinin yer aldığı mektupları da bulunmaktadır.

Şimdi, Atatürk’ün geleceği seziş ve öngörü gücünü gösteren diğer önemli kanıtlara geçiyorum.

MARNE MUHAREBESİNDEN ÖNCE VE SONRA YAZILAN MEKTUPLAR

1968 Ekiminde Cumhurbaşkanı Atatürk’ün Genel Sekreteri ve dönemin tanıklarından Profesör Hikmet Bayur; Belleten dergisinde modern Türkiye’nin kurucu liderinin geleceği seziş ve öngörü gücüne dair çok önemli bir mektubunu dikkatlerimize sunmuştur.3

Aslında bu ilginç mektubun ilk yayımlanması İstanbul’da 19 Kasım 1918 günü Minber gazetesinde “Nühüfte Bir Sima” (Gizli Bir Sima) başlıklı yazıda olmuştur. Ahmet Hulki imzalı bu yazıda Fransızlarla Almanlar arasında 5-12 Eylül 1914 günlerinde cereyan eden Marne muharebesinden hemen sonra 17 Eylül 1914 günü Sofya’dan Kurmay Yarbay Mustafa Kemal’in adı belirtilmeyen bir dostuna hitaben kaleme aldığı mektubu aktarılmıştır.

İçindeki kişi isimleri olmaksızın yazılışından dört yıl sonra ilk kez Doktor Rasim Ferit Talay’ın Minber gazetesinde söz konusu mektup günışığına çıkmıştır.4

1918 Kasımında Mondros ateşkesinin henüz başladığı yaralı İstanbul’un hüznü, karamsarlık ve eziyetli günlerinde mütevazı bir gazetede yer alan bu mektuptaki bir analizin dönemin vatansever okur-yazarlarının yorgun zihinlerinde ne tür etki bıraktığı hakkında bilgimiz bulunmuyor.

Ancak o dönemin koşullarında iz bırak(a)mayı da mümkün ve bu anlaşılabilir.

Ve bu ilginç mektup orada o gazetenin sayfasında unutulmuş ve yeni harflerle yayını için 41 yıl beklemek gerekmiştir.

1959 yılında Minber gazetesinden nakledilen aynı mektubun bazı bölümleri Niyazi Ahmet Banoğlu’nun Tarih-Coğrafya Dünyası dergisinin birinci sayısında ilk defa yeni harflerle yayımlanmıştır.5

1968 yılında Belleten dergisinde Profesör Hikmet Bayur’un “Atatürk’ün Seziş Gücüne ve İnsandan Anlayışına Üç Örnek” yazısı gibi Profesör Enver Ziya Karal da Türk Dili dergisinde “Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918)” yazısında bu mektubu hatırlatmak gereği hissetmişlerdir.6

1960’lı yıllar biterken bir dolu okur-yazarın Türklerin tarihinin göz kamaştırıcı dehasını keşfedemeyip başka halkların karizmatik önderlerinin eserlerine yöneldiği birkaç kuşağın zihin dünyasında bu tarihi mektup hak ettiği yeri al(a)mamıştır.

1918 Ekiminde Minber gazetesinde kahramanımızın 1914 sonbaharında harbin

başında yazdığı bu mektubuna yer verilirken haberin başlığı da anlamlıdır:

“Nühüfte Bir Sima” (Gizli, saklı keşfedilmemiş bir şahsiyet).

Peki, bu tarihi mektubun muhatabı kimdir?

Tarihi mektubun kime yazıldığı konusunda Sadi Borak’ın kitaplarında bir isim verilmiştir ve önemli bir tanığın açıklamasıyla da bu bilgi desteklenmiştir. Buna göre; söz konusu mektup Sofya’dan Askeri Ataşe Kurmay Yarbay Mustafa Kemal tarafından Doktor Tevfik Rüştü Aras’a yazılmıştır.⁷

Yine Sadi Borak’ın Öyküleriyle Atatürk’ün Özel Mektupları adlı kitabında da bu mektubun Tevfik Rüştü Aras’a yazıldığına ilişkin bilginin Şevket Süreyya Aydemir’in bir makalesinde yer aldığı ve bu şekilde doğrulandığı açıklaması yer almıştır. Fakat mektubun aslı ortada yoktur; Tevfik Rüştü Aras Anadolu’ya geçerken mektubu saklaması için Baytar Şaban Bey’e vermiş; bir daha da geri alamamıştır.⁸

Genç Cumhuriyet’in Dışişleri Bakanı Doktor Tevfik Rüştü Aras 3’üncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a bir mektubunda Atatürk’ün kendisine Sofya’dan 17 sayfalık bir mektup gönderdiğini; bunun bazı sayfalarını bir tanıdığına verdiğini ve geri alamadığını; kalan sayfalarının tutuklandığında diğer evraklarıyla yakıldığını yazmıştır.⁹

Mütareke İstanbul’unda Minber gazetesinde aktarılan mektup Profesör Hikmet Bayur’un Atatürk ve Hayatı eserinde sözünü ettiği Doktor Tevfik Rüştü Aras’a gönderilen mektubun bazı sayfaları mıdır? Değildir; çünkü Aras’a gönderilen mektup Marne muharebesinden “önce” diğeri (Minber’de

aktarılan) “sonra” yazılmıştır.

Bir diğer ifadeyle 1914 sonbaharında Sofya’dan Mustafa Kemal tarafından yazılan biri Marne muharebesinden önce, diğeri sonra iki farklı mektup bulunmaktadır.

Profesör Hikmet Bayur; Tevfik Rüştü Aras’a gönderilen mektupla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Ağustos ayı içinde yani Almanlar daha Marne yenilgisine uğramadan ve her yerde galip görünürken; Sofya ataşemiliteri Mustafa Kemal, Doktor Tevfik Rüştü Aras’a gönderdiği 17 küçük yaprak üzerine yazılmış bir mektupta en çok şu üç yön üzerinde durur:”

“(1)Halil (Menteşe) Bey buradadır ve Bulgaristan’la ittifak görüşmelerinde bulunuyor. Bulgarlar bu sırada bizimle ittifak yapmazlar. Görüşmelerde bulunuyor duygusunu vermek işlerine geldiği için böyle davranıyorlar. İşlerine gelmeyince Kral veya Meclis kabul etmiyor diyerek konuşmaları keserler.”

“(2)Bu savaş çok uzun sürecektir; ona girmekte geç kalınmaz; bundan korkup acele etmeyelim.”

“(3)Fransız ordusunun yığınağı daha güneydedir (yani kuzeyde Belçika’ya yakın bölgelerde yenilen Fransız birlikleri ana ordu değildir). Fransızlar durumlarını düzeltebilirler; eğer bu mektubu aldığında Almanlar Paris’e girmiş olurlarsa arkadaşlar beni yine kötümserlikle suçlandırırlar; ancak aldırış etmem.”

Profesör Hikmet Bayur daha sonra kendisi değerlendirmede bulunuyor:

“Bu mektup, Doktor Tevfik Rüştü Aras Anadolu’da iken, İstanbul’da kalmış ve orada kaybolmuştur; yazıldığı tarih olaylardan anlaşılır. Halil Mentеше, Ağustosun ikinci yarısında Sofya’da idi; dolayısıyla mektup Almanların her engeli süpürerek ilerledikleri bir ana rastlar. Mustafa Kemal durumu çok iyi görmüş ve göstermiştir.”

“Doktor Tevfik Rüştü Aras (mektubu) Doktor Nazım’a gösterir sonra Talat ile İttihat ve Terakki genel merkezi üyeleri ondaki düşünceleri öğrenirler; hepsi Mustafa Kemal’e hak verirler; ancak bilinen yanlış görüş ve anlayış yüzünden Osmanlı Devleti birkaç ay sonra savaşa katılır.(...)”¹⁰

Doktor Tevfik Rüştü Aras’ın bir diğer mektup anlatımı daha vardır ki bu da vefatından önce Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 50’inci Yıldönümü için hazırlanan resmi yayında “Bazı Hatıralar” adlı yazısında yer almıştır.

Aras bu yazısında Birinci Dünya Harbi’nin çıkış nedenlerine değinmiş ve Mustafa Kemal’den kendisine gelen mektubun özetini aktarmıştır; şöyle der:

“Fransa’da iştirak ettiğim son manevralardan hatırımda kaldığına göre Fransız ordusunun büyük toplantı yeri güneydedir. Paris üzerine yürümekte olan Alman ordularına mukabil hücum beklenebilir. Bu mektubumu aldığınız sırada Alman orduları Paris’e girmiş bulunur da yine dostlarım beni pesimistlikle itham eder. Fakat bunu hiç zannetmiyorum.”

“Ne yap yap partinin genel merkezindeki dostlarınıza, özellikle bacanağınız Doktor

Nazım Bey’e bütün gayretinle anlatmaya çalış. Başlayan bu dünya savaşına biz asla karışmayalım. Senin de bu fikirde olduğuna şüphem yoktur. Elçi Fethi (Okyar) Bey de bu fikirdedir. Bu dünya savaşına memleketimizin karışmaması için elinden geleni yapmağlığını isterim.”

Doktor Tevfik Rüştü Aras söz konusu yazısına şu bilgileri de katmıştır:

“Mektubu tabiatıyla Doktor Nazım Bey’e okudum. O da genel merkez üyelerine anlattı. İttihat ve Terakki’nin bir nevi başkanı sayılmakta olan Talat Bey’in de bundan haberi oldu. Kendisi de bu görüşe iştirak ediyordu. Hülasa, iktidarın bütün elemanları başlayan dünya savaşına karışmağığımızı istemiyorlardı.”¹¹

Kanımca 17 Eylül 1914 günlü ikinci mektubun genç yarbayın bir başka doktor arkadaşına; 1918 Kasım ayında Minber gazetesini yayımlayan Doktor Rasim Ferit (Talay)’a yazılması daha mümkündür.

Bu düşüncenin bende belirmesinin nedenini şu şekilde açıklayabilirim:

7’inci Ordu Kumandanlığından istifa ederek payitahta dönen Mustafa Kemal Paşa Veliaht Vahdettin Efendi ile Avusturya ve Almanya ziyareti ardından İstanbul’da dönmüştür (Tedavi amacıyla Karlsbad’a gitmeden önce) ve 1918 yılının ilk aylarında sık sık okur-yazar çevrelerle bir arada bulunmaktadır.

Yine böyle bir buluşmada Doktor Rasim Ferit (Talay)’ın evinde tanıştığı genç yazar Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey’e daha sonra Akaretler’deki evinde ünlü Anafartalar mülâkatını not ettirirken; kendisinin bu harbe girmekliğimize aleyhtar olduğunu ve bu

görüşünü “vaktiyle bazı ileri gelir dostlarına yazmış, anlatmış” bulunduğunu ifadesinde tekil değil çoğul kullanması birden fazla kişiye görüşünü mektuplarla bildirdiğinin kanıtıdır.

Elbette bu “ileri gelir dostlar” ifadesi çocukluk arkadaşı ve o sırada sıradan bir subay olarak Salih (Bozok) Bey’i kapsayamaz (birazdan ona yazılan bir mektuptan da söz edeceğim) bu ifadeden kasıt hükümet ve parti nezdinde, yani siyaset alanında “ileri gelir dostlar” olmaktadır ki; Doktor Tevfik Rüştü (Aras) gibi pekâlâ Doktor Rasim Ferit (Talay) da bu kategoride yer almaktadır.

Ayrıca Minber gazetesinde Atatürk’ün mektubunu yayımlayan kişinin (Ahmet Hulki) haberde yer verilen anlatımı da biraz tuhaftır; şöyle yazıyor:

“Minber (gazetesi) Mustafa Kemal Paşa’nın demecinden önce gelmek üzere, kısa hal tercümesini yayımlamıştı. Ben de [Ahmet Hulki, yani bilinmeyen yazarımız] onun Sofya ataşesi bulunurken dostlarından birine yazdığı 4 Eylül 1330 (17 Eylül 1914) tarihli mektubundan bazı konuları, kendisinden özür dileyerek anlatacağım. Bunlar, hem Paşa’nın özel hayatını, düşünce ve yaşayış tarzını ve hem de vatan için beslediği emellerin temizliğini ve yüceliğini göstermektedir. Ayrıca böyle az bulunur bir olgun insana karşı insafsız düşmanları tarafından izlenen kötü siyaseti ortaya koyduğu için, gelecek için intibah olur zannederim.”

“O sıra bütün asker ataşelerinin İstanbul’a çağırıldıkları halde kendisinin henüz davet edilmemesi nedenini soran dostuna, karşılık

olarak, Mustafa Kemal Paşa yazdığı mektupta diyor ki:”

Bu açıklama notunun ardından mektuptan bazı şahıs isimleri çıkartıldıktan sonra aktarmalar da bulunuluyor.

Fakat meçhul yazar kendini iki yerde ele veriyor:

(1)Paşa, Minber gazetesinde yayımlanan kısa hal tercümesini meçhul yazara bizzat dikte ettirmiş olabilir; yani kendisini tanımaktadır (Profesör Enver Ziya Karal da bu ihtimale işaret etmiştir).

(2)Paşa’nın mektubu bir dostunun “Bütün askeri ataşeleri çağırıldılar seni niye çağırmadılar,” sorusuna karşılık yazılmış; meçhul yazar 1914’teki mektubu kendisi yazmadı ise Mustafa Kemal’e gönderilen ilk mektuptaki bu ayrıntıyı nasıl biliyor? (Kaldı ki bütün askeri ataşeler çağırılmamıştı; Berlin askeri ataşemiz çağırılmamıştı... Viyana ve Sofya ataşelerimizin de çağırılmamış olmaları mümkün...)

Bu gerekçelerle diyorum ki; 1914 yılı 17 Eylülünde Sofya’dan yazılan mektubun muhatabı ile 1918 Kasımında Minber gazetesinde bu mektuptan söz eden ve kişi isimlerini sansürleyerek aktarmalarda bulunan Ahmet Hulki aynı kişi olmalıdır.

Kaldı ki; Doktor Rasim Ferit Talay Atatürk’ün en gözde sırdaşıdır; Minber gazetesini de yakın dostları Fethi (Okyar) Bey ve Mustafa Kemal Paşa’nın büyük maddi ve manevi katkısıyla yayımlayan bizzat Doktor Rasim Ferit Talay’ın kendisidir.

10 Kasım 1918 gecesı Adana’dan trenle yola çıkan Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918

sabahı İstanbul'a ulaşmıştır; Doktor Rasim Ferit Talay dostunu Haydarpaşa'da karşılamıştır; sonradan Profesör Hikmet Bayur'a anlatmıştır; o da Atatürk biyografisinde aktarıyor:

“O gün İtilaf donanması İstanbul önüne gelmektedir. Aralarında Yunan kruvazörü Averof da bulunmak üzere altmış kadar savaş gemisi yavaş yavaş Haydarpaşa önünden geçerler. Bu iş bitinceye kadar Anadolu ve Rumeli kıyıları arasında gidiş geliş yasak edilmiştir ve Mustafa Kemal ile Doktor bu geçişi tabii ağır düşüncelerle seyrederek. O sırada Mustafa Kemal: ‘Hata ettim, İstanbul’a gelmemeliydim, ne yapıp yapıp Anadolu’ya dönmenin çaresine bakmalı,’ der.”

“Düşman donanmaların gösteri geçişi bitince saat 3’ten sonra Mustafa Kemal ile Doktor, Kartal istimbodu ile Galata’ya geçer ve oradan Pera Palas Oteli’ne giderler.”¹²

Kuşkusuz bu ayrıntılar başka açılardan da ayrıca önemli ama Doktor Rasim Ferit (Talay) ile Yarbey Mustafa Kemal’in dostluklarının derecesi hakkında sağlam ve tartışmasız deliller olmaları bizim için yeterlidir.

Asıl konumuza dönüyorum:

Dönemin güç ve geç haber alma koşullarına rağmen Türk yarbey mektubunda daha henüz başlamış ve farklı cephelerde dört uzun yıl sürecektir büyük harbin serüvenini şaşılacak bir açıklık, isabet ve geleceği seziş gücüyle ortaya koymayı başarmıştır.

17 Eylül 1914 günlü mektubunda Türk yarbey henüz başlayan harbin seyrine ve geleceğine dair öngörüsünün yer aldığı bu mektubu hayli samimi üslupladır ve güvenilir

bir dosta yazılmıştır; şu şekildedir:

“Hangi tarafın galip geleceğine dair fikri kanaatimi söylemekten sakınırım. Nazik ve mühim bir devre içinde bulunduğumuza şüphe yoktur; Almanlar büyük ve hayret verici bir saldırıyla, birçok Fransız kalesini çiğneyerek sağ kanadı ile Paris’i geçip Fransız ordusunu –arkası İsviçre’ye olmak üzere- sıkıştırdı. Bunun, Almanların tek maksadı olduğunda ve onu da başardıklarında herkes fikir birliğindeydi. Ve bütün kâinat artık son ve kati meydan muharebesini ve onun neticesini bekliyordu. Hâlbuki bu neticeye karşılık, Alman ordularının Fransız ordusu karşısında yüzlerce kilometre geri çekildiği görüldü.”

“Doğuda Ruslarla Almanlar ve Avusturyalılar arasında cereyan eden vakalarda, Doğu Prusya’da Ruslar bozuldu, fakat güneyde Rusların pek üstün kuvvetleri karşısında Avusturya ordusu çekiliyor, batıda Fransız ordusu taarruza hazır. Dolayısıyla Alman ordusu serbest değil. Doğuda Rus ordusu üstün ve Avusturya ordusu çekilmeye mecbur.”

Türk yarbeyin rakip güçlü orduların harekâtlarının geleceği hakkında analizi devam etmektedir:

“Vaziyeti şöyle yorumlayabiliriz: Almanlar Fransız ordusunu kati meydan muharebesiyle henüz mağlup edemeyeceklerini ve Avusturya ordusunun üstün Rus kuvvetleri karşısında daha fazla mukavemet edemeyeceğini görerek batıda bütün ordu ile geri çekilerek nispeten doğuya yaklaşmak ve sonra Fransız ordusu karşısında bir müdafaa ordusu bırakarak kalan ordularıyla doğuya yönelip, Avusturya

ordusuyla birlikte Rus ordusunu vurmak istiyorlar.”

“Pek güzel! Fakat bu defa, Rus ordusu geriye, doğuya çekilmeye başlarsa ve bu orduyu yakalayıp ezmek mümkün olmazsa ve diğer taraftan Fransız ordusu mukavemet için yardım talebine mecbur olursa bu defa gene doğuda Ruslara karşı bir müdafaa kuvveti bırakıp batıya mı yönelinecek?! Ve böyle mekik gibi, bir doğuya bir batıya gide gele Alman ordusunun hali nice olur?”

Türk yarbay öngörüsünü muhatabının kendisine daha önce anlattığı bir mizahi olayı hatırlattıktan sonra bir soruyla tamamlamıştır:

“Aziz kardeşim, hürriyetin ilanı günlerinde bilmem nerede nutuk çekmeye kalkışıp da iki şaklak üzerine kürsüden inen ve niye indin sorusuna karşı ‘Ne... Şaklak ettiler ya! Demek iş bitti!’ diyen ağanın hali olmaz mı?!”

“İşte bugünkü halimizi bir mizah lisanıyla ifade etmek istersek acaba aynı cümleyi tekrar edemez miyiz?”

“Bu hikâyeyi sen söylüyordun, şaklak mı, tapşın mı, sen bilirsin!”¹³

Doğal olarak Türk yarbayın Avrupa’da henüz başlayan harbin geleceğine dair değerlendirmesini bir askeri ataşe olarak İstanbul’daki Harbiye Nezareti veya Genelkurmay Başkanlığı gibi askeri makamlara da göndermiş olması gerekir.

Onun gibi görevinde aşırı titiz, son derece dikkatli ve disiplinli bir subayın bu gibi konularda daha hassas davranacağı kabul edilmelidir.

İmparatorluğun askeri ataşesinin göreviyle ilgili merkeze gönderdiği rapor/larda söz konusu

öngörülerini aktarması beklenmelidir.

Doğrusu şu ana kadar elimizde kişilere yazılan özel mektuplar dışında Sofya’dan gönderilen raporlarda bu konuda resmi bir dokümana (kanıt) sahip değiliz.

2007 yılında Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından Sofya’dan İstanbul’a gönderilen raporlar; Sofya Askeri Ataşesi Mustafa Kemal’in Raporları (Kasım 1913-Kasım 1914) adlı kitapta yayımlanmıştır ve bunların arasında harbin geleceğine dair herhangi bir yorum, analiz türü bir değerlendirme yer almamaktadır.

1914 Eylül ayında Sofya’dan İstanbul’a gönderilen ve ATASE tarafından yayımlanan raporlarda bu konuya değinilmemesi de kuşku uyandırmaktadır.

ATASE’nin bu yayınına göre; Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, Sofya’da askeri ataşe olarak bulunduğu 13 aylık sürede Sofya’dan toplam 95 rapor göndermiştir.

Yayımlanan raporların aylara göre dağılımı şu şekildedir:

1913 Kasım	2
1913 Aralık	3
1914 Ocak	6
1914 Şubat	8
1914 Mart	10
1914 Nisan	7
1914 Mayıs	7
1914 Haziran	12
1914 Temmuz	13
1914 Ağustos	7
1914 Eylül	4
1914 Ekim	7
1914 Kasım	9

Sofya askeri ataşeliğinden Mustafa Kemal imzasıyla ayda ortalama 7,6 rapor gönderildiğine göre Eylül ayında ortalamanın yüzde 50'ye yakın düşüş göstermesi anlamlıdır.

En azından 1914 Eylül ayında 4 değil daha fazla rapor olması ve bunların içerikleri nedeniyle Harbiye Nezareti ve Genelkurmay Karargâhında görevli Alman subaylarınca alınması (el konulması) ve arşive de bu yüzden konulamaması mümkündür.

BİR DİĞER MEKTUP (ARALIK 1914)

Türk yarbayın Sofya'dan çocukluk ve silah arkadaşı Salih Bozok'a yazdığı bir mektupta da başlayan dünya harbi ve seferberlik kararı hakkında ilginç saptamalarının bulunduğunu biliyoruz.

Salih Bozok'un evrakı arasında bulunan bu mektup yazıldıktan 65 yıl sonra 23 Kasım 1979 günü Milliyet gazetesinde gün ışığına kavuşabilmiştir. Daha sonra sırasıyla; Salih Bozok-Cemil S. Bozok, Hep Atatürk'ün Yanında (İstanbul, Çağdaş Y., 1985); Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları (İstanbul, Kaynak Y., 1998); Can Dünder, Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, (Doğan K., 2001) adlı derlemelerde ve Atatürk'ün Bütün Eserleri, (İstanbul, Kaynak Y.,) Cilt 1'de de yer almıştır.

Salih Bozok, bu mektubun yazılış öyküsünü şu şekilde anlatmıştır:

“Harb-i Umumi ilanı üzerine Mustafa Kemal Bey'e Sofya'ya bir mektup yazarak ahval-ı umumiye hakkındaki mütalaalarını sormuş ve şayet kendileri bir kumandanlığa tayin olunurlarsa beni de yanlarına almalarını

rica etmiştim. Gerek Trablusgarp, gerek Balkan muharebelerine iştirak edemediğim için bu defa behemehâl kendileri ile bir harpte bulunmak istiyordum. Buna cevaben kendileri gönderdikleri mektupta aynen şunları yazmışlardı(r):”

Sofya,(Aralık) 1914

Umumi durum hakkındaki görüşümü soruyorsun. Bu husustaki görüşümü yalnız sende kalmak şartıyla yazıyorum.

Biz hedefimizi tayin etmeden umumi seferberlik ilan ettik. Bu çok tehlikelidir. Çünkü başımızı bir tarafa mı, yoksa birçok tarafa mı vuracağız. Malum değildir. Koskoca bir orduyu uzun müddet hareketsiz, elde atıl bir vaziyette bulundurmak da çok zordur. Dolayısıyla sen de düşünecek olursan, vaziyetin ne kadar vahim olduğunu anlayabilirsin.

Almanların vaziyeti hakkında askeri görüşe gelince: Ben Almanların bu harpte muzaffer olacaklarına katiyen emin değilim. Gerçi bir şimşek hızıyla demir kaleleri devirip çiğneyerek Paris üzerine yürümektedirler (Gerçi bir sürat-i berkiye ile ahen kalelerini devirip çiğneyerek Paris üzerine yürümektedirler) Fakat Ruslar da Karpatlar'a dayanmışlar ve Almanların müttefiki olan Avusturyalılara baskı yapmaktadırlar. Bu nedenle Almanlar bir kısım kuvvet ayırarak Avusturyalılara yardım etmek mecburiyetinde kalacaklardır. Bu defa Fransızlar kendi karşılarında bulunan Almanların kuvvet ayırdığını görerek karşı taarruza geçecekler ve Almanlara baskı yapacaklardır. Kendilerinin sıkıştırıldığını gören Almanlar, bu defa da

Avusturyalılara gönderdikleri kuvvetleri çağırmak mecburiyeti karşısında bulunacaklardır ki, bu şekilde zikzakvari hareket edecek olan bir ordunun akıbeti pek feci ve vahim olacağından, ben bu harbin neticesinden emin olamıyorum.¹⁴

Sınıf arkadaşı Salih Bozok’a bunları yazıyor Sofya’dan genç Yarbay...

Acaba bu sırada İstanbul’da Harbiye Nezareti’nde neler oluyordu diye bir soru aklınıza gelmiştir diye düşünüyorum.

Şimdi o sorunun yanıtını kısa olarak veriyorum.

İstanbul’da Harbiye Nezareti’nde Türk kurmaylarınca yapılan bazı çalışmaları ve bu yüzden başlarına geleni ise sonradan Cumhuriyet Türkiye’si’nde Genelkurmay 2’inci Başkanlığı görevinde bulunan Orgeneral Asım Gündüz hatıralarında şöyle anlatmıştır:

“Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman yine Harbiye Nezareti Erkânı Harbiyesinde görevliydim. Goben ve Breslav gemilerinin Çanakkale Boğazı’ndan girişinden sonra, Almanlar bizi de savaşa sokmak için zorlamaya başlamışlardı. Enver Paşa, Ali İhsan (Sabis) Bey ile beni çağırarak savaşa girip girmememiz konusunu her yönüyle inceleyen bir rapor hazırlamamızı istedi. Kazım Karabekir de bizimle beraber harekât şubesindeydi. Ali İhsan, Kazım Karabekir ve ben baş başa vererek Osmanlı İmparatorluğunun jeopolitik ve jeostratejik durumunu etüt ettik. Bu çalışmalarımız, Balkanlarda, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile bağlantı kurulmadan ve Bulgarların davranışları öğrenilmeden bir karara varılamayacağını ortaya

koyuyordu. Bu durumu Enver Paşa’ya anlatmıştık. Ayrıca geniş yurt parçasında, birbirine uzak mesafelerde açılacak cepheler karşısında savunma yapılabileceğini, hatta silahlı tarafsızlık politikasının çok daha hayırlı olacağını belirten bir rapor hazırlamış ve Harbiye Nazırı’na vermiştik. Bu rapordan sonra karargâhta görevli Almanlar üçümüzün de karargâhtan uzaklaştırılmamız için büyük çaba göstermeye başlamışlardı. Enver Paşa, Almanların bu istekleri üzerine Ali İhsan Bey, Kazım Karabekir ve beni ayrı ayrı cephelere göndermekte tereddüt etmemiştir.”

“Hâlbuki bahis konusu raporu verene kadar görevli Almanlar, Ali İhsan Bey’le beni kendilerine çok yakın hissediyorlardı. Zira ikimiz de uzun süre Almanya’da kalmış ve kendileriyle çalışmıştık. Ancak bizler de her şeyden önce Devletimizin ve Milletimizin çıkarlarını düşünmek zorundaydık. Diyebilirim ki, Türk Erkânı Harbiyesi’nde, Enver Paşa’dan başka hiç kimse, Almanların birinci dünya savaşındaki başarılarının devamlı olacağına inanmış değildi. Hatta Enver Paşa’nın sınıf arkadaşı ve sınıf birincisi Hafız Hakkı Paşa bile bizlerle beraber ‘silahlı tarafsızlık’ görüşünü savunmaktaydı.”

“Türk Erkânı Harbiyesi’ndeki bütün isteksizliklere rağmen, sonradan Yavuz ve Midilli adını alan Goben ve Breslav zırhlılarının Karadeniz’e çıkarak Rus gemileri ve limanlarına saldırılarıyla savaşa katılmış oluyorduk.”

“Savaşa katılmamız bir Alman oyunuydu.”¹⁵

Orgeneral Asım Gündüz -o günlerde kurmay yarbay rütbesindedir- anlatımına şöyle

devam etmiştir:

“Almanlar doğuda Rusları sıkıştırınca, biz de Kafkaslardan Türk yurduna atılarak, Rus cephelelerini çökertme umuduna kapılmıştık. İngilizler ise, Rus dostlarına yardım için, Mısır’da topladıkları kuvvetleri Çanakkale’ye çıkarmışlardı. Bu sırada, Fethi (Okyar) Bey’le beraber Sofya’da ataşemiliter olan Mustafa Kemal, Çanakkale’de Liman von Sanders’in kumanda ettiği ordunun 19’uncu tümenine tayin edilmişti. Sınıf arkadaşım Mustafa Kemal Çanakkale’ye geçerken, Harbiye Nezareti’nde beni ve Ali İhsan (Sabis) Bey’i ziyaret etmişti. Onun, o gün söylediklerini aynen hatırlıyorum. Mustafa Kemal:”

“-Yahu diyordu... Ne yapıyoruz? Allah aşkına bu memleketi hiç düşünmüyor musunuz? Bu adamı hiç ikaz etmediniz mi? Bu şekilde savaşa katılmanın fayda sağlamayacağını anlatmadınız mı?”

“Mustafa Kemal’in ‘bu adam’ dediği Enver Paşa idi. Nitekim Enver Paşa’dan hemen randevu almış ve görüşmüştü. Ancak, Enver Paşa’nın yanından çok sinirli ve yanakları al al olmuş bir şekilde çıkmıştı. Enver Paşa’dan anlayışsızlık gördüğü belli idi. Tekrar yanımıza geldiği zaman:”

“-Ben vazifemi yaptım. Vicdanen müsterihim. Ama bu adam laf anlar soyundan değil. Bir Napolyon olmak hevesinde, demişti.”

“Mustafa Kemal tekrar bize dönmüş ve kâğıt istemişti. Sonra masaya oturmuş ve savaşa katılmanın doğuracağı kötü sonuçları uzun uzun yazmış ve Harbiye Nezareti’ne vermişti.”¹⁶

Bu demektir ki Kurmay Yarbay Mustafa

Kemal’in İstanbul’da 1915 Ocak ayı sonunda Harbiye Nezareti’nde yazıp makama elden arz ettiği bir de raporu bulunmaktadır.

Avrupa’da harbin en başında 1914 Eylülünde harp sahasından binlerce kilometrelerce uzakta bir Türk yarbayın analiz ve önceden seziş gücü ve öngörüsü karşısında şaşkınlık duymamak mümkün değildir.

Hatırlanmalıdır ki bu subay; parlaklığı ve doğruluğu harp sahalarında dört uzun yıl süren muharebelerde kanıtlanmış öngörüsünü tarafların sonradan açıklanan harp hedefleri ve stratejilerinden habersiz kaleme alırken Osmanlı İmparatorluğunun Sofya askeri ataşesidir; kurmay yarbay rütbesindedir ve yalnızca 33 yaşındadır.

Türk yarbay daha harbin ilk haftalarında Avrupa’da başlıca harp bölgelerinde hasım orduların stratejilerini ve bunun Alman orduları için sonra yıpranmaya varan Doğu ve Batı cepheleleri arasında yok edici bir mekik gibi gidiş-geliş yüklerini fark etmiştir. Elbette Rusya’da ayaklanma ve devrimle Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini ve bu devletin ordusunu kendi elleriyle dağıtmasını ve ezici bir barışı kabul etmelerini hesaba katamamıştır.

Bu olay ve Rusya’nın teslim oluşu bile Türk yarbayın öngörüsünün aynen gerçekleşmesini engelleyememiştir.

Ne var ki onun bu parlak analizinin mensubu bulunduğu ordunun ve devletin yenilgisini engelleyemediği de acı bir hakikat olarak tarih kitaplarına yazılmıştır.

Bu olay bizim harp tarihimizde doğru bile olsa yetkili karargâhın kademelerinden geçip en üst makam ve elbette siyasi otorite desteği

bulunmayan bir fikrin veya planın uygulama şansı bulunmadığının en çarpıcı örneklerindendir.

Milletimizin Kahraman Evladı'nın aramızdan ayrılışının 76'ıncı yıldönümü töreninde anma konuşmamı tamamlıyorum.

Son olarak bir konuya işaret etmek istiyorum. Biliyorsunuz Atatürk çok iyi bir kitap okuyucusuydu.

İncelediği 4289 kitap arasında Leone Caetani'nin İslam Tarihi ciltleri de vardı.

Atatürk o eseri okurken bir cümlenin altını kırmızı kalemle çizmişti ve o cümlenin yanına da çok mühim olduğunu belirtmek için ikişer

Çarpı işareti koymuştu. O cümle şöyleydi:

“Tarih ilerisini göremeyenler için acımasızdır.”

Altını kırmızı kalemle çizdiği ve yanına da ikişer çarpı işareti koyduğu o cümle

“ihtiyat” ve “tedbir” hakkında idi...

Bugünkü dille söylersek “ihtiyat = ileriye düşünme, ileriye düşünerek davranma” ve “tedbir = bir işin sonunu düşünerek başarısını sağlama çaresine başvurma” anlamındadır.

O cümleyi bir daha tekrarlıyorum:

“Tarih ilerisini göremeyenler için acımasızdır.”

DİPNOTLAR

- 1 Siyaset Bilimi Profesörü.
- 2 Ali Fuat Cebesoy, Bilinmeyen Hatıralar, s. 213-215.
- 3 Hikmet Bayur, “Atatürk’ün Geleceği Seziş Gücüne ve İnsandan Anlayışına Üç Örnek”, s. 431-440.
- 4 Erol Kaya, Mustafa Kemal Atatürk’ün İlk Gazetesi: Minber Açıklamalı Çevirisi, s. 334-337.
- 5 “1914’te Türkiye ve Dünya”, Tarih-Coğrafya Dünyası, Sayı 1 (15 Nisan 1959), s. 1-2.
- 6 Enver Ziya Karal, “Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918)”, s. 90-97.
- 7 Sadi Borak (Derleme ve Notlar), Atatürk’ün Özel Mektupları, s. 39 ve Sadi Borak, Atatürk, s. 126-127.
- 8 Sadi Borak, Öyküleriyle Atatürk’ün Özel Mektupları, s. 55-56.
- 9 Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt 1, s. 200, bkz: dipnot.
- 10 Hikmet Bayur, Atatürk Hayatı ve Eseri, s. 66-67.
- 11 Sadi Borak, Öyküleriyle Atatürk’ün Özel Mektupları, s. 56-57.
- 12 Hikmet Bayur, Atatürk Hayatı ve Eseri, s. 189.
- 13 Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt 1, s. 200.
- 14 Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt 1, s. 207.
- 15 Asım Gündüz Hatıralarım, s. 28-29.
- 16 Asım Gündüz Hatıralarım, s. 30.

KAYNAKLAR

- Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt 1 (1903-1915), (İstanbul, Kaynak Y., 1998).
- Atay, Falih Rıfkı; Atatürk’ün Hatıraları 1914-1919, (Ankara, T. İş Bankası Y., 1965).
- Bayur, Hikmet; “Atatürk’ün Geleceği Seziş Gücüne ve İnsandan Anlayışına Üç Örnek”, Belleten, Cilt XXXII, Sayı 128 (Ekim 1968), s. 431-440.
- Bayur, Hikmet; Atatürk’ün Hayatı ve Eseri, (Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Y., 1990).
- Borak, Sadi; Atatürk, (İstanbul, Başak K., 1973).
- Borak, Sadi; Öyküleriyle Atatürk’ün Özel Mektupları, (İstanbul, Çağdaş Y., 1980).
- Cebesoy, Ali Fuat; Bilinmeyen Hatıralar, (Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), (İstanbul, Temel Y., 2001).
- Karal, Enver Ziya; “Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918)”, Türk Dili, Cilt XVII, Sayı 193-198 (1967-1968).
- Kaya, Erol; Mustafa Kemal Atatürk’ün İlk Gazetesi: Minber Açıklamalı Çevirisi, (Ankara, Ebabil Y., 2007).
- Kocatürk, Utkan; Atatürk ve Yakın tarihimize İlişkin Görüşmeler Araştırmalar Belgeler, (Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Y., 2005).
- Tevetoğlu, Fethi; “Atatürk’le Okyar’ın Çıkardıkları Gazete: Minber”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt V, Sayı 13 (Kasım 1988).
- Tevetoğlu, Fethi; “Atatürk’ün Güvendiği Bir Kişi: Dr. Rasim Ferit Talay”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt VII, Sayı 21 (Temmuz 1991).
- Yaveri Atatürk’ü Anlatıyor: Salih Bozok’un Anıları, (Haz. Can Dünder), (İstanbul, Can Y., 2013).

Atatürk'ün Devlet Adamlığı ve Geleceği Öngörüsü*

*Prof. Dr. İlker ALP***

Özet

Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu varlığa devlet denir. Devlet adamı ise, ileriye görebilen, çağdaş, zeki, dürüst, azimli, dirayetli, vatanını milletini seven, milli kültürüne sahip çıkabilen, engin bir tarih bilgisi ve şuuruna vâkıf olan kişidir. Bütün bu özellikleri haiz Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin çağdaş toplumlar seviyesine yükselmesi için, başta lâiklik olmak üzere her alanda köklü ve radikal değişiklikleri hayata geçirmiştir. Özellikle Türk dilini, tarihini, kültürünü öğretmek ve Türk gençliğinin milli şuurunu güçlendirmek üzere yaptığı yenilikler, bu köklü değişikliklerin ana nüvesini oluşturmuştur. Onun takip ettiği eğitim-öğretim ve kültür politikası, Türk tarihinin bölünmez bütünlüğü fikrini genç kuşaklara aşılamış ve yaptığı yeniliklerle Türk milletinin çağdaş dünyada hak ettiği yeri almasının yolunu açmıştır. Şu halde bize düşen görev, eşsiz devlet adamı Atatürk'ün açtığı yoldan sapmadan yürümektir.

Abstract

The entity formed by a nation or nations based on territorial unity is called "state". Statesman is the person who is foresighted modern, intelligent, honest, resolute, strong, patriotic. He should also be equipped with national culture and knowledge of history and historical consciousness. Atatürk, who had all those qualities made many fundamental and radical reforms in every field so that Turkish nation could rise to the level of modern states. His innovations to teach Turkish language, history and culture and to develop national consciousness among Turkish youth form the main core of those reforms. The educational and cultural policy he pursued gave the idea of non-dividable anity of Turkish history to young generations. He also paved the road to its deserved place in the modern world for Turkish nation. Therefore it is a duty for us to follow the path that Atatürk, the unmatched statesman, opened.

* KAYNAK Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2008 Cilt 10 Sayı 2 1-25

** Prof. Dr., Yakınçağ Tarihi

Bir devlet; millet, toprak, millî hâkimiyet ve siyasî teşkilâtlanma gibi ana unsurlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla devlet, toplumların siyasî yönden ulaştıkları en yüksek aşamadır. Devlet yönetimi; siyasî, iktisadî, malî, askerî, içtimaî, sosyo- kültürel olarak birçok alanda faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu alanlarda yetişen ve çalışan elemanlar, devlet sektörünü meydana getirmektedir. Bu elemanlardan yetkili makamlarda bulunanlar, özellikle Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, kuvvet komutanlıkları gibi görevleri üstlenenler, ne kadar vatanperver, ileri görüşlü, dirayetli, ehliyetli, dürüst, çalışkan, enerjik, aktif ve aynı zamanda yüksek zekâ seviyesine sahip, tarih, dış siyaset ve milletlerarası ilişkilere vâkıf olurlarsa devlet yönetiminin işlemesi de o nispette verimli ve başarılı olmaktadır.

Atatürk, Türk tarihinin yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biridir. O, tarihî görevini tamamlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında baş mimarlık görevini üstlenmiştir. Atatürk, her şeyden önce Türk vatanını düşman işgâlinde kurtaran bir millî kahramandır. Meydana getirdiği Türkiye Cumhuriyeti'nden ise O'nun Mete Han, Bilge Kağan, İlteriş Kağan, Selçuk Bey, Osman Bey gibi devlet kurucusu vasfını taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca devleti kurduktan sonra, onu çağdaş devletler seviyesine ulaştırmak, modern, güçlü ve dinamik yapıya kavuşturmak için bir dizi ıslahat ve inkılâbı gerçekleştirmiştir. Özgüveni sarsılmış ve içtimaî yapısı zedelenmiş milletle, yanmış, yıkılmış, tahrip edilmiş ülkede, bu ıslahatlarla inkılâpların

başlatılıp gerçekleştirilmesi oldukça zordur. Bunun için, uygun bir ortamın sağlanması lâzımdı. Yani mükemmel iç politikanın uygulanması ve tavizsiz bir dış politikanın takip edilerek barış döneminin yaşatılmasına ihtiyaç duyuluyordu. Bu ise, dirayetli devlet adamı niteliğine sahip olmakla, ileri görüşlülüğe, yüksek teşkilâtçılığa ve ince diplomasiye dayalı, kararlı, şahsiyetli iç ve dış siyasetin uygulanmasıyla mümkündü. Atatürk bu konuya değinirken:

“... Haricî siyaset bir heyet-i ictimaiyenin (sosyal topluluğun) teşekkül-i dâhilisi (iç oluşumu - iç kuruluşları) ile sıkı surette alâkadardır. Çünkü teşekkülü dâhiliye istinat etmeyen (dayanmayan) haricî siyasetler daima mahkûm kalırlar. Bir heyet-i ictimaiyenin (sosyal topluluğun) teşekkül-i daimisi (devamlı oluşumu) ne kadar kuvvetli, metin (sağlam) olursa, siyaset-i hariciyesi (dış siyaseti) de o nispette kavi (güçlü) ve rasîn (dayanıklı) olur.”¹ “... Siyaset-i hariciye (dış siyaset), teşkilât-ı dâhiliye (iç teşkilâtlanma) ve siyaset-i dâhiliyeye (iç siyasete) istinat ettirilmek (dayandırılmak) zaruretindedir (mecburiyetindedir), yani teşkilât-ı dâhiliyesinin tahammül edemeyeceği derece-i vüs’atte (genişlik derecesinde) olmamalıdır. Yoksa hayalî, haricî siyasetler peşinde dolaşanlar, nokta-i istinatlarını (dayanak noktalarını) kendiliğinden kaybederler.”² demek suretiyle iç politikayla dış politikanın bir bütünün ayrılmaz parçaları olduklarını, dış politikadaki başarının ise iç yapılanma ve iç politikaya bağlı bulunduğunu belirtmiştir. Böylece, akılcı ve gerçekçi olan Gazi Mustafa Kemal, dışa yönelik hedeflerin hayalî ve devlet

gücünün üzerinde olmaması gerektiğini, aksi hâlde bu teşebbüslerin dayanağı bulunmadığından başarısızlıkla sonuçlanacağını hatırlatmaktadır.

Türk İstiklâl Harbi'nin kazanılmasından sonra, Atatürk'ün kararlı tutumu sonucunda, 29 Ekim 1923 günü saat 20:30'da, TBMM, yeni Türk Devleti'nin bir Cumhuriyet olmasına karar vermiştir. Aynı tarihte Gazi Mustafa Kemal Paşa, oybirliği ile yeni Türk Devleti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir³. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın devlet adamlığı bu yüce görevle başlamamıştır. O, Harp Akademisi öğreniminden sonra, 1905'ten 1923 yılına kadar önemli mevkiilerde görev yapmıştır. Örneğin Osmanlı Ordusu'nun çeşitli kademelerinde, Merkezi Şam'da olan 5. Ordu kıtalarında, Selânik'teki 3. Ordu Kurmay Heyeti'nde, katıldığı Trablusgarp Harbi'nde, Sofya ateşemiliterliği gibi diplomatik görevlerde, I. Dünya Savaşı'ndaki cephelerde, olağanüstü yetkilerle donatılmış 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gitmesiyle birlikte başlayan Millî Mücadele döneminin ağır şartları içinde, Erzurum ve Sivas kongreleri başkanlıkları, TBMM Başkanlığı gibi görevlerde yetişerek tecrübe kazanmıştır. Demek ki, daha önceki ortam ve siyasî şartlar, Atatürk'ün bir devlet adamı olarak yetişmesinde başlıca etkenler olmuştur. Atatürk'ün büyük devlet adamlığı, O'nun Türkiye'nin meselelerine bakış açısıyla ve bunların çözümüne dair yaklaşım tarzıyla görülmektedir. Bu durum devletimizin çağdaş bir yapıya ulaşması için köklü değişikliklerin yapılması ile Türk milletinin mutluluk ve refahına yönelik alanlarda direktifler vermesiyle

daha açık bir tarzda belirmektedir. Atatürk'ün devlet kuruculuğu ve devlet adamlığı vasfı O'nun askerî yönünden ayrı değişik bir özelliğidir. Hele O'nun profesyonel alanda askerliği seçmiş oluşu göz önünde bulundurulduğunda, “devlet adamlığı” yönünün önemi daha fazla artmaktadır.

Devlet adamlarında bulunması gereken vasıfların en önemlilerinden biri, yapılması düşünülen işlerin, önceden hazırlanacak plân ve programa göre yürütülmesidir. Ayrıca alınacak tedbirlerin öncelikle halkın acil ihtiyaçlarına çare bulacak tarzda olmasıdır. Atatürk, buna uygun bir liderdir. Devlet işlerini plân ve program dâhilinde yapmaktaydı ve öncelikle halkın menfaatlerini düşünmekteydi. Henüz cumhuriyetin kurulmasından önce, 6 Aralık 1922'de Ankara'da, gazetecilerle yaptığı bir konuşmada, bu görüşünü şu şekilde ifade etmektedir:

“Çalışmalarımız, senelerce takip ve tatbik edilecek bir programa dayanmadıkça başarısızlığa mahkûmdur. Objektif olduğu kadar, milletimizin acil ihtiyaçlarına çare bulacak bir programa dayanmayan ıslahat teşebbüsleri, şahsî ve keyfî olmaktan kurtulamaz. Herhangi bir programın uzun bir çalışma devresine rehber olması için, memlekette bütün vatanseverlerin ona yardımcı olmaları gerekir.”⁴

Atatürk, milletimizi çağdaş toplumların, ülkemizi de gelişmiş devletlerin düzeyine çıkarmayı temel hedef olarak tespit etmiştir. Söz konusu hedefe en kısa zamanda ulaşmak amacıyla ise yoğun bir faaliyete başlayarak siyasî, idarî, sosyo- kültürel, iktisadî, hukukî ve

diğer alanlarda köklü değişiklikler yapmıştır. Bu çerçevede, geleneksel Türk devlet idare etme tarzına uygun olan “lâiklik” ilkesini benimsemiştir. Bunun sonucunda 5 Şubat 1937 tarihinde, (3115 Sayılı Kanun ile) Anayasamızın ikinci maddesine “Türk Devleti’nin lâik olduğu” ifadesi eklenerek bu ilke resmîleştirilmiştir. Bu suretle lâiklik ilkesi, anayasamıza Türk İnkılâbı’nın temel taşı olarak girmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin idarî yapısını belirleyen ana unsurlar arasında yer almıştır⁵. Böylece devlet yönetimi ile dinî işler kanunlarla birbirinden ayrılmıştır. Halkımız da kendi dinî inanışlarını uygulamada serbest bırakılmıştır. Fakat son yıllarda olduğu gibi, Atatürk döneminde de kökleri dışarıda bulunan bazı aşırı dinî unsurlar, ateistler veya Marksist Leninistler gibi yabancı ideoloji mensupları, “lâikliğin dinsizlik olduğu”(!) imajını vererek konuyu istismar etmeye çabalamışlardır. Bu yüzden Atatürk, çeşitli tarihlerde, farklı yerlerde yaptığı konuşmalarla lâiklik anlayışıyla din konusuna açıklık getirmeye, yanlış anlamaları gidermeye ve tahriklere sed çekmeye çalışmıştır. 1923 ile 1930 yılları arasında din ile lâikliğe dair yaptığı konuşma ve açıklamalardan bazıları şöyledir:

“Lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.”⁶

“Lâiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, hakiki dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir. Lâikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler, terakkinin (gelişmenin) ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış şark kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse

olamaz.”⁷

“Din vardır ve lâzımdır. Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağılıktır.”⁸

“Türkiye Cumhuriyeti’nde, her reşid dinini intihabda (seçmekte) hür olduğu gibi, muayyen (belirli) bir dinin merasimi de serbesttir. Yani, ayin hürriyeti masundur (koruma altındadır). Tabiatı ile ayinler, asayiş ve umumî adaba mugayir (aykırı) olamaz; siyasî nümayiş (gösteri) şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere, artık Türkiye Cumhuriyeti asla tahammül edemez.”⁹

“Din, bir vicdan meselesidir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve tefekküre (düşünce ve düşünmeye) muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamağa çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkâr (tutucu) hareketlerden sakınıyoruz. Mürtecilere asla fırsat vermiyeceğiz.”¹⁰

“Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi, ne bir din, ne de bir mezhep kabulüne icbar edebilir (zorlayabilir). Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz.”¹¹

Yukarıdaki ifadelerden de görüldüğü gibi Atatürk, lâikliğin bilimsel ve çağdaş tanımını yaparak konuyu millet ve devlet açısından ele almıştır. O’nun anlayışına göre lâiklik, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve vatandaşların din, vicdan ve ibadet özgürlüğüne sahip olmasıdır. Lâiklik asla dinsizlik değildir. Tam tersine gerçek dindarlığın gelişmesine, bireylerin özgürce din seçebilmesine ve halkın

dinî ibadet ile merasimlerini yerine getirmesine imkân vermektedir. Hatta dinsiz milletlerin varlıklarını sürdürmekte zorluklarla karşılaşacaklarını, dolayısıyla dinin gerekli bir müessese olduğunu da belirtmektedir.

Ancak din ve mezheplerin; hiç bir zaman siyasî vasıta olarak kullanılmalarına, istismar edilmelerine, gerici faaliyetlere zemin teşkil etmelerine, ibadetlerin de genel asayiş ve ahlâk kurallarına aykırı olmalarına veya siyasî gösteri şeklinde yapılmalarına izin verilmeyeceğini belirtmektedir. Özetle millet ve devlete zarar verecek nitelik kazanmalarına, diğer bir ifade ile “dinin siyasallaştırılmasına” müsaade edilmeyeceğini kararlı bir tarzda vurgulamaktadır.

Memleketimizdeki kıyafet kargaşalığına son vermek ve Batı medeniyetindeki gelişmeleri bir bütün olarak ülkemize aktarılabilmesi için, çağdaş toplumların kullandığı medenî kıyafeti de benimsemek gerekliydi. Bu amaçla Ulu Önder, Kıyafet Kararnâmesi’ni yürürlüğe koymuş ve Kıyafet İnkılâbı’nı gerçekleştirerek bugünkü modern giyime öncü olmuştur. Türklerin taktığı fes, Avrupalılar tarafından bir başlıktan ziyade Osmanlıların ve değişmez doğu zihniyetinin bir sembolü olarak kabul edilmekteydi. Bu yüzden Ulu Önder, öncelikle fesin değiştirilmesine dair talimat vermiştir. Zaten Atatürk, 25 Ağustos 1925’te Kastamonu ve 27 Ağustos 1925 tarihinde İnebolu’ya yaptığı seyahatlerde halkı başı açık ve elinde şapkayla selâmlamıştır. Böylece şapka inkılâbının ilk işaretini kamuoyuna vermiştir.

Büyük Kurtarıcı, 27 Ağustos 1925 tarihinde, İnebolu’da, söylemiş olduğu nutukta,

giyilmesi uygun olan kıyafet ve şapkaya dair fikrini şöyle ifade etmiştir:

“Turan kıyafetini araştırıp ihya eylemeye (canlandırmaya) mahal (gerek) yoktur. Medenî ve beynelmilel (milletlerarası) kıyafet bizim için çok cevherli (değerli), milletimiz için lâıyk bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, üstünde pantolon, yelek, gömlek, kravat, ceket ve tabii bunların tamamlayıcısı olmak üzere siperli serpûş (başlık), bunu açık söylemek isterim, bu serpûşun ismine şapka denir.”¹²

25 Kasım 1925’te “Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Bu tarihten sonra şapka ve kasket, Türk milletinin başlıkları olmuştur. Bu yenilik ve medenî kıyafet değişimi halk arasında kısa bir zaman içinde benimsenmiştir. Bundan sonra cübbe, sarık ve fesin giyilmesi de yasaklanmıştır.

30 Kasım 1925 tarihinde (677 Sayılı Kanun’la) tekke, zaviye, türbe ve benzerleri kapatılmış, bunlarla ilgili ünvanların kullanılması yasaklanmıştır. Aynı şekilde milletin inancının istismarının önlenmesi için bütün tarikatlarla birlikte, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gaipten haber vermek, murada kavuşturmak maksadıyla muskacılık gibi ünvan ile sıfatların kullanılması, bunlara ait hizmetlerin yapılması ve bu ünvanlarla ilgili elbiselerin giyilmesi engellenmiştir¹³.

Bu arada kadınların çarşaf ve peçeyi atarak modern bir kıyafete geçmeleri, inkılâpların genel gelişimi içinde ve halkı zorlamadan olmuştur. Kadınlarımız, haklarına kavuştukça, ortaçağ kıyafetini atmışlardır. Modern ve rahat

edebilecekleri biçimde giyinerek ülkenin kalkınması ve toplum yapısının gelişmesi için yürütülen çabalarda erkeklerin yanındaki yerlerini almışlardır. Bu da Türk İnkılâbı'nın akılcı, gerçekçi ve modern yönünü gösteren başka bir somut örnektir¹⁴.

3 Aralık 1934 tarihli kanunla, din adamlarının, dinî kıyafetlerini yalnız ibadet yerlerinde ve dinî törenlerde giyebilecekleri belirtilmiştir. Bu kanuna istinaden İslâm, Hristiyan ya da Musevî din adamları, dinî kıyafetlerini her günkü hayatta kullanamayacaklardı. Yalnız her dinin en yüksek dinî temsilcisi, örneğin Diyanet İşleri Başkanı veya Patrik, dinlerinin kıyafeti ile dolaşabilecekti. Böylece lâik devlet anlayışıyla, hem dine karşı olan saygı gösterilmiş, hem de kıyafet kargaşası kesin biçimde sona erdirilmiştir¹⁵.

Büyük Önder Atatürk'ün direktifiyle, milletlerarası ilişkilerde zorluklara yol açan, iktisadî ve ticarî işlemlerde uyumsuzluk yaratan uzunluk ve ağırlık ölçüleri, tarih ve saat birimleri de değiştirilmiştir. Yerlerine gelişmiş devletler tarafından kullanılan ve milletlerarası ilişkilerde benimsenen esaslar getirilmiştir. Örneğin:

26 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen kanunlarla, Hicrî ve Rumî takvimler kaldırılarak Milâdî takvim getirilmiş ve alaturka saat yerine milletlerarası saat usulü uygulanmıştır. Ayrıca 1 Haziran 1935'te yürürlüğe giren bir kanunla hafta sonu tatili Perşembe ve Cuma'dan, Cumartesi ve Pazar'a alınmıştır.

20 Mayıs 1928'de Arap rakamları terkedilerek milletlerarası ilişkilerde kullanılan rakamlar kabul edilmiştir.

1 Nisan 1931 tarihinde eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri değiştirilmiştir. Öyle ki; arşın, okka, endaze, dönüm, kantar, çeki, batman, kile gibi belirli olmayan ve bölgeden bölgeye farklılık gösteren eski birimler kaldırılmıştır. Çağdaş ölçü birimleri olan ve onlu usule göre düzenlenmiş metre ile kilo esas kabul edilmiştir. Böylece hem ülke dâhilinde ağırlık ve uzunluk ölçülerinde tek bir sistemin uygulanması sağlanmış, hem de milletlerarası ilişkilerde ticarî ve iktisadî işlemlerde mevcut olan zorluklar ortadan kaldırılmıştır¹⁶.

Milletimizin gelişmesi ile çağdaşlaşması, elbette ki yalnız ağırlık ve uzunluk ölçüleri gibi bazı birimlerin alınması veya dış görünüş ve kıyafet değişikliğiyle gerçekleşemezdi. Esas itibarla kültür ve bilgi düzeyinin yükseltilmesi gerekiyordu. Bu ise ancak Türk dilinin, Türk tarihinin, Türk kültürünün öğrenilmesi ve millî şuurun güçlenmesiyle mümkündü. Atatürk bu yönde köklü çalışmaların yapılması için talimat vererek 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu)'ni ve 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)'ni kurdurmuştur. Ancak bugün olduğu gibi, o dönemde de, sosyal alanlardaki çalışmaların, özellikle dil ve tarihin, milletimiz ve memleketimiz için önemini anlayamayacak seviyede bulunanlar vardı. Aynı şekilde millet ile devletimize zarar vermeyi hedefleyenler, yüksek bilgi düzeyinin, gelişmiş millî şuurun, güçlü millî birlik ve beraberliğin, kendi art niyetli emellerine engel teşkil ettiğini düşünerek karşı gelmişlerdir. Bunların yersiz tenkitleri üzerine, Gazi Mustafa Kemal 29 Ekim 1933 tarihinde, Ziraat Bankası Genel

Müdürlüğü'nde yaptığı bir konuşmada Türk dili ve tarihiyle meşgul olmasındaki amacını şöyle açıklamıştır:

“İşitiyorum, benim dil ile tarih ile uğraştığımı gören bazı kısa düşünceli vatandaşlar, ‘Paşa’nın işi yok, dil ile, tarih ile uğraşmaya başladı.’ Diyorlarmış ... Yağma yok ... Benim işim başımdan aşkın... Ben bugün ileri bir Türkiye kurmaya ne kadar çalışıyorsam, yarının Türkiye’sinin temellerini atmaya da o kadar dikkat ediyorum.”¹⁷

Mustafa Kemal; din, coğrafi bölge, rejim veya hanedana bağlı olan tarih anlayışının kaldırılmasını, bunun yerine ilmî esaslara dayalı ve Türk milletini temel alan millî tarih bakış açısının getirilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Türk tarihinin, anavatanımız olan Orta Asya’dan başlatılarak, Büyük Hun İmparatorluğu, Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular, Osmanlılar, Türkiye Cumhuriyeti paralelinde, bir bütünlük içinde, ele alınmasının gerektiğini şöyle vurgulamıştır:

“Bizim milletimiz derin bir maziye maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı, yedi yüzyıllık Osmanlı Türklüğünden, Selçuklu Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine müsavi olan büyük Türk devletlerine kavuşturur.”¹⁸

Atatürk, atalarımızın tarih boyunca kurdukları devletleri ve yarattıkları büyük medeniyetleri tetkik ederek Türklüğe ve dünyaya bildirmenin bir borç olduğuna işaret etmiştir. Çocuklarımızın zengin tarihî geçmişimizi ve ecdâdımızın başarılarını öğrendikçe gelecekte daha büyük işler yapmak için kendilerinde manevî kuvvet bulacaklarını da belirtmiştir. Ayrıca “Türk’ün unutulmuş büyük

medenî vasfı ve kabiliyeti”nin bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir medeniyet güneşi gibi doğacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdâdını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendisinde kuvvet bulacaktır.”

“Asla şüphem yoktur ki, Türk’ün unutulmuş büyük medenî vasfı ve kabiliyeti bundan sonraki inkişafı ile âtinin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır... Ne mutlu Türküm diyene.”¹⁹

Yukarıdaki ifadelerden de Atatürk’ün takip ettiği kültür politikasının, “Türk milletinin, Türk tarihinin ve Türk kültürünün Türklerin tarih sahnesine çıktıkları günden itibaren günümüze kadar bölünmez bir bütünü” teşkil ettikleri temeline dayandığı açıkça görülmektedir. Nitekim bu görüşünü ebedileştirmek amacıyla, tarihte kurulan Türk devletlerinin sembolü olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanlığı Forsu’nun yürürlüğe girmesini emretmiştir. 1934 yılında kanunlaşan bu forsta tarihte kurulan Türk devletleri (Büyük Hun İmparatorluğu, Batı Hun İmparatorluğu, Avrupa Hun İmparatorluğu, Akhun İmparatorluğu, Göktürk İmparatorluğu, Avar İmparatorluğu, Hazar İmparatorluğu, Uygur Devleti, Karahanlılar Devleti, Gazneliler Devleti, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Harezmşahlar Devleti, Altınordu Devleti, Büyük Timur İmparatorluğu, Babür İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu) 16 yıldızla ve Türkiye

Cumhuriyeti güneşle gösterilmişlerdir²⁰.

Atatürk'ün talimatıyla, eğitimle öğretimin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması için, 23 Mayıs 1928'de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir "dil encümeni" kurulmuştur. Bu bilim heyeti, Türkçe'nin özellikleri ile ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran incelemeler yapmıştır. Sonuçta kullanımı zor olan ve Arap harflerinden meydana getirilen Osmanlıca'nın yerine, yeni bir Türk Alfabesi hazırlanmıştır. Türkçe'nin yazılıp okunması için daha elverişli olan bu Türk Alfabesi, Latin esasına dayalı olmakla birlikte, Türk dilinin özelliklerini karşılayan harf ve işaretleri de içermiştir. Böylece 1 Kasım 1928'de (1353 Sayılı Kanun'un TBMM'de kabul edilmesiyle) yeni Türk Harfleri Hakkındaki Kanun yürürlüğe girerek Harf İnkılâbı gerçekleşmiştir. Kanun uyarınca bütün devlet yazışmaları 1 Ocak 1929'dan itibaren yeni Türk harfleri ile yapılacak ve 1929 Haziran ayından sonra da ülkemizde Arap harfleri kullanılmayacaktı. Böylece büyük başarılar elde edilen okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Ocak 1929'da açılan (16-45 yaş arası herkesin katılabileceği) Millet Mektepleri sayesinde bir milyona yakın vatandaşımız aynı yıl içerisinde okuma yazma öğrenmiştir. Türk harflerinin kabulü, büyük inkılâbımızın en önemli gelişmelerinden birisidir. Türkçe'nin zenginleşmesi, okuma-yazma kolaylığının sağlanması, basılan kitap sayısının birden bire artması hep bu inkılâbın sayesinde gerçekleşmiştir.

Türkçe'nin sesli yapısına uygun bir şekilde hazırlanan yeni Türk Alfabesi, dilimizdeki yabancı kelimelerin arındırılmasında da etkili

olmuştur. Millî tarih anlayışıyla birlikte, kültürümüzün temelini, meydana getiren, ifade ve düşünce tarzını oluşturan dilin de millileştirilmesi zorunluydu. Dildeki millileşme, inkılâp anlayışına da güç kazandıracaktı. Bu yüzden dil inkılâbı, Türk İnkılâbı'nın temel prensiplerine de uygundur. Gazi Mustafa Kemal, dilimizi büyük ölçüde etkileyen ve halkımız tarafından benimsenmeyen Arapça, Farsça ve diğer yabancı dillerden gelen kelimelerin yerine, Türkçe karşılıklarının kullanılması taraftarıdır. Çünkü O'na göre, Türkçe en zengin dillerden biridir. Her çeşit ilmî metin Türkçe'nin üstün ifade gücü ve akıcı üslûbuyla yazılabilir. Ayrıca dilin millî ve zengin olması millî duyguların gelişmesini de sağlamaktadır. Bu çerçevede, Türk milletine, dilini bütün yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmasına dair talimat vermiştir. Böylece 1932 yılında gerçekleştirilen dil inkılâbı ile millî bir dil politikası takip edilmeye başlanmıştır. Bu konuda, Gazi M. Kemal imzasını taşıyan ve Atamızın kendi el yazısı ile kaleme aldığı (Sadri Maksudî Arsal'ın "Türk Dili İçin" başlıklı çalışmasına dâhil edilen) 2 Eylül 1930 tarihli görüş ve direktifleri şöyledir:

"Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında (gelişmesinde) başlıca müessirdir (etkendir). Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin.

Ülkesinin yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

Gazi M. Kemal" 21

Atatürk, dildeki bağımsızlığın, bilim ve kültürün gelişmesini sağladığını, bu gelişmenin ise siyasî bağımsızlığı pekiştirdiğini bilmektedir. Dolayısıyla dilde yapılacak inkılâpla, tam bağımsızlığa kavuşmanın mümkün olacağı kanaatindedir. Bu yüzden 1 Kasım 1932 tarihinde TBMM'nin "Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken" yaptığı konuşmada:

"Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz."²² şeklinde verdiği talimatla, anadilimizin yabancı kelimelerden arındırılarak aslındaki güzelliği ile zenginliğine kavuşturulması için, yasama ve yürütme organları dâhil olmak üzere, bütün kamu kurum ve kuruluşlarını görevlendirmiştir.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduğu 1923 yılından itibaren, millî menfaatlerimiz doğrultusunda bağımsız ve tarafsız bir dış politika takip etmiştir. Ancak bu politikada, diğer devletlerin tutum, davranış, siyasî tercih ve hedeflerinin değişebileceğini göz önünde bulundurarak sadece kendi milletine ve devletin gücüne güvenmiştir. Konuyla ilgili olarak:

"... Bu dakikada güvenmeye değer olan politika, kendi varlığımıza dayanmaktadır ..." diyerek devletimizin kuvvetli bulunmasının gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim NATO çerçevesinde yer almamıza rağmen, 1990'lı yıllardan itibaren müttefiklerimizin ülkemize karşı takip ettikleri politikadaki değişiklik, kendi varlığımıza dayanarak millî menfaatlerimizi savunabilecek güce ulaşmamızın zorunlu olduğu tarzındaki

Atatürk'ün değerlendirmesini doğrulamaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, Meclisin açılışı nedeniyle 1 Mart 1922'de yaptığı diğer bir konuşmada:

"... Dış politikamızda, başka bir devletin haklarına bir saldırı yoktur. Ancak halkımızı, yaşayışımızı, memleketimizi, namusumuzu savunuyoruz. Savunacağız ..."23 ifadesini kullanarak bütün milletlere dostluk elini uzatmıştır. Dost olmayanlara da boyun eğilmeyeceğini, memleketimizi, vatandaşlarımızı ve millî çıkarlarımızı her ne pahasına olursa olsun koruyacağımızı belirtmiştir.

9 Eylül 1922 tarihinde, Yunan Ordusu'nun İzmir'de denize dökülmesiyle sonuçlanan İstiklâl Savaşı, bugünkü millî sınırlarımızın temel hatlarını belirlemiştir.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla ise askerî alanda kazanılan zafer, milletlerarası platformda tasdik edilmiş ve Türk milleti siyasî, iktisadî bağımsızlığını kazanmıştır.

Atatürk'ü lider ve büyük devlet adamı yapan en belirgin özelliklerinden birisi mantığını, heyecanının önüne alabilmesidir. Nerede durulacağını çok iyi bilen Atatürk, maceralara atılmadı, gerçekleşmesi şüpheli olan ve zararlı sonuçlara yol açabilecek hedeflere yönelmedi. O, bütün imkânları kullanarak ve yalnız kendi milletin gücüne dayanarak Mîsâk-ı Millî sınırlarımızı gerçekleştirmeye çalışmış, ülkemizin siyasî bağımsızlığını sağlamış ve birçok alanda baskı unsuru olan kapitülasyonların kaldırılmasında etkili rol oynamıştır²⁴.

Gazi Mustafa Kemal, ülkesini

kalkındırmak, halkının iktisadî seviyesini yükseltmek, milletine daha mutlu bir hayat ve daha güvenli bir gelecek temin etmek için komşu ve diğer devletlerle dostluk antlaşmaları yapma taraftarıdır. Bu çerçevede Türkiye, 1921’de Afganistan, 1923’te Arnavutluk, 1921 ve 1925’te Sovyetler Birliği, 1925’te Bulgaristan ve Yugoslavya, 1926’da Fransa, 1926 ve 1930’da Yunanistan ile dostluk anlaşmaları imzalamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kurulduğundan itibaren, dünya barışının sağlanması maksadıyla milletlerarası işbirliğine aktif bir tarzda katılmıştır. Bu politikanın etkisi ile ülkemiz, 1932 yılında Milletler Cemiyeti’ne üye olmuştur. Böylece devletimiz için milletlerarası platformda en önemli gelişmelerden biri gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin barışsever ve iyi ilişkiler kurma yönünde takip ettiği aktif dış politikasının sonucunda ise, 1934’te (Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında) Balkan Antantı ve 1937’de (Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında) Sadabad Paktı da imzalanmıştır²⁵.

Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kurduktan sonra, 1938 yılına kadar takip ettiği barışçı, tutarlı, yapıcı millî siyaset ile ülkemizi bölgesinde ve dünyada güvenilen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir devlet haline getirmiştir. Türkiye’yi dünya devletleri arasında itibarlı, onurlu bir üye yapmış ve devletin sonsuza kadar yaşaması için gerekli olan önlemleri almıştır.

Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılma süreci gibi, Türk tarihinin en buhranlı dönemlerinden birinde eğitim-öğretimi

tamamlamış ve önemli görevlerde bulunmuştur. Bu yüzden, ülkeyi felâkete sürükleyen, halkını hüsrana boğan savaşlardan daima kaçınmıştır. Hayat tecrübesi, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyıllarında yaşanan (1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, 1911-12 Trablusgarb Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-18 I. Dünya Savaşı gibi) feci mağlubiyetler ve büyük acılar, O’na bu konuda tedbirli olmasını öğretmiştir. Bu yüzden, bütün anlaşmazlıkların barış yolu ile çözümü, Atatürk’ün takip ettiği temel ilke olmuştur. Bu ilke doğrultusunda “Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz.”²⁶ anlayışına önem vererek diğer devletlerle olan anlaşmazlıkları öncelikle barış içinde, ama millî menfaatlerden taviz vermeden, millî politikalar çerçevesinde çözüme çalışmıştır. Bununla birlikte, milletin bağımsızlığı ve yüksek çıkarlarının gerektirmesi hâlinde, savaşı göze almaktan dahi çekinmemiştir. Örneğin ülkemizin can damarını teşkil eden Boğazlar ile yurdumuzun ayrılmaz bir parçasını oluşturan Hatay’ın devletimize dâhil edilmesinin aşamaları incelendiğinde bunu açıkça görmekteyiz. 1923’te Lozan Barış Antlaşması’yla Boğazlara konulan bütün sınırlamalar, Atatürk’ün yürüttüğü dâhiyane siyaset ve üstün gayretleri sonucunda, 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kaldırılmış ve Türkiye’nin bölge üzerindeki hâkimiyeti kabul edilmiştir. Aynı şekilde Atatürk’ün talimatı doğrultusunda sürdürülen faaliyetler sonucunda, 23 Haziran 1939’da Fransa ile yapılan Ankara ve Paris antlaşmalarına istinaden Hatay da

Anavatan'a katılmıştır. Böylece, Büyük Önder Atatürk'ün barışçı, azimli, kararlı tutumu ve yüksek dış politikası sayesinde, tam bağımsızlık ile çelişen bu ihtilâflar barışçı yollarla, ama Misâk-ı Millî ilkeleri ve millî menfaatlerimiz doğrultusunda çözümlenmiştir²⁷.

Mustafa Kemal Paşa, XIX. ve XX. yüzyıllarda (Enver Paşa gibi), ileri gelen bazı önemli şahsiyetlerden farklı olarak, devletimizi ilgilendiren hususlarda hissî hareketlerden kaçınmıştır. O, Türkiye'nin siyasî, iktisadî, malî, askerî ve diğer imkânlarıyla orantılı olarak kararlar alıp yürürlüğe koymuştur. Devlet gücünün üzerindeki emellerin peşinde koşmanın veya uygulanamayan politikaları uygulayıcı gibi görünmenin milletimizi perişan edebileceğini ve vatanımızı felâketlere sürükleyebileceğini bilmektedir. Bu konuda Atatürk, 1 Aralık 1921'de, Bakanlar Kurulu'nun görev ve yetkisini belirten kanun teklifi münasebiyetiyle yapılan görüşmelerde:

“Efendiler;... Büyük hayaller peşinden koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husûmetini (düşmanlığını), garazını (nefretini), kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik (çektik). Biz Panislâmizm yapmadık. Belki ‘yapıyoruz, yapacağız’ dedik. Düşmanlar da, ‘yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!’ dediler. Panturanizm yapmadık! ‘Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik’ ve yine ‘öldürelim’ dediler! Bütün dâva bundan ibarettir. Efendiler, bütün cihana havf (korku) ve telâş veren mefhûm (kavram) bundan ibarettir. Biz

böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhûmlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyîkâtı (baskıları) tezyîd etmekten ise (arttırmaktansa) haddi tabîye (tabîî duruma), haddi meşrua (meşru duruma) rücu edelim (dönelim). Haddimizi bilelim. Binaenaleyh (bundan dolayı) Efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzâl ederiz (esirgemeyiz!)”²⁸ şeklinde yaptığı konuşmadan akılcı, mantıklı ve gerçekçiliğiyle bir devlet adamında bulunması gereken en önemli hasletlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte tespit edilecek millî hedefler ve millî siyaset çerçevesinde hareket edilmesinin gerektiğini de her vesilede vurgulamıştır. Ayrıca millî siyasetimizin; hırslı emellerden kaçınarak, dâhili teşkilâtlanmaya uygun, kendi kuvvetimize dayalı ve milletimizle ülkemizin menfaatleri doğrultusunda belirlenerek uygulanmasının mecburiyetine işaret etmektedir. O, daha 1920 yılında:

“Bizim vuzûh (açık) ve kabiliyet-i tatbikiye (uygulanabilme kabiliyeti) gördüğümüz meslek-i siyasî (siyasî yol), millî siyasettir. Dünyanın bugünkü umumî şerâiti (şartları) ve asırların dimağlarda (hafızalarda) ve karakterlerde temerküz ettirdiği hakikatler (biriktirdiği gerçekler) karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifadesi budur; ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir.”

“Milletimizin, kavi (güçlü), mesut ve müstakarr (istikrar içinde) yaşayabilmesi için,

devletin tamamen millî bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin, teşkilât-ı dâhiliyemize tamamen mutâbık (uygun) ve müstenid (dayalı) olması lâzımdır. Millî siyaset dediğim zaman, kasdettiğim mânâ ve medlûl (kavram), şudur: Hudûd-ı millîyemiz dâhilinde, her şeyden evvel kendi kuvvetimize müsteniden (dayanarak) muhafaza-i mevcudiyet ederek (varlığımızı koruyarak) millet ve memleketin hakiki saâdet ve umrânına (bayındırlığına) çalışmak ... Alelittlak (genel olarak) tûl-i emeller (hırslı, hayalî emeller) peşinde milleti işgâl ve ızrâr (zarar) etmemek ... Medenî cihandan, medenî ve insanî muâmeleye ve müteakıl (karşılıklı) dostluğa intizâr etmektir (bakmaktır).”²⁹ sözleri ile inkârı mümkün olmayan bu gerçekleri dile getirerek millî siyasetin oluşturulmasında temel alınması gereken ana prensipleri kamuoyuna ve yeni nesillere aktarmaktadır.

Ancak Atatürk, 1919’da başlattığı Millî Mücadele’nin, hem Türkiye’nin geleceğini belirleyeceğini, hem de bütün mazlum milletlere örnek teşkil edeceğini bilmektedir. Dolayısıyla emperyalistlerin, kendi sömürgelerine emsâl teşkil etmemesi için, bütün güçleriyle direnecekleri kanaatindedir. Bu görüşünü 1922 yılında şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye’nin bugünkü mücadelesi, yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi ... Çünkü savunduğu fikirler, bütün mazlum milletlerin, bütün doğunun davasıdır.”³⁰

Atatürk, yalnız devletine bağlı, milletini seven, hayatını Türk varlığı için adayan bir lider değil, aynı zamanda gerçekçi, önder ve dirayetli

bir devlet adamıdır. O, bilgili, ileri görüşlü, hadiseleri önceden tahmin edebilecek ve gelişmeler karşısında sağlıklı değerlendirmeler yaparak çözümler üretebilecek yüksek zekâ seviyesine sahiptir. Nitekim Atatürk, toplumların sosyo-kültürel yapılarını, milletlerin psikolojik durumlarını ve ülkelerin jeopolitik-jeostratejik konumlarını incelemiş, siyasî ve iktisadî gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bunun sonucunda,

XX. yüzyılın sonlarında meydana gelebilecek, hatta XXI. yüzyılda da devam edebilecek gelişmeleri öngören Atatürk, II. Dünya Savaşı’nın çıkacağını ve bu savaşın galip taraflarını çok önceden tahmin etmiştir. Hatta bu savaşta Almanya’nın ikiye bölüneceğini ve Sovyetler Birliği’nin en kazançlı çıkacağını söylemiştir. Örneğin, Amerika’lı General Mc. Arthur, yayınladığı “Hatıralarında”, “Büyük devlet adamlarından biri” olarak tanıdığını ifade ettiği Atatürk’le, 1933’te Ankara’da yaptığı görüşmeden bir kısmını şöyle anlatmaktadır:

“Atatürk, Ankara’da karşılaşmamızda bana: ‘Almanya’ya dikkat edin, eğer diğer devletler akıllı davranmazlarsa bu haliyle Almanya ikiye bölünecek ve bundan en fazla Rusya kazançlı çıkacak.’ dedi.”³¹

Tarihî gelişim içinde, devletlerle imparatorlukların dağılma sürecine girebileceklerini veya ortadan kalkabileceklerini ve dünyada yeni dengelerin oluşabileceğini de çok iyi bilmektedir. Buradan hareket ederek, 1930’lu yıllarda, Rus İmparatorluğu bünyesinde 60 yıl sonra meydana gelecek gelişmeleri de görebilmiştir. Ayrıca bu gelişmeler karşısında yetkililerin, ülkemizin millî menfaatleri

doğrultusunda, soydaşlarımızla ilgili nasıl bir plân, politika ve strateji takip etmelerinin zorunlu olduğunu belirtmiştir. Yani devletimiz açısından isabetli bir millî hedef, millî politika ve millî stratejiyi tespit ederek bunların hassasiyetle uygulanmasının mecburiyetini de vurgulamıştır. Bu konuya dair şu örneği vermek faydalı olacaktır:

1933 yılının 29 Ekim gecesi yaşıyordu. Cumhuriyetimizin kuruluşunun onuncu yıldönümü büyük şenliklerle kutlanıyordu. Türkiye bir sevinç havasına bürünmüştü. Ankara'ya bu önemli günü kutlamak için yabancı ülkelerden heyetler gelmiş, oteller, elçilikler bunlarla dolup taşıyordu. Ankara Palas'ın koca salonları, Ziraat Bankası'nın giriş holü, Türk Ocağı (bugünkü Etnografya Müzesi)'nin salonu kutlama vesilesiyle yerli ve yabancı davetlilerin ağırlandığı mekânlardı. Atatürk önce Türk Ocağı'nın salonunda, bunu takiben Ziraat Bankası'nın holünde yapılan kutlamalara katıldı. Sonra Ziraat Bankası Genel Müdürü'nün odasına geçti. Burada beraberindekilerle oturdu. Odada, Atatürk'ün başı üzerinde bir Türkiye haritası vardı. Karşısında oturanlara haritayı ve kuzey komşumuzu göstererek:

“Benim başımın üstündeki haritayı görüyor musunuz?” diye sordu. “Evet Paşam ...” cevabını alınca:

“O haritada Türkiye'nin üstüne abanmış bir blok var, onu da görüyor musunuz?” diye ekledi. Bu sorusuna da:

“Evet, görüyoruz, Paşa Hazretleri ...” cevabını alınca konuşmasına şöyle devam etti:

“Hah, işte o ağırlık benim omuzlarımın

üstündedir. Omuzlarımın üstünde olduğu için ben konuşmam. Düşünün bir kere, Osmanlı İmparatorluğu ne oldu? Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ne oldu? Dünyayı ürküten Almanya'dan bugün ne kaldı? Demek ki hiç bir şey sürgit değildir. Bugün ölümsüz gibi görünen nice güçlerden ilerde belki pek az şey kalacaktır. Devletler ve milletler, bu idrakin içinde olmalıdırlar. Bugün Sovyet Rusya dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını hiç kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler, avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşır. O zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim, bu dostumuzun idaresinde dil bir, inanç bir, öz bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız.

Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lâzımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevî köprülerini sağlam tutarak! Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, tarih bir köprüdür. Bugün biz bu kitlelerden dil bakımından, gelenek, görenek, tarih bakımından ayrılmış, çok uzağa düşmüşüz. Bizim bulunduğumuz yer mi doğru, onların ki mi? Bunun hesabını yapmakta fayda yoktur. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli ... Tarih bağı kurmamız lâzım, folklor bağı kurmamız lâzım ... Bunları kim yapacak? Elbette biz! Nasıl yapacağız? İşte görüyorsunuz, dil encümenleri, tarih encümenleri kuruluyor. Dilimizi, onun diline yaklaştırmaya ve böylece birbirimizi daha kolay anlar hâle gelmeye çalışıyoruz ... Tarihimizi ona

yaklaştırmaya çalışıyoruz, ortak bir mâzi yaratmak peşindeyiz. Bunlar açıktan yapılmaz, adı konarak yapılmaz, bunlar devletlerin ve milletlerin derin düşünceleridir.

İşitiyorum, benim dil ile tarih ile uğraştığımı gören bazı kısa düşünceli vatandaşlar, ‘Paşa’nın işi yok, dil ile, tarih ile uğraşmaya başladı.’ Diyorlarmış ... Yağma yok ... Benim işim başımdan aşkın... Ben bugün ileri bir Türkiye kurmaya ne kadar çalışıyorsam, yarının Türkiye’sinin temellerini atmaya da o kadar dikkat ediyorum*.

Bu yaptıklarımız hiç bir millete düşmanlık değildir. Barıştan yanayız, barıştan yana kalacağız... Ama durmadan değişen dünyada, yarının muhtemel dengeleri için hazır olacağız...”³³

Atatürk’ün gerçekleri yansıtan bu sözleri, XX. yüzyılın sonlarında cereyan eden hadiseler ve milletlerarası ilişkiler hakkında bizleri büyük ölçüde aydınlatmaktadır. Yaptığı değerlendirmelerin isabet derecesinin büyüklüğü ise, bu bilgiye ulaşanlarda adetâ bugünleri yaşamış ve olaylarla gelişmeleri görmüş gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Soydaşlarımızla bütünleşmeyi sağlamak üzere dil, inanç, tarih ve sosyo-kültürel sahalardaki temasların kurulmasını önermesi de ilmî bir yöntemi teşkil etmektedir. Nitekim dil, inanç, sosyo-kültürel yapı ve tarih anlayışı gibi hususlar milletleri yaratan temel özelliklerdir. Bugün gelişmiş devletlerin, bu alanlardaki faaliyetlerini sürdürmek için özel enstitü veya araştırma merkezleri kurduklarını ve büyük çaba harcadıklarını görüyoruz. Ayrıca 1991 yılında bağımsızlıklarını ilân eden Azerbaycan,

Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan cumhuriyetleri ile Türkiye arasında, yıllarca, hatta asırlarca birbirinden ayrı kalmış Türklerin ortak bağlarını kuvvetlendirmek için, ilk adımlar Türk dili ve tarihi üzerine atılmıştır. Yani söz konusu çalışma; bütün Türkler tarafından tek alfabenin kullanılması, Türk ağız, şive ve lehçelerinin tamamını kapsayacak bir sözlüğün hazırlanması ve Türkçe’ye ortak niteliğin kazandırılması yönünde yoğunlaşmıştır. Aynı şekilde ortak tarihin yeniden yazılmasına ve sosyo-kültürel temasların en yüksek bir seviyede sürdürülmesine de önem verilmiştir. Buradan da, Atatürk’ün tavsiye ve talimatlarından bir kısmının 60 yıl sonra uygulanmaya başlandığı görülmektedir.

Atatürk’ün 1933 yılında yaptığı söz konusu değerlendirmesinden ise şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

1. Atatürk, konuşmasını yaptığı 1933 yılında, 60 yıl sonra Sovyetler Birliği’nde meydana gelecek gelişmeleri ve bu imparatorluğun dağılabileceğini tahmin etmiştir.
2. Muhtemelen cereyan edecek gelişmelerin karşısında nelerin yapılması gerektiğini ve soydaşlarımızla ilgili yürütülecek temaslarda öncelikle hangi tedbirlerin alınmasının lâzım olduğunu açıklamıştır.
3. Dış ilişkilerin ve soydaşlarımızla ilgili politikaların, iç kamuoyuna yönelik propaganda tarzında değil, millî amaçlara ulaşmak için, hedef toplum ve devletlere karşı yürütülmesinin gerektiğini işaret etmiştir.
4. Milletlerarası faaliyetlerin açıkça değil, gereken gizlilik derecesinde ve devlet ciddiyeti çerçevesinde sürdürülmesinin mecburiyetini

vurgulamıştır.

Bu hususlar ise Ulu nderimizin ileri görüşlülüğünü, büyük devlet adamı niteliğini ve yüceliğini inkâr edilemeyecek tarzda yeniden gözler önüne sermektedir.

Atatürk'ün 1933 yılında işaret ettiğı gibi, devlet yetkilileri tarafından, milletimizin geleceğı düşünülerek i ve dışa yönelik millî amaç ve millî hedefler belirlenmelidir. Bunlara ulaşmak için ise millî politika ve millî stratejiler sağılıklı bir tarzda tespit edilerek uygulanmalıdır. Dünyadaki gelişmeleri yabancı radyo, televizyon, gazete haberlerinden öğrenmek, medyanın yönlendirmesine göre politikalar takip etmek veya gelişmeler karşısında sadece seyirci kalmaktan kaçınmalıyız. Devletlerarası ilişkilerin yürütülmesinde, komşularımız ve soydaşlarımızla ilgili meydana gelebilecek muhtemel gelişmeler karşısında, varsayımlardan

hareket ederek çeşitli çözümler dşnlmeli, bunlara göre tedbirler alınmalıdır. Türkiye, değışen şartlar karşısında, ihtimaller dâhilinde önceden ne yapacağını belirlemelidir. Millî menfaatlerimizi ilgilendiren olaylar karşısında gafil avlanacak yerde, diğerk devletleri yönlendirebilecek ve inisiyatifi elinde tutacak duruma gelmelidir. Türk milletinin kurtarıcısı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu ve Türk İnkılâbı'nın nderi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün icraatları, direktifleri ve değıerlendirmeleri dikkate alınır ve uygulanırsa, Türkiyemiz, XXI. yüzyılda dünyanın önde gelen devletlerinden biri olacaktır. Bunun için de, başta Ulu nder Atatürk'ün lk ve ilkelerinden aldığımız ilham ve büyük Türk milletinin tarihî derinliklerinden gelen bitmez tükenmez enerjisi olmak üzere her şeyimiz mevcuttur.

DİPNOTLAR

- 1 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 166.
- 2 A.g.e., s. 105.
- 3 Türk İnkılâp Tarihi, Kara Harp Okulu, Ankara 1986, s. 370-371.
- 4 Muzaffer Erendil, İlginç Olaylar ve Anektotlarla Atatürk, Ankara 1988, s. 308.
- 5 Ayferi Göze, Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrim Tarihi, İstanbul 1989, s. 467; Cemal Avcı, "Atatürk, Din ve Lâiklik", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. VI, S. 18, Ankara Temmuz 1990, s. 491.
- 6 Atatürkçülük, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, (Birinci Kitap) Genelkurmay Başkanlığı, (Millî Eğitim Basımevi), İstanbul 1988, s. 110-111.
- 7 A.g.e., s. 110-111.
- 8 A.g.e., s. 452-453.
- 9 A.g.e., s. 110-111.
- 10 A.g.e., s. 110-111.
- 11 A.g.e., s. 110-111.
- 12 Mustafa Selim İmece, Atatürk'ün Şapka Devrimi'nde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri (1925), Ankara 1959, s. 46; Hamza Eroğlu, Türk İnkılâp Tarihi, Ankara 1990, s. 284; Türk İnkılâp Tarihi, s. 454.
- 13 Tekke, zaviye ve tarikatların Şeyh Sait isyanında rolü olduğu görülmüş ve Şark İstiklâl Mahkemeleri bunların kapatılmasına karar vermiştir. Hamza Eroğlu, a.g.e., s. 283.
- 14 Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Atatürk İnkılâpları, 1/2, Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 80; Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, Ankara 1974, s.177-178.
- 15 Ahmet Mumcu, a.g.e., s. 177; Türk İnkılâp Tarihi, s. 456.
- 16 Hamza Eroğlu, a.g.e., s. 286.
- 17 İsmet Bozdağ, Atatürk'ün Sofrası, İstanbul 1975, s. 142-143.
- 18 Aydın Taneri, Türk Kavramının Gelişmesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 30.
- 19 Afet İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, (MEB 1000 Temel Eser), İstanbul 1971, s. 111; Atatürk'ün Söylev ..., C. II, s. 319; Atatürkçülük ..., s. 358-359; 16 Türk Devleti, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1 Ekim 1984.
- 20 Bahaeddin Ögel, " '16 Türk Devleti' Hakkında", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 4, İstanbul 15 Nisan 1987, s. 53-54.
- 21 Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, 1994/2, S. 515, Kasım 1994, s. 379; Ömer Asım Aksoy, Dil Gerçeği, Ankara 1982, s. 130.
- 22 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. 1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 390.
- 23 Muzaffer Erendil, a.g.e., s. 309.
- 24 Fahir Armaoğlu, "Tarihî Perspektif İçinde Mîsâk-ı Millî'nin Değerlendirilmesi", Mîsâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 20-21.

- 25 Fahir Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1960, Ankara 1975, s. 654-655, 665.
- 26 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1991, s. 608.
- 27 İlker Alp, "Mîsâk-ı Millî", Mîsâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 217-219.
- 28 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I, Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 216.
- 29 Kemal ATATÜRK, Nutuk, C. II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1981, s. 436-437.
- 30 Muzaffer Erendil, a.g.e., s. 310.
- 31 Ahmet Kabaklı, Temellerin Duruşması, (4. Baskı), İstanbul 1990, s. 52-53.
- 33 İsmet Bozdağ, a.g.e., s. 139-143, (Atatürk'ün bu konuşmasına şahit olanlar arasında dönemin Dışışleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Dönemin Emniyet Genel Müdür Yardımcısı İhsan Sabri (Çağlayangil) ve dönemin Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Sebati Atman yer almaktadır).

1933 Üniversite Reformu’nun ATATÜRK’N Kültür Politikasındaki Yeri

*Dr. Yunus KOBAL**

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’n adı ile anılan 1933 niversite Reformunun, Atatürk’ün izlediği kültür politikasındaki yerini ve önemini anlamak için, onun oluşturmaya çalıştığı “Türk Kültürü” anlayışına daha geniş bir çerçeveden bakmak durumundayız. En genel tanımıyla kültür, bir ulusun sahip olduğu maddi ve manevi değerler bütünü olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda Türk Kültürüne Atatürk’ün etki ettiği dönemi anlamak için, tarihsel olarak biraz geriye dönmek ve bazı kilometre taşları üzerinden konunun eksenini oluşturmak gereklidir.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupalılar karşısındaki askeri gücünün zayıflığı, ilk olarak 1683’teki Viyana Kuşatması’nın bir bozguna dönüşmesiyle ortaya ık mış, bunu ilerleyen yıllarda imzalamak zorunda kaldığı Karlofça Antlaşması (1699) izlemiş ve bu antlaşmayla birlikte Osmanlı

İmparatorluğu’nun önlenemez çöküşü başlamıştır. Karlofça Antlaşması Osmanlılarca imzalanan ilk elverişsiz antlaşmadır ve Osmanlıların Avrupa’dan çekilmeye başlayışını göstermektedir.¹⁻²

Devam eden yıllarda yapılan savaşlar çoğu zaman eldeki toprakların birer birer kaybedilmesiyle sonuçlanmış, bu kayıplar giderek dışarıda Osmanlı İmparatorluğu’nu bir “Hasta adam” görüntüsüne sokmuş, içeride ise büyük bir moral çöküntüsüne ve imparatorluğu ayakta tutan kurum ve sistemlerin hızla yozlaşmasına ve çökmesine yol açmıştır.

Bu kş bir noktada ülke yöneticilerini düşünmeye ve çözüm arayışlarına yönelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun Gerileme Döneminin ilk reformcuları gözlerini Batıya çevirerek, onları özellikle askeri alanda güçlü kılan gelişmeleri saptamaya ve bunlardan kendi ülkesi için yararlanmaya çalışmışlardır. Bu

* H.. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü ğretim Görevlisi

düşünceden hareketle önce özellikle askeri teknolojiye yönelik çalışmalar yapılmış, modern eğitim veren askeri okullar kurulmuş, daha sonraları da sivil meslek yüksek okulları açılmıştır. Bunun yanında imar işlerinden sağlık hizmetlerine kadar çeşitli alanlarda bir dizi çalışmalar yürütülmüştür. Özellikle birinci ve ikinci Meşrutiyet dönemlerindeki (1876 ve 1908) yenileşme hareketleri hız kazanmıştır.³

Ancak bütün bu gayretler her defasında yenileşme karşıtı, muhafazakar güçlerin direnişi ile karşılaşmıştır. Bu mücadelede kimi zaman yenilikçiler, kimi zaman da tutucular üstün gelmiş, özellikle tutucu çevreler amaçlarına ulaşmak için, batılılaşma hareketlerinin İslam dinine karşı gelmek anlamını taşıdığını vurgulayarak yenileşmenin önünü tıkamaya çalışmış, bu da sonuçta toplumsal krizi giderek derinleştirmiştir. Bu bağlamda Yeni Düzen (Nizam-ı Cedit) savunucusu Padişah 3. Selim'in Yeniçeriler tarafından katledilmesini anımsamak, konunun anlaşılması açısından çarpıcı bir örnektir.

Yenileşme hareketlerinin tam başarı sağlayamaması ve sınırlı bir alanda kalmasının bir diğer önemli nedeni de, zamanın devlet adamlarının Batı Medeniyetini algılayışlarındaki farklılıktır. Çeşitli din, ırk ve kültür mensubu topluluklardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu'nu dağılmadan bir arada tutma endişesi çoğu zaman köklü ve sistemli bir hareketin gerçekleşmesini engellemiştir. Ayrıca gerek devlet adamları gerekse Osmanlı aydınları Batıdan neyin alınıp neyin bırakılabileceği konusunda tartışmalarla gereksiz yere zaman kaybetmiş ve Batı Medeniyetinin ana unsurları gözden kaçırılmıştır. Bu da sonuçta toplumda bir kültür ve müessese ikileşmesine hatta çatışmasına yol açmıştır.⁴

Şöyle ki, sürekli fetihler yaparak topraklarını genişletme amacındaki devlet

anlayışı, Batı karşısında geri kalmasının nedenini de öncelikle askeri anlamda bir geri kalış olarak gözlemlemiş ve bu yüzden Batıdan alınan yenilikleri öncelikli olarak askeri alana uyarlamıştır. Bunun sonucunda da Osmanlı ordusu toplumun diğer bütün kesimlerinden çok daha önce batılı fikirlerle tanışmış, benimsemiş ve savunucusu durumuna gelmiştir. Bundan dolayı Osmanlı ordusunun, Osmanlı yenileşme sürecinde güçlü bir önderlik rolü olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün hareket noktasını oluşturan bu konuya geçmeden önce şunu söylemek mümkündür: Her ne kadar engellenmiş olsa da yaklaşık 200 yıla varan bu yenileşme hareketleri sonucunda Türk toplumu modern eğitim yapan askeri ve sivil okulları, Batıdan alınmış kanunlar ve bu kanunlara göre çalışan mahkemeleri ve parlamenter rejim arayışı ile artık kolayca geriye dönmeyecek ölçüde Batıya yönelmiştir.⁵

Türk İstiklal Harbi'nin Lozan Antlaşması ile sonuçlanmasından sonra kendisini tebrik eden çevresine Atatürk'ün "Asıl işimiz bundan sonra başlıyor." dediği bilinmektedir. Bu sözü ile Türk toplumuna yeni bir kimlik kazandırmaya yönelik kültürel bir inkılabı hedeflediği anlaşılan Mustafa Kemal'in amacı; Türk toplumun bir daha aynı duruma düşmeden çağdaş dünyada yerini alarak sonsuza dek yaşamasıdır.

İçinde yetiştiği toplumun geçmişte yaşadığı deneylerin ışığında harekete geçen Atatürk'e göre kültür ve medeniyet kavramları arasında önemli bir fark yoktur. İkisini bir arada düşünmek gerekmektedir. O'na göre Osmanlı yöneticilerinin en büyük yanılması bu idi. Osmanlılar Avrupa'nın geliştirdiği tekniklere (medeniyete) yönelirken bu medeniyeti ortaya çıkaran bilgi sistemini (kültürü) göz ardı etmişlerdir. Atatürk'ün bu konuya yaklaşımını biraz açacak olursak düşünce yapısında göze çarpan ana fikir şöyledir: Milletler farklıdır ve

buna bağılı olarak o milletlerin kültürleri de farklı olacaktır. Fakat kültürlerin tarih boyunca karşılıklı etkileşiminden doğan ve bütün insanlığa ait sadece bir uygarlık vardır ve onun adı da çağdaş uygarlıktır. Eğer ki Türk milleti çağdaş ve uygar bir dünyada kendisine seçkin bir yer edinmek istiyorsa, hayatın her alanında (siyasi, hukuki, iktisadi, sosyolojik vs.) çağın ve uygarlığın bütün gereklerini yerine getirmek zorunda olmalıdır ki, Türk devriminin temel amacı da budur (muasır medeniyet). Atatürk bu bakış açısıyla, Osmanlı'nın yaklaşık son yüz elli yılında gerçekleştiremediği büyük dönüşümü on beş yıla sığdırmayı başarmıştır.

Çeşitli vesilelerle verdiği söylev ve demeçlerde Atatürk bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “Kültür dediğimiz zaman, bir insan topluluğunun devlet yaşamında, düşünce ve ekonomi yaşamında yapabilecekleri şeylerden elde ettiği sonuçtur, demek isteriz; uygarlık da bundan başka şey değildir”.⁶

“Gözlerimizi kapayıp herkesten ayrı kendi başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Ülkemizi bir çember içine alıp, dünya ile ilgimiz olmadan yaşayamayız. Tersine ileri, uygar bir ulus olarak uygarlık alanının içinde yaşayacağız. Bu, ancak bilim ve teknikle olur. Bilim ve teknik neredeyse oradan alacağız ve ulusun her bireyinin kafasına yerleştireceğiz. Bilim ve teknikte bir sınırlama ve koşul yoktur. Akla uygun hiçbir kanıtı dayandırmayan bir takım geleneklerin ve inanışların korunmasında dirençli duran ulusların ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz. İlerleme yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar yaşamın akla uygun olduğunu ve eyleme dayandığını göremezler. Yaşamı geniş kapsamıyla gören ulusların egemenliği altına girip onların esiri olmaktan kurtulamazlar.”⁷

Adeta üniversite reformunun ilk işaretleri olarak kabul edilebilecek bu ve benzeri söylevlerde Atatürk daima akılcılığın önemini

vurgulamış ve bu amaçla Batı Medeniyetine yönelmenin gerekliliğini işaret etmiştir. Bu düşüncelerden hareketle kültür alanında çağdaşlaşma yolunda ilk adım, devlet ve fikir hayatını laik bir temele oturtmak üzere atılmış ve çıkartılan yasalarla devletin siyasi yapısı, hukuk ve eğitim sistemi teokratik temelden ayrılmış, çağdaş ve laik bir yapıya dönüştürülmüştür. Ayrıca yeni kültür anlayışını mümkün olduğunca geniş bir tabana yaymak lüzumu görülmüş ve bu amacı gerçekleştirmek için yeni Türk alfabesi düzenlenmiş, yurdun çeşitli yerlerinde “Millet Mektepleri” açılmış ve bu sayede yüz binlerce insanın okuryazar olması sağlanmıştır. Bu tür çalışmaların dışında, Atatürk'ün en çok önem verdiği konulardan biri de kültürü milli tarih tabanına oturtmaktır. Yüzyıllar boyu devam eden yenilgiler nedeniyle moral çöküntüsü ve ezilmişlik hissiyle yaşayan Türk ulusuna güven kazandırmak amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda 1931 yılında Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.⁸

Bütün bu çalışmaların tamamlayıcı olması bakımından hayatın her alanında bir dizi inkılabı girilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Burada güdülen amaç, daima çağdaş dünya ile bütünleşmek olmuştur.

Burada değinilmesi gereken bir önemli husus da, yüksek kültür kurumlarının oluşturulması çabalarıdır. Bir toplumun ilerleyebilmesinin ve bağımsızlığını koruyabilmesinin en önemli şartlarından biri de o toplumun bilim dünyasında söz sahibi olabilmesidir. Ulusuna, hayattaki en gerçek yol gösterici olarak bilimi işaret eden Atatürk'e göre; kültürel alanda çağdaşlaşma zincirinin en önemli halkasını üniversiteler oluşturmaktadır.

Türk üniversite hayatındaki gelişmelerin, dolayısıyla üniversite reformunun mahiyetini anlamak için biraz gerilere gitmek gerekir. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu yüksek

öğretim çalışmalarını yürütmek üzere kurulan medreseler, imparatorluğun büyüme döneminde gerçekten parlak günler yaşamış, ileri görüşlü devlet adamları Osmanlı topraklarını dünyanın bilim merkezi haline getirmek için hiçbir fedakarlıktan kaçınmamış ve her taraftan bilim adamlarını ülkelerine davet etmişlerdir. Ancak imparatorluğun duraklama ve gerileme dönemlerinde diğer kurumlarda olduğu gibi eğitim sisteminde de bozulmalar başlamış, haksız uygulamalar sonucu medreseler giderek yetkisiz ellere geçmiş, buralarda mantık, felsefe ve tabii bilimler terk edilmeye başlamış ve sonuçta medreseler cehaletin ve tutuculuğun kaynağı haline gelmiştir.

İlerleyen yıllarda toplumda reform ihtiyaçlarının hissedilmeye başlaması üzerine yüksek öğretim kurumu da dikkatleri üzerine çekmiştir. Medreselerden ümidi kesen yenilikçi yöneticiler Darülfünun adı ile yeni bir kurumu hizmete sokmuşlardır. Aslında Darülfünun düşünce olarak ilk kez Tanzimat Döneminde hayat bulmasına rağmen, ancak 18 yıl sonra 1863 yılında açılabilmiştir⁹

“Fenler Evi” anlamına gelen Darülfünun, adı ile birlikte, artık taassup ve cehaletin hakim olduğu medreselerin yerine gözlem ve deneye dayalı bilimlerin geçeceğini müjdelemekteydi.¹⁰

Ancak ilk Darülfünun, binasının yanması üzerine iki yılda ömrünü tamamlamıştır. Bundan sonra çeşitli aralıklarla dört kez daha Darülfünun girişimi olmuş,¹¹

Bir yıl sonraki Darülfünunu Sultani (1874-1881) girişimi de benzer nedenlerle ve maddi imkansızlıklar sonucunda yarım kalmıştır. Bundan sonra 1900 yılında Darülfünunu Şahane adıyla yeni bir girişimde bulunulmuş ve bu da 1908’de yaşanan II. Meşrutiyet’in ilanından sonra Veznecilerdeki Zeynep Hanım Konağı’na taşınarak geri kalan yaşamını İstanbul

Darülfünunu adıyla sürdürmüştür. 12 Nisan 1912’de çıkartılan bir nizamname ile Darülfünunun şubeleri fakülte adını almıştır. 19 yılında da bilimsel özerklik kazanan Darülfünun bu yapısını Cumhuriyetin ilanına kadar korumuştur. Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalan İstanbul Darülfünunu dışındakiler hep karşılaştıkları baskılara göğüs geremeyerek kapanmıştır. İstanbul Darülfünunu ise Cumhuriyet Türkiyesince çıkartılan yasalarla tüzel kişiliğe kavuşturulmuştur. Ayrıca Darülfünunun aksayan yönlerinin giderilmesi ve gelişmesinin önünü açma yolunda maddi konuları da kapsayan çalışmalar yapılmıştır.

Ancak Darülfünun kendisine tanınan bu şansı iyi kullanamamıştır. Her şeyden önce, Türkiye’yi çağdaş medeniyetin ve kültürün ortağı yapmak amacıyla gerçekleştirilen inkılaplara karşı kayıtsız kalması, siyasi yöneticilerin tepsini çekmiştir. Bunun yanında bir bilim yuvası olarak da kendisini istenilen düzeye çıkartmaktan uzak kalması reformu kaçınılmaz kılmıştır. Bu konuda Darülfünuna yöneltilen eleştiriler özetle şöyledir: Fakülte ve müesseseler arasında bilimsel çalışmalar yoluyla uyumlu bir beraberliği sağlayacak bağlantı yoktur. Bazı fakülteler bir meslek okulu düzeyini aşamamıştır. Öğretim üyelerinin çoğu, bilimsel çalışmalara zaman ayıramamakta ve başka işlerle uğraşmaktadır. Ders kitapları ve araçları yetersizdir.

Darülfünun konusu TBMM’de olduğu gibi, basında da aylar süren tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta bu kurumun Türkiye’deki gelişmelere ayak uyduramayacağı fikri ağırlık kazanmış ve daha köklü çözümler aranmaya başlanmıştır. Bu amaçla TBMM’de Darülfünun özel gündemli oturumlar düzenlenmiş ve milletvekillerin görüş ve düşünceleri alınmıştır. Buradan hareketle Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche Türkiye’ye

davet edilmiş ve kendisinden Darülfünun ile ilgili bir rapor hazırlaması istenmiştir. Yabancı bir bilim adamının bu göreve getirilmesindeki amaç; objektif ve isabetli bir karar verebilmektir.¹²

Prof. Malche 1932 yılı başları hazırlamaya başladığı raporunu 1 Haziran 1932 de Türk Hükümeti'ne sunmuştur Bu rapor kısa sürede hazırlanmasına rağmen oldukça ayrıntılı bir değerlendirmeyi içermektedir. Prof. Malche raporu hazırlamadan Önce siyasi yöneticiler, Darülfünun hocaları ve öğrencileri ile görüşmüş dersleri izlemiş, öğrenciler hakkında yazılı bir anket yaptırarak onların sosyal yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Üç bölümden oluşan raporun birinci bölümünde raporun içeriğinden bahsedilmektedir İkinci bölümde Darülfünun'un var olan yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölüm ise yapılması gereken ıslahat önerilerini içermektedir.¹³

Hazırlanan bu rapor Atatürk'e Sunulduğunda Darülfünun'a yöneltilen eleştirilerin haklılığı gözler önüne serilmiştir. Raporu tüm ayrıntıları ile inceleyen Atatürk, çeşitli konularda kendi düşüncelerini ifade eden notları da ilave ettiğinde Darülfünun'un kapatılmasına ve İstanbul Üniversitesi adı ile yeni üniversite kurulmasına ilişkin kararım vermiş bulunmaktaydı. Daha sonra TBMM' de bu yönde çıkan yasa gereğince 31 Temmuz 1933'te Darülfünun'un lağvedilmesi ve 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi'nin kurulması karara bağlanmıştır.

Bundan sonra Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in başkanlığında, Avni (Başman), Rüştü (Uzel), Kerim (Erim) ve Osman (Horasanlı) Bey'den oluşan bir "Islahat Komitesi" kurulmuştur. Üniversite reformu ile ilgili tüm çalışmaları bu komite yürütmüştür.¹⁴

Yeni kurulacak üniversitenin kadrosunun oluşturulmaya başlandığı sıralarda Almanya'da

bu konuyu etkileyecek gelişmeler yaşanmaktaydı. 1933 yılı başlarında iktidara gelen Naziler, ülkedeki Yahudi kökenli ve Nazizm karşıtı insanları sindirmeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Almanya tarihindeki en büyük beyin göçü olayı ile karşılaşmıştır. 1933 yılı ile II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı arasındaki 6 yılda Almanya'dan 250.000-280.000 insanın yurt dışına kaçtığı ve bunlardan 3.120 kadarının bilim adamı olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵

Almanya dışına kaçan bilim adamlarından bir kısmı Zürih'te "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" adlı bir demek kurmuşlardır.¹⁶

Yardım cemiyeti aracılığıyla Türkiye'ye gelen bilim adamları arasında, kendi alanlarında dünyaca üne sahip olanları da bulunmaktaydı. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse şu isimleri saymak mümkündür: İktisat profesörleri Wilhelm Röpke, Aleksander Rüstow, Gerhard Kessler, Fritz Neumark; kimya profesörleri Fritz Arndt, F. Haurowitz, E. M. Alsleben; tıp profesörleri Philipp Schwartz, Rudolf Nissen, Albert Eckstein; müzik profesörleri Paul Hindemith, Carl Ebert, Eduard Zuckmayer; hukuk profesörü Ernst Hirsch; kent bilimci Prof. Ernst Reuter.

Bu dönemde Türkiye'ye gelerek çalışmaya başlayan bilim adamları Türkiye'nin bilim atmosferini değiştirmiştir. Bu dönemde pek çok yeni kürsü açılmış, laboratuvarlar ve kütüphaneler geliştirilmiş, Türkiye dünya literatürü ile tanışmaya başlamış, Avrupa'yı etkileyen yeni fikir akımları bu hocalar yoluyla Türkiye'ye girmiş, tıptan ziraata kadar pek çok alanda yeni teknikler geliştirilmiştir. Ayrıca bu hocalar kendilerinden sonraki Türkiye'nin üniversite hayatına yön verecek bilim adamlarını yetiştirmiş, onlara danışmanlık yapmışlardır.

Ülkemizde pek çok şeyin ilkinde imza atan

ve kalıcı eserler bırakan bu bilim adamları ağırlıklı olarak iki dönemde Türkiye’den ayrılmışlardır. Bir kısmı II. Dünya Savaşı arifesinde, çoğunlukla ABD’den aldıkları davetle daha iyi şartlar altında çalışmak üzere bu ülkeye giderken, diğerk kısmı ise savaş sonrasında kendi ülkelerine ya da ABD’ye dönmeyi tercih etmiştir. Bu arada Türkiye’de yaşamını yitirenler olduğı gibi Türk vatandaşlığına geçen ve burada kalan bazı hocalar da olmuştur.

Sonuçta; Atatürk’ün izlediğı kültür politikasının ağırlık noktalarından birini oluşturan niversite Reformu, Türkiye’nin şartlarının izin verdiğı ölçüde başarılı olmuştur. Üniversite reformunun gerçekleşmesi sürecinde iki temel ilke gözden kaçırılmamalıdır: Birincisi “hayatta en gerçek yol gösterici” olan bilimsel ve akılcı düşünüşün önündeki bütün engellerin kaldırılmış olması, diğeri Türk kültürünün evrensel değerklerle buluşmasının sağlanmasıdır. Gerek İstanbul gerek Ankara ve ilerleyen yıllarda diğerk illerimizde birbiri ardına açılan niversiteler, 1933 niversite Reformu’nun verdiğı ivme ile Türkiye’nin pencerelerini Batıya açmış ve modern dünyanın gerektirdiğı şekilde bilimsel çalışmalar başlatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında; Türkiye’nin kültür birliğini sağlayacak kuruluşlar olarak düşünülen niversiteler aracılığıyla bu amacını gerçekleştiğini görmek mümkündür. Ayrıca bu yolla Cumhuriyet idaresi, kendi devamını sağlayacak ve aydın bir genç nesil yaratma imkanına da kavuşmuştur. Bugün gelinen nokta, bu durumu gözler ön sermektedir.

DİPNOTLAR

1-2 Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1. cilt, yay.yön.: Robert MANTRAN, çev.: Server TANİLLİ, İstanbul. 1991, s.304; Bernard LEWİS, Modern Türkiye'nin Doğuşu çev.: Metin KIRATLI, Ankara, 1983 (3. bsk.), s.46; İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, Osmanlı Tarihi IV. cilt, 1.bl., Ankara, 1978 (2. bsk.), s.1.

3 Standford SHAW, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye 1. cilt, çev.: Mehmet HARMANCI, İstanbul. 1982, s.307; LEWİS. a.g.e., s.46-47; UZUNÇARŞILI, a.g.e., s.170.

4 Abdurrahman ÇAYCI, "Atatürk ve Kültür Alanında Çağdaşlaşma", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 1992, s. 822-823.

5 ÇAYCI a.g.m., s. 822.

6 Enver Ziya KARAL, Atatürk'ten Düşünceler, İstanbul, 1991, (6. bsk.), s. 71.

7 Mustafa Kemal ATATÜRK, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Ankara, 1989, 2.bl., s.46; KARAL, a.g.e., s.73. (27.10.1922, Bursa'da öğretmenlere Verdiği Söylev)

8 ÇAYCI, a.g.m., s.824-828.

9 Necdet ÖKLEM, Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, İzmir, 1973, s.22; Cemil BİLSEL, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İstanbul, 1943. s.13; Osman ERGİN, Türkiye Maarif Tarihi, cilt:1-2, İstanbul, 1977, s.550; Yunus KOBAL, Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, 1994, s.40; Emre DÖLEN, "Darülfünun", Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, s.476.

10 Abdurrahman SİLER, Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun, (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, 1992, s.16.

11 İkinci kez Darülfünunu Osmani (1870-1873) adıyla tekrar öğretime başlanılmış ve başlangıçta halka açık dersler de verilmiştir. Ancak burada özellikle deneye dayalı dersler halkın tepkisiyle karşılaşmış ve bazı hocalar dinsizlikle suçlanmıştır.

12 Abdurrahman ÇAYCI, "Atatürk Bilim ve Üniversite", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 1992, s.789.

13 Bu raporun tam metni için bkz., Ernst HIRSCH, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişimi, İstanbul. 1950, s.229-295 ya da üzerinde Atatürk'ün çizgi, işaret ve notları da bulunan orijinal metin için bkz., Utkan KOCATÜRK "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, s.3-96.

14 Mustafa ERGUN, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, 1982, s.141.

15 Helge PROSS, "De Geistige Enthauptung Deutschlands: Verluste durh Emigration. Nationalsozialismus und die deutsche Universitaeten", Universitaetstage, Berlin. 1966, s.143-144

16 Horst WIDMANN, Atatürk Üniversite Reformu, çev.: Aykut KAZANCIGİL ve Serpil BOZKURT, İstanbul. 1981, s.41; Klaus Detlev GROTHUSEN, Der Scurla Bericht, Frankfurt/Main, 1987, s.8. Bu derneğin temsilcisi olarak Prof. Philip Schwartz Türkiye'ye gelmiş ve meslektaşları için iş ortamı araştırmıştır. Hükümet ile sürdürülen görüşmeler bir sonuca bağlanınca pek çok mülteci bilim adamına Türkiye yolu açılmış oluyordu. Bu arada Darülfünunun 151 kişilik kadrosundan 92'sinin işine son verilmiştir.1717 ERGUN, a.g.e., s.141-142.

Dünya Lideri Atatürk'ün Diğer Ülkelerde İsimlerinin Verildiği Yerler

*Necati ÇAYIRLI**

1. Place Atatürk - Vise, Belçika

Belçika'nın Vise kentine bağlı Cheratte kasabasında bulunan bu yere verilen isim, belediye başkanı Marcel Neven'in girişimi ile 2003'te verilmiş. İlk önce "Place Attatürk" olarak yanlış yazılmışken kısa süre sonra doğrusuyla değiştirilmiş.

* Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

Kaynakça

<http://www.mynet.com/haber/foto-analiz/dunya-lideri-ataturkun-diger-ulkelerde-isminin-verildigi-29-1547556-1>

<http://www.yenibalkan.com/tr/makedonya/merkez-jupada-ataturk-heykeli-dikildi>

2. Kemal Atatürk Avenue(cadde) - Dhaka, Bangladeş

3. Atatürk Avenue(cadde) - Islamabad, Pakistan

4. Atatürk Statue(heykel) - Mexico City, Meksika

Başkent Mexico City'de bulunan saat kulesi Meksika'nın bağımsızlığının 100. yıl dönümünde Türk vatandaşları tarafından hediye edilmiş. 1910 yılında yaptırılmış ve "Osmanlı Saati" olarak biliniyor. Daha sonra yapılan Atatürk Anıtı ise Le Reforma caddesinde bulunuyor.

5. Calle Mustafa Kemal Atatürk - Santo Domingo, Dominik Cumhuriyeti

6. Atatürk Heykeli - Be'er Sheva, İsrail

Sderot David Tuviyahu ile Ali Daivis caddelerinin kesiştiği yerde Be'er Sheva'da bulunan heykelin levhasında "Yurtta barış, dünyada barış. Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938 Türkiye Cumhuriyet'inin kurucusu" yazısı bulunmaktadır.

Burada Atatürk yurcu vardı
bu yurttta türkler yaşırdı
birlik ve beraberlik mutluluk verdi
hatırlanmaları için bu anıt dikildi.
hier stond het woonoord Atatürk
er woonden turken
eenheid en samenzijn heeft geluk gebracht
ter herinnering aan hen dit gedenktoken.
1965-1978

7. Atatürk Anıtı - Amsterdam, Hollanda

Anıtta Hollandaca ve Türkçe olarak "Yurtta Sulh, Dünyada Sulh" yazılı.

8. Atatürk Anıtı - Wellington, Yeni Zellanda

Atatürk Anıtı başkent Wellington'ın Tarakina koyunda. Cook Boğazı'na bakan anıtın orada olma sebebiyse boğazın Gelibolu Yarımadası'na benzemesiymiş.

9. Caracas, Venezuela

Venezuela'nın başkenti Caracas'ta bulunan bir parktaki heykelin altında "Modern Türk Devletinin kurucusu Kemal Atatürk" yazısı bulunmaktadır.

10. Havana, Küba • Küba'da Atatürk'ten başka hiçbir yabancı devlet adamının heykeli bulunmamaktadır. İlk Atatürk Heykelinin altında Türkçe ve İspanyolca olarak "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu - Yurtta Barış, Dünyada Barış " yazıyor. 2011 yılında Küba devlet yetkililerinin isteği üzerine heykeltıraş Metin Yürdanur tarafından yapılan yeni Atatürk heykeli de başkenti Havana'nın gözde mekânlarından olan, Puerto Caddesi'ndeki bir parka konuldu.

12. Canberra, Avustralya • Anzac Savaş Anıtı karşısındaki Atatürk Anıtı.
Tarihte ilk defa bir savaş iki ülke arasında dostluk bağının kurulmasına neden olmuştur. Çanakkale Muharebesi'nde şehit düşen Türk ve Anzak askerlerinin anısını yaşatmak için iki ülke arasındaki görüşmeler sonucu Avustralya'da Atatürk Anıtının açılmasına karar verilmiştir.

12. Canberra, Avustralya

Anzac Savaş Anıtı karşısındaki Atatürk Anıtı.

Tarihte ilk defa bir savaş iki ülke arasında dostluk bağının kurulmasına neden olmuştur. Çanakkale Muharebesi'nde şehit düşen Türk ve Anzak askerlerinin anısını yaşatmak için iki ülke arasındaki görüşmeler sonucu Avustralya'da Atatürk Anıtının açılmasına karar verilmiştir.

13. Albany, Batı Avustralya

Heykelin altında "Kemal Atatürk'ün anısına" ve "Anzac günü 25 Nisan 1985 " yazmaktadır.

14. Statuia lui Mustafa Kemal Atatürk - Bükreş, Romanya
Romanya'daki Atatürk Meydanı. Bu meydanda bir de Atatürk Büstü bulunmaktadır.

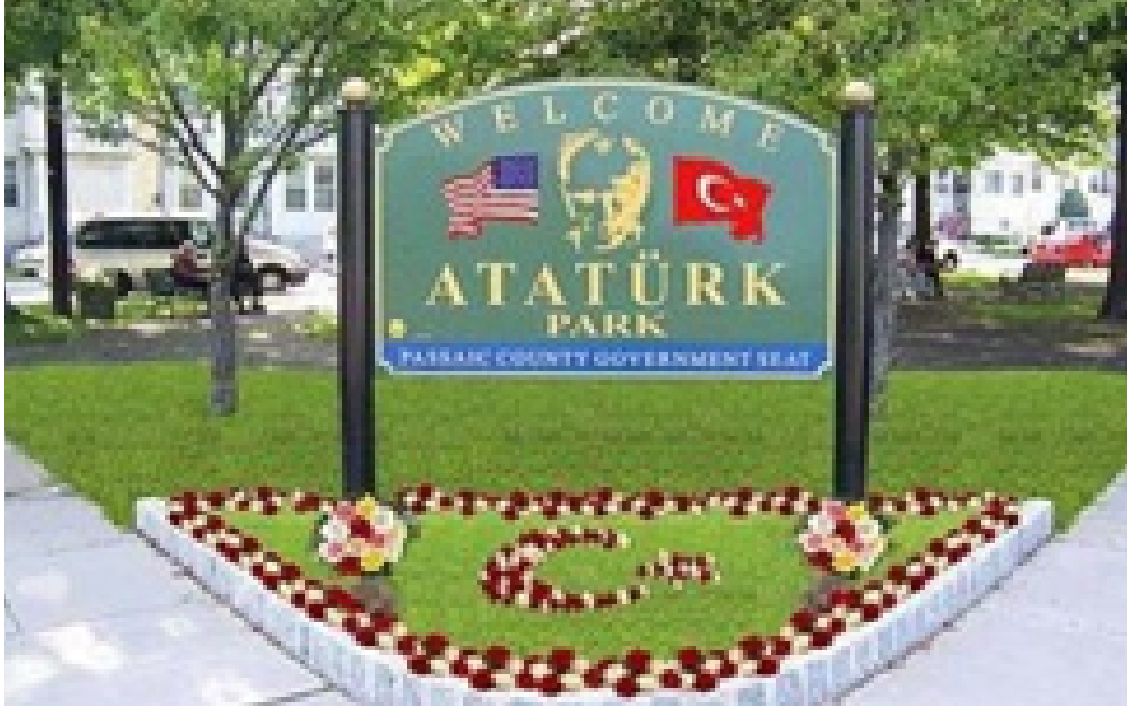
15. Atatürkstraat - Rotterdam, Hollanda

16. Mustafa Kemal Ataturk Marg Caddesi - Yeni Delhi, Hindistan

17. Largo Mustafa Kemal Atatürk - Roma, İtalya

18. Atatürk Park - New Jersey, ABD

19. Yehud, İsrail

Mustafa Kemal Atatürk anısına yaptırılan bu anıtta da Atatürk'ün barışçıl anlayışını bir kez daha görüyoruz. "Yurtta sulh cihanda sulh" sözü ve hemen altındaki yazı: Türk Milleti ve Türkiye'yi seven İsrail Halkı sana ebediyen minnettar kalacaktır.

20. Karlovy Vary, Çek Cumhuriyeti

Atatürk 1918 senesinde o dönemde Avusturya-Macaristan imparatorluğu içinde yer alan Karlsbad'a gider. Böbrek tedavisi için Florencie isimli sanatoryumda kalır. Avrupa'nın en eski lüks otellerinden biri olan Hotel Pupp'un yanbaşındaki bulunan Florencie mütevazı bir otel görünümündedir, ve o dönemdeki ismi "Rudolf Hof" tur. Ana kapı yanında bir levhada Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün burada 1918 Temmuz'unda ikamet ettiğini belirten bir levha bulunmaktadır. Daha sonra Florencie, Karlovy Vary'nin termal kentleri içinde nüfuzunun giderek artması ve kentin zengin turistlerin akınına uğraması sonucu, çevredeki tüm binalar da restore edilerek lüks bir otel kompleksine dönüştürülmüştür.

21. Karlovy Vary'deki o levha...

22. Kemal Atatürkstraat - Utrecht, Hollanda

23. Budapeşte, Macaristan
Macaristan'daki bu Atatürk isimleri Naphegy Meydanı'nda yer alıyor.

24. Statue of Mustafa Kemal Atatürk - Kuşimoto, Japonya

Ertuğrul Fırkateyni Kuşimoto açıklarında 18 Eylül 1890'da tayfun sebebiyle kayalıklara çarparak batmıştı. 655 mürettebatın 589'u hayatını kaybetmişti. Ölenlerin anısına 1891'de bu kasabada bir anıt yapılmıştır ve her yıl düzenli olarak bu anıt önünde anma törenleri yapılmaktadır. Kuşimoto kasabası Mersin ve Yakakent ile kardeş şehirdir. Kuşimoto'da 1974 yılında inşa edilen "Türk Müzesi"nde Ertuğrul Fırkateyni'nin maketi, gemideki asker ve komutanların fotoğrafları bulunmaktadır. 2010 yılında 7.5 metre civarındaki bronz Atatürk Heykeli yine Kuşimoto'ya dikilmiştir.

25. Santiago, Şili

Şili'nin başkenti Santiago'da Apoguindo Caddesi Novigod Parkı'ndaki Atatürk Anıtı. Şili'nin başkenti Santiago'da belediye, kentte yaşayan kişilerin örnek alması için bir parka, Atatürk'ün sözlerinin yer aldığı rölyefini yaptırdığı bildirildi.

26. Atatürk Parkı - Bakü, Azerbaycan

27. Astana, Kazakistan

28. Aşkaabat Türkmenistan

29. Atatürk Parkı - Bişkek, Kırgızistan

30. Wrocław - Polonya

Polonya'nın Wrocław şehrinde "Liceum Profilowane nr VII, Patron: Mustafa Kemal Atatürk" adında bir okul da bulunmaktaymış.

31. Mustafa Kemal Meydanı –Tiran

32. Atatürk Heykeli Merkez Jupa Makedonya
Heykel 3 metre 20 santimetre uzunluğundadır. Merkez Jupa'da dikilen Mustafa Kemal Atatürk Heykeli Balkanlarda bu büyüklükte dikilen tek heykel olarak da tarihe geçti.

Milli Bir Lider Olarak Motivasyon Dehası ATATÜRK*

*Dr. Selami SÖNMEZ***

ÖZET

Bu çalışma, Türk Milli Lideri olan Atatürk'ün emir ve tavsiyeleri üzerinde bir incelemedir. Bu emir ve önerileri; Türk Gençliğine, Türk Kadınına, Türk Köylüsüne, Türk Askerine, Türk Öğretmenine, Türk Aydınına, Türk Sanatçısına, Türk Sporcusuna yöneliktir. Bu emir ve tavsiyeler Türk İnsanı cesaretlendirmek ve motive etmek için bağımsızlık, ülke, devlet, çalışma, medeniyet, bilim ve teknoloji hakkındadır.

ABSTRACT

This study investigates on the commands and recommendations of Atatürk who is the national leader of Turks. The commands and the recommendations are for the Turkish Nation such as for the Turkish youth, women, peasants, army, teachers, intellectuals, artists and sportmen. The comments and the recommendations are including the independency, the country, state, work, civilization, science and technology for encouraging and motivating to Turkish people.

*-KAYNAK: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31, s. 23-72

** Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğt. Fak. Eğitim Bilimleri Eğitimi Böl. Öğrt. Üyesi.

GİRİŞ

Tarihi ve sosyolojik realite: “Tarih milletlerin mücadele alanıdır” der. Milletleri anlamak biraz da tarihin dilinden anlamayı gerektirir.

Tarihin en önemli simalarından birisi de Türklerdir. “Türklerin tarihini anlamadan, milletlerin tarihinin anlaşılamayacağını” söyleyen Fransızın ifadesi çok anlamlıdır.

Milletlerin tarih sahnesindeki hayatlarına yön ve şekil verenler onların liderleridir. Bir anlamda milletler tarih dediğimiz kulvarda liderleriyle, dahileriyle yarışır. Bu münasebetle, tarihte silik kalmış milletlerden değil, büyük liderlere sahip olmayan milletlerden bahsetmek daha doğru olur.

Dünya tarihinin benzersiz liderlerinden birisi; askerliği, idareciliği yani devlet adamlığı, inkılapçılığı ve en az bildiğimiz yanıyla fikir adamlığı ve eğitimci kişiliğiyle ATATÜRK’tür. Fakat biz ölümünün 66. yılını idrak ettiğimiz bugün Atatürk’ü anlayamamış ve anlatamamış olmanın burukluğu içindeyiz. Bunu ise ülke gündemimizi teşkil eden;

II. Cumhuriyet,

Misak-ı Milli sınırları, Azınlıklar ve hakları, Alt ve üst kimlik,

Ana dilde ve yabancı dille eğitim ,
Türkiyelilik,

Globalleşme,

Özelleştirme ve yabancı sermaye,

Başkent Brüksel...

gibi konulardan ve bu kavramlara gözü

kapalı yaklaşım şekillerinden çıkarıyoruz. Yukarıdaki hususlarda ülkenin siyasi, idari, mali ve akademik kadrolarınca öyle fikirler ileri sürülmektedir ki, bu milletin aynı yüzyıl içinde bir dünya savaşı ve bir istiklal savaşı yaptığı ve milli değerleri uğruna yüz binlerce insanını şehit verdiğine dair o harikulade tecrübenin hiçbir izi görülmemektedir. Gerçekten de, dün de mandacılık tartışılmış ve bugün de adı ne olursa olsun mahiyeti mandacılık olan aynı fikir tartışılıyor ve hayret uyandıracak bir taraftar kitlesi bulabiliyor ise; o zaman bu milletin bu iki tartışma arasında mandacılığa karşı verdiği top yekun bir İstiklal Savaşının lüzumu ne olmuştur? İnsanlar için ekmek önemlidir. Fakat ekmeğin dışında değerler de vardır.

Atatürk; Osmanlı’nın son iki buçuk asrında yaşadıklarıyla; ezilmiş, hayata küsmüş, moral olarak çökmüş, kendi kararını kendi alma yeteneği zedelenmiş, düşüncesi dondurulmuş, dimağı mühürlenmiş bir millete tekrar kendi olabileceğini hatırlatan bir millî liderdir. Dimağı uyuşturulmuş bir toplumu tekrar ayağa kaldırmak için; yeterli bilgi, bir yığın tecrübe, insanı tanıma ve anlama ayrıca onu yönetim biliminin ilkeleri doğrultusunda yönetme gibi bir çok niteliği bir arada taşımayı gerektirdiği muhakkaktır. Atatürk bunlara sahipti. Bir de bunlara ilaveten onun karizması, liderlik nitelikleri ve hayranlık uyandıran medeni cesareti vardı. Bunlar milletin önüne düşmüş liderin artılarıydı. Fakat milletini nasıl kendine getirecek, nasıl üzerine ölü toprağı serpilmiş yığınların uyanmaları ve dirilişleri hatta bununla da kalmayıp, tekrar medeniyet yarışına ortak olmaları sağlanacaktı? Atatürk bunu; Türk Milletine

- a) Türk'ün niteliklerini
- b) Türk'ün tarihini
- c) Türk'ün başarılarını

anlatarak gerçekleştirdiği “motivasyon”, ile sağlamayı denemiştir. Bu tarz bir motivasyon İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında önemli bir faktör olmuştur. Sıra muasır medeniyetin yakalanması ve onun üzerine çıkılması savaşındadır. Atatürk'ün bu savaşta da muvaffak olmak için gösterdiği yol, verdiği güven ve moral motivasyon; gerek psikolojik derinlik ve gerekse hemen bütün toplum kesimlerine hitap edecek bir genişliğe sahip oluşuyla gerçekten eşsizdir. Bu çalışmanın motivasyon ustaları başlığı altında çeşitli liderlerin motivasyonel yeteneklerine dair örnekler, Atatürk'ün bu özelliğinin daha açık ve seçik olarak ortaya çıkması amacıyla verilmiştir.

Atatürk; fert, grup ve toplum bazında insanoğlunun cesaret, güven ve bilinç kazanmasında, aktivite ve performansının artırılması, her türlü sektörde üretiminin yükseltilmesinde “motivasyon”un yer ve önemini kavramış ve bu esrarengiz silahı amaçları doğrultusunda başarıyla kullanabilmiş bir liderdir.

Biz bu çalışmada Atatürk'ün bu çok az bilinen yönünü aydınlatmaya çalıştık. Daha çok sözü ona bırakmayı, ondan çok şey aktarıp, kendimiz pek araya girmemeyi denedik. Gönül isterdi ki; baştan sona Ata'nın ifadeleriyle örülmüş bir çalışma gerçekleşsin. Çünkü onun ifadelerini tekrar etmek, aynı etkiye sahip ifadelerle yorumlar getirmek zor hatta imkansız. O yüzden biz okuyucuyu daha çok Atatürk ile

baş başa bırakmayı yeğledik.

I. İnsan Davranışı ve Motivasyon

“Tembellik vücudun aptallığı, aptallık da zihnin tembelliğidir” şeklinde çok beğendiğim anonim bir söz vardır. Oysa “tembellik” ve “aptallık” insan için kullanılabilecek en son kavramlar olmalıdır. Ne yazık ki insanlar nelere sahip olduğumuz konusunda yeterince bilgili değildir. “Biz yarı uyanık sayılabiliriz.

Çünkü fikri ve fiziki kaynaklarımızın ancak pek az bir kısmını kullanmaktayız. Bu yüzden, her fert pek sınırlı bir hayat yaşamaktadır. Kullanamadığımız birçok kuvvetlere sahip bulunuyoruz” diyen Prof. Dr. William James çok daha çarpıcı bir diğer sözünde “yüzyılımızın en büyük keşfi düşüncelerinin değişmesi halinde kişinin hayatının da değiştiğinin anlaşılmış olmasıdır” der. Marcus Aurelius; W. James'e “Düşünceleriniz ne ise hayatınız da odur. Hayatınızın gidişini değiştirmek istiyorsanız, düşüncelerinizi değiştiriniz” diyerek katılır. Düşüncelerimiz ile davranışlarımıza, davranışlarımız ile hayatımıza hükmedeceğiz. Peşinde olduğumuz hayat şekli şüphesiz “başarı”lı bir hayattır.

Aslında “Başarı, ulaşılması gereken bir sonuç değil, sürekli gelişen bir çalışmadır” 1 . Burada karşımıza çalışmanın lokomotif olan “güç” kavramı çıkmaktadır. “Güç, düşüncelerimizi amacınıza uygun olacak şekilde yönlendirebilmek için, hayatınızı değiştirebilme yeteneğidir.” 2 . Günümüzde gücün gerçek kaynağı uzmanlaşmış bilgidir.

“Her büyük başarıyı perçinleyen şey,

eylemdir. Eylem sonuçları hazırlayandır. Bilgi ise insanın eline geçtiğinde iyi kullanılırsa yararlı bir potansiyel güçtür. Gerçekte gücün kelime anlamı da eylem yeteneğidir” 3 . Eylemler bizi başarıya götüren yolun kaldırım taşları gibidir.

“Hiç bir başarı tesadüfi değildir... İnsanlar başarabilmede ve etkili eylemi gerçekleştirebilmede kullanılabileceğine inandıkları kaynakları bir araya getirebildikleri ölçüde her şeyi başarabileceklerdir.”4. Ne güzel bir olgudur ki,

W. Somerst Maugham’a göre;

“Yaşamın en iyi yanlarından birisi de; en iyinin dışında bir şey kabul etmeyenlere, genellikle en iyiyi vermesidir.” Fakat ferdin en iyiyi istemeden önce en iyiye dair hayallerinin olması gereklidir. Faye Point “Eğer hayalleri yoksa nasıl gerçekleşebilirler ki!” der. Başarılı olmak isteyen birinin ilk yapacağı şey başarıyı, başarılı bir hayatı hayal etmektir.

“Şampiyon olmak demek, şampiyon gibi düşünmek demektir” der Dennis Waitley.

Zengin bir hayal dünyası olmayanların zengin bir düşünce imkanları olmaz. Düşünceleri inançlarına dönüşmemiş kimselerin başarılı olmaları mümkün değildir. Çünkü başarı platformları oluşmuş değildir. Oysa anonim bir atasözü “Er veya geç, başarmış bir kimse, başaracağına inanmış bir kimsedir” der.

En şiddetli istekler ve değişmeye en dirençli bilgiler inançlardır. “Başarı yolunda sürat, istegin şiddeti kadardır” derken Dale Karnegie, başarının büyük ölçüde ferdin isteme, arzulama, talep etmedeki kararlılığı ile yakından

ilgisini dile getirmektedir.

Günümüzde insan varlığının tümüyle tanındığı henüz söylenemez.

Swette Marden;

“İnsanoğlunun içinde uyuyan güçler vardır; kendisi bilse şaşırır. Çünkü bu güçlere sahip olduğu aklından bile geçmez. Bu güçleri uyandırıp eyleme geçirebilse, o kişinin hayatında büyük bir devrim olurdu” der.

İnsanın gerek zihinsel ve gerekse biyolojik fiziksel ve anatomik performansını artırmanın en makul yolunun “motivasyon” olduğu anlaşılmıştır. Kısaca;

Motivasyon “bir şeyi yapma isteği” olarak tanımlanmaktadır.5

“Motivasyon kendimizi ve başkalarını güçlü dinamik ve diri durumda tutmaktır. Kendi kendimizi ateşlemektir... Kendimizi eyleme geçirmektir. İsteklerimizin yönünü amaçlarımıza çevirmektir.

Motivasyonun amacı kişilerin yeteneklerinin ötesinde bir şeyler başarmasını sağlamak değil, yeteneklerini kullanım oranını artırmaktır. Kendi iç kaynaklarımızı kullanma düzeyimiz, motive olmamıza bağlıdır.

İnsanların yapabileceklerinin limitini yetenekleri, yaptıklarının limitini ise motivasyon seviyeleri belirler. O halde kendi iç potansiyelimizi tam kullanabilmenin yolu “motive olmak”tan geçer. Kendimizi ve başkalarını motive edebilme becerisi bu nedenle çok önemlidir.6

Anthony Robbins “İnsanları başarılı olmaya motive eden iki şey vardır; esin ve

çaresizlik” der. Gerçekten de kuvvetli motivler heyecan taşır. Korku, sevgi, nefret, istek, ihtiyaç motif meydana getiren birer unsuru teşkil ederler.

Fert istiyor, korkuyor, araştırıyor... İtici kuvvet ile, bu itici kuvvetin yöneltmiş olduğu nesne veya durum arasındaki münasebetlerin tetkiki, davranışın dinamiğinin yani motivasyonun tetkiki demektir.⁷

Kişinin motivasyon seviyesi iki düzeyde ele alınabilir: Genel motivasyon seviyesi ve anlık motivasyon seviyesi. Genel motivasyon seviyesi kişinin karakterine ve tutumlarına bağlıdır. Anlık motivasyon seviyesi ise kişinin o zaman dilimindeki hisleri ile ilgilidir.” Biz insanlar “ya zevk, başarı ve kazanç görüntülerine doğru “yaklaşma” yönünde motive oluruz, ya da başarısızlık, acı ve kayıplardan “uzaklaşma” yönünde ilerleriz.”⁸. Sistematik olarak;

“Her iki motive olma yönünün de avantajlarını incelediğimizde, yaklaşmacıların daha hedef-odaklı ve uzaklaşmacıların da daha problemleri tanımlama ve çözme odaklı olduklarını keşfederiz”⁹.

“Motivasyonun bu iki anahtar ögesine motivasyon yönü denir. Bu yön, ya istediğimiz şeylere doğru yaklaşmacı ya da istemediğimiz şeylerden uzaklaşmacıdır.

Ayrıca;

“Bütün bunların yanı sıra, insanların motivasyonu üzerinde süper şarj edici görev gören bir başka faktör daha vardır ve bu da onların değerleridir. Değerler son derece önemlidir. Onlar hayatın cetvelleridir. Neye değer verdiğimiz, hayatın bizim için ne anlam

ifade ettiğini, hangi eylemlerde bulunacağımızı, neye doğru yaklaşacağımızı ve neden uzaklaşacağımızı belirler”¹⁰ . Amaç ve ideallerimize yönelik “Değerlerimiz, motivasyonumuza etki ederler. Eğer sağlam değerlerimiz yoksa motivasyonumuz az olur. Eğer değerlerimiz kuvvetli ise, motivasyonumuz da aynı derecede kuvvetli olur”¹¹

Hayatımız aslında bir moleküler davranışlar zinciridir. Hedeflerimiz, değerlerimiz, ideallerimiz yavaş ya da hızlı olabilen bir değişme içindedirler. Değişme molar davranışa götürücü niteliktedir. Farkında mısınız “Hayatınızdaki her yeni misyonla, yeni rol kimlikleri almış olursunuz. Misyonunuz rollerinizi belirler ve rolleriniz de hedeflerinizi tayin etmektedir. Hatta değerlerinizin gücü motivasyonun gücü ile beraber istikrarını ve süratini de etkilemektedir.

Bir diğer açıdan motivasyon; “Düşünce boyutunda değerlerden uzaklaşmak ve değerlere yaklaşmak anlamına gelir. Buradaki hayati nokta, insanların değerleriyle bağlantıları koptuğunda motivasyonlarını kaybettikleridir”¹ . Fertlerin değerleri, şehirlerin silüetlerini belirleyen karakteristik özellikleri dediğimiz monümental tarihi yapılara benzer. Şehirler bunlar olmadan yeterince anlamlandırılmazlar. Şehirlerin şahsiyetleri ile karakteristikleri arasındaki ilişki, fertlerin değerleri ile davranışları arasındaki ilişkiye benzetilebilir.

Kısaca; kişinin en ideal (üst) performans noktasında davranışlar sergileyebilmesi onun motivasyon seviyesine bağlıdır. Liderler, profesörler, sporcular, sanatçılar, öğrenciler vb.

bazen kazanırlar bazen kaybederler. Oysa bunların yetenekleri günden güne değişmez. Değişen motivasyon seviyeleridir.

Davranış ile motiv arasında güçlü bir ilgi vardır; Kişinin davranışından motivasyonuna, motivasyonundan davranışına gidilebilir. Kişinin zihin yapısı (Kognitif sahası) ile davranış ve dış yapısı arasında güçlü bir korelasyon vardır. Eğer içinizde bir heyecan yoksa hayatınızın dışarıda heyecan verici olmasını bekleyemezsiniz.

II. Dünya Motivasyon Ustaları

İnsan unsuru kullanılarak başarıya ulaşılan bütün sektörlerde faaliyet gösterip de muvaffak olmuş idarecilerin genel özelliklerinden biri belki de birincisi; insan performansını artırmada motivasyonun yeri doldurulmaz bir yer ve öneme sahip olduğunu bilmeleri ve bu tekniği uygun zaman ve uygun yerde kullanabilme konusunda büyük bir muvaffakiyet gösterebilmiş olmalarıdır. Onlar Bernard Segel gibi yani “İstatistikler ne derse desin her durumda başarıya giden bir yol vardır” şeklinde düşünenler ve “İmkansız isteyerek, mümkün olanın en iyisini elde ederiz” diyen İtalyan atasözüne gönülden inananlardır.

John Locke’un yanındaki çocuk çamura düşünce, yanındakiler;

- Filozof çocuğu kaldırıp, kurtarsana! diye bağırdıklarında; J. Locke;

- Ben düşünüyorum ki, ne diyerek onu motive edeyim, o kendisini çamurdan kurtarmak için bir çaba içine girsin ve kendi kendisini kurtarsın... diye cevap vermiştir.

Her sahanın idareci ve liderleri arasından çıkabilen bu insanlar General Mark Clark’a

göre;

- “Güvenli
- Enerjik
- Zamanı iyi seçen
- Berraklık (şeffaflık)
- Sebatkar
- Cüretkar (cesur)
- İlgili
- Ahlaklı
- İnançlı”¹²
- Zora talip
- Anadillerini iyi kullanma vs. gibi özelliklere sahip insanlardır.

Biz onlara müsaadenizle “motivasyon ustaları” dedik. Onlar Amiel’in “Başkalarının güç buldukları şeyi yapmak yetenek, yetenekli insanların olanaksız gördükleri şeyi yapmak dehadır” derken kastettiği insanlardır. Onlar aşağıdaki hayata dair prensipleri bilip, içlerinde başaramadıklarını dışlarında da başaramayacaklarını iyi bilirler. İşte onların bildikleri ve kalpten inandıkları, motivasyon değeri olan ve hepimize düstur olabilecek bazı söz ve tavsiyeler; şöyle sıralanabilir.

“Cesaret, tehlike karşısında aklın ve zekanın kullanılmasıdır”

Platon

“Cesaretli bir adam tek başına çoğunluktur.”

Andrew Jackson

“Onların peşinde gidecek cesaretiniz

varsa; bütün rüyalar gerçek olabilir”

Walt Disney

“Her ne yapabilirseniz, ya da yapabileceğinizi hayal ediyorsanız yapmaya başlayın. Cesaretin kendine has bir dehası, gücü ve sihri vardır.”

Goethe

“Başarı azmi gerektirir; azim ise irade. Bazı hedefler, başarısız olmaya da değer. Gerçek başarı, başarısız olma korkusunu yenebilmektir”

Paul Sweeney

“Yenilmesi gereken ilk düşmanlar öfke ve umutsuzluktur.”

Collete

“Cesaret, irade kuvveti, tolerans, bilgi ve bütün bu özelliklerin üzerine temellendiği son vasıf dürüstlük. İnsanların size inanmalarını sağlayan şey.”

Sir William Slim

“Başkalarına iş yaptırmak, en iyi onlara bu işi yapmayı içten istemekle başarılabılır”

Dale Carnegie

“Yerine getirilmiş bir vazifenin mükafatı, diğer bir vazifeyi yapabilmek kudretinin ispat edilmiş olmasıdır.”

George Eliot

“Bazı yıkılışlar daha parlak kalkışların teşvikçisidir.”

William Shakspeare

“Özgüven salgın gibidir saridir yani bulaşıcıdır. Sizde başlarsa birileri sizi takip

eder...” Anonim

Bizim tarihimizde Atatürk’ten öncesine ve sonrasına ait olmak üzere Türk lider ve idarecilerin yönettikleri insan kitlelerinin; cesaret, azim, sebat, metanet (dayanıklılık), özgüven, aktivite ve performanslarını artırmak için motivasyon değeri taşıyan ifade ve davranış örnekleri yok değildir. Bunlara dair birkaç örneği şöyle sıralayabiliriz.

“Ey Türk beyleri ve halkı bunu işitin. Türk halkının yaşayıp devlet sahibi olduğunu bu taşa yazdırdım, yanılıp öleceğini de buraya yazdırdım. Söyleyecek her ne sözüm var ise, ebedi taşa (bengü taş) yazdırdım. Ona bakarak bu sözleri öğrenin”.

Bilge Kağan

“Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım; aç milleti doyurdum; çıplak halkı giydirdim. Tanrı irade ettiği için milletimi dirilttim.”

Bilge Kağan

“Atalarımızdan işittik ki; Garp imparatorluğu (Roma) elçileri geldiği zaman bu bizim için artık yeryüzünü fethedeceğimize delalet eder.”

İstemi Han

“Biz temiz Müslümanlarız, bid’at nedir bilmeyiz. Bu sebeptendir ki, Allah halis Türkleri aziz kıldı.”

Alp-Arslan Gazi

Malazgirt Savaşı öncesi Alp-Arslan; “Şu anda camileri dolduran binlerce mümin bizim için minberlerde dua etmektedirler.

“Ey askerlerim! Eğer şehit olursam bu beyaz elbise kefenim olsun. O zaman ruhum göklere çıkacaktır.”

Alp-Arslan Gazi

“Dünya’da tek bir din, tek bir devlet, tek bir padişah ve İstanbul’da cihanın payitahtı olmalıdır.”

“Ya ben İstanbul’u alırım; ya İstanbul beni!”

Fatih Sultan Mehmet

“Biz Allah tarafından memur olmadıkça bir sefere gitmeyiz.”

Yavuz Sultan Selim

“Ben cihangirliğe alışmış iken siz himmetimi küçük bir adanın (Rodos) fethine hasretmek istiyorsunuz”

Yavuz Selim

“Cesaret insanı zafere, kararsızlık tehlikeye, korkaklık ölüme götürür.”

Kanuni Sultan Süleyman

“Türkler barışta melek, savaşta ise ifrit gibidir.”

Gazi

“Dünya Türkleri taşımaya hâfi gelmiyordu.”

[Göç esnası] Süryani Mihael

“Türkler öldürülebilir; fakat korkutulamazlar”

“Ey şehit oğlu şehit; isteme benden makber, sana avucunu açmış duruyor peygamber.”

“Ümitsiz iseniz, ümit sizsiniz, Çaresiz iseniz, çare sizsiniz.”

Fazıl Hüsnü Dağlarca

“Ben her güreşimde arkamda Türk Milleti’nin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm.”

Kurtdereli Mehmet Pehlivan

Batı kültür dünyasında da ilginç motivasyon denemelerinin olduğunu görüyoruz. Aşağıda bunlara ilişkin bazı örnekler bulacaksınız.

Tarihçi Van Loon, Napoleon için “Mısır piramitlerinin önünde sıcak ve susuzluktan güçleri kalmamış veya Moskova yanarken soğuktan donmak üzere olan askerlerine o anda söylenebilecek en uygun kelimeleri bulan müthiş bir aktördü” demektedir.

Bir başka tarihi hadisede;

Napolyon orduları Almanya içlerinde ilerliyor. Almanlar geri çekiliyor. Fakat biraz zaman kazanamazlarsa imha edilme ihtimalleri var. Bir grup gönüllü alman asker komutanlarından; fransızlara karşı koyma vazifesini alıyor. Bir değirmen çevresinde mevzileniyor ve müsademe başlıyor. Zayıf bir ateşle fransız birliklerini bir hayli meşgul edip, ordularına geri çekilmek için zaman kazandırıyorlar. Zayıf direniş karşısında fransız komutan, alman yüzbaşıya; “Almanya mahvolmuştur. Almanya yoktur. Koca orduya karşı üç beş kişinin mukavemeti neye yarar, teslim olun!” der. Alman meslektaş Ona; “Madem ki ben varım Almanya vardır” deyip ateşi sürdürüyor... Biraz sonra hepsi ölüyor. Bu cevabın sahibinin cansız göğsüne Napolyon

koynundan çıkardığı lejyon de honour madalyasını takip öyle gidiyor¹³.

Yine Napolyon'dan bir örnek:

Elbe adasına sürülen Napolyon oradan kaçıyor. Peşine onu tutuklamak için bir ordu takılıyor. Fransa'nın güneyinde kendisini arayan ordunun ilk müfrezesiyle karşılaşılıyor. Yüksekçe bir yere çıkıyor ve "Asker... Topuğundan saçına kadar sen benim esirimsin".. Seni bütün dünyanın fatihi yapan adam karşındadır. Ve ben senin imparatorunum! İçinizde imparatoruna karşı kurşun sıkabilecek insan varsa buyursun!" ve göğsünü yırtıp açıyor. Sonuç olarak üzerine gönderilen orduyu esir alan Napolyon onunla Paris'e imparator olarak giriyor. Meşhur Fransız Tarihçi Mişle; "Bir insanın gözü bu kadar kara olursa, cür'et bu kadar ileriye giderse iki hareket olur. Ya onbinlerce kurşunla göğsü delinir, orada ölür. Yahut hurra imparator diye başa geçer. Nitekim ikincisi oldu ve Napolyon başa geçti¹⁴ demektedir.

İkinci Dünya Savaşının en ateşli ve korkunç anlarında Avam Kamarası'nda "sizlere kan, ter ve göz yaşından başka bir şey söyleyemeyeceğim" diyen. Sir Winston Churchill Yine II. Dünya savaşı yıllarında "herkes vazifesini tam yaparsa, memleket kurtulur" diyebilmiştir.

Churchill için "Eğer İngilizce'ye bu kadar kuvvetle sahip olmasaydı,

İngiltere harbi kazanamazdı" denmiştir.

Kennedy; Churchill için "O, kelimelerini birer birer seferber etti. Savaş meydanlarına yolladı ve harbi kazandı" der.

II. Dünya Savaşında "Tarihin hiçbir

döneminde bu kadar çok insan, bu kadar az insana, bu kadar çok şey borçlu olmamıştır" diyen W. Churchill İngiliz askerlerini bu cümleleriyle yüceltmektedir.

Yine Churchill Avam kamarasında zafere olan sönmez inancının derecesini göstermek için Sair Rudyard Kipling'in (İF=Eğer) şiirini okumuştur¹⁵.

Başka bir motivasyon örneğinde Mountbatten (Mareşal) bir denizaltı filosuna kumanda etmektedir. Denizaltılardan biri düşman uçaklarınca yaralanır. Çok zor anlar geçirmektedir. Bu arada önemli makinelerden birinin başında bulunan sorumlu asker panik içinde korkuya kapılır ve yerinden ayrılp dua etmeye başlar. Fakat onun yerini terk edişi denizaltıyı çok tehlikeli duruma sokar. Ama diğer personel duruma hakim olur. Uzun gayretlerden sonra gemi kurtulur. Fakat böyle bir anda yerini terk etmenin cezası ölümdür. Limana çekilen gemide subay ve erlere Mountbatten şu konuşmayı yapar: "Büyük ve tehlikeli bir savaştan Allah'ın yardımıyla çıkmış bulunuyoruz. Deniz altılarımızdan birisi de vazifeli bir arkadaşımız en müthiş anlardan birinde vazife başından ayrılmaya bilinçsizliğini gösterdi. Buna rağmen ben kendisini kabahatli bulmuyorum. Çünkü onu böyle olağanüstü bir an için yetiştirememiş olduğumdan dolayı sorumlu kendimi addediyorum." Bu olayı anlatan Dale Carnegie ilave eder: "Bundan sonra Mountbatten için ölüme gitmeyecek bir tek İngiliz var mıdır?"

Kodak Fabrikalarının kurucusu Eastman... Afrika'dan getirdiği tehlikeli görüntüleri Rochester'deki evinde dostlarına gösteriyordu. Bazı dostları ile arasında şu diyalog geçti.¹⁶

- Allah aşkına bu kadar tehlikeli bir işi nasıl başardınız?

- Makineleri yerleştirdim, araya kalın bir çizgi çizdim ve rehberim yerli avcıya bu çizgiyi geçeni vur dedim.

- Ama insan böyle bir riski nasıl göze alabilir?

- Azizim, hayatta iş yaptırmak, bir şey başarmak isteyen her insan teşkilatına güvenmelidir...

Lenin ideolojik stratejilerden bahsettiği bir toplantıda biraz ferdi haklara tecavüz edince, bir grup dinleyici tarafından: “Bu bizim hususi hayatımızdır; ona karışamazsınız” dendiğinde ayağa kalkıp gür bir sesle: Bir komünistin hususi hayatı yoktur”.. O her an davasının adamıdır” demiştir.

John F. Kennedy soğuk savaş döneminde Sovyetlerle uzay araştırmaları savaşının bütün hızıyla sürdüğü günlerde;

“Bu on yıl içinde aya gitmeyi ve diğer şeyleri gerçekleştirmek istememizin nedeni bunların kolay olmaları değil, zor olmalarıdır. Çünkü bu amaç en büyük çabalarımızı ve becerilerimizi ölçmemizi ve organize etmemizi sağlayacaktır.”¹⁷ diyerek toplumuna motivasyon değeri taşıyan, hem güne hem de geleceğe yönelik mesajını iletmiş olmaktadır.

III. Atatürk ve Motivasyon

Bilimsel sevk ve idare; insan, malzeme, yer, tesisler ve zamandan en iyi şekilde faydalanma sanatıdır “Atatürk bu sanatın dünya tarihine mal olmuş en büyük dahilerinden birisidir. O sadece asker, sadece cumhurbaşkanı

ve hatta onu yalnız bir başarılı idareciden ibaret saymak da doğrunun tamamı sayılmaz. O her şeyden önce bir liderdir.

“Lider insan yığınlarının yapıldığı maddeden başka bir şeyden yapılmış bir insandır. O dayanıklılığı, çalışması, inancı, sebatı, kısacası karakteri, etrafındaki insanlardan üstün olan, fakat buna rağmen kendisini onların üstünde görmeyen, onlarla olmakla iftihar eden ve böylece onlara fark ettirmeden onları çalıştıran, onları heyecanlandıran, yürüten, onlara yol gösteren ve ışık tutan bir insandır.”¹⁸.

Türk devletinin İslam öncesi ve sonrası dört kutsalı vardır. Din ve devlet, mülk (vatan) ve millet¹⁹. Atatürk bunlara bağımsızlık, çalışma ve muasırlaşmayı da katarak fikri olgunlaştırır. Cumhuriyet, devlet başlığı altında eğitim-bilim ve teknoloji de muasırlaşma kavramı içinde telakki edilmektedir.

Atatürk Türk milletini iyi tanımaktadır. Onun son üç asırdır yaşadıkları, mağlubiyetleri, mahcubiyetleri, ekonomik, siyasi, bilim ve teknoloji sahalarındaki topyekün gerileme ve çöküntüye varan çözülmenin onu her şeyden evvel tam bir atalet ve demoralizasyona sürüklediğini, önce bunun önüne geçilmesinin gerektiğini bilmektedir. Atalet, çaresizlik, zayıflık, fakirlik, kaybetmişlik... Bunların sonucu olarak ümitsizlik ve moralsizlik... İşte Atatürk’ün gözünde yüksek erdemlerini bilmesine rağmen ve eğer harekete geçirilirse ortaya çıkaracağı akıl almaz potansiyeli ile Türk Milleti bu haldedir. Yapılacak iş bellidir. Ziya Gökalp; “Nice hastalar vardı ki, onlara ilaç yerine ümit aşılacak daha hayırlıdır.” derken Dünyanın en büyük sanayicilerinden biri olan

Ford “Hayatta başarının sırrı, karşımızdaki adamın noktayı nazarını anlamak ve meseleleri iki cepheden görme kabiliyetidir” demektir. Hatta William James “İnsan tabiatının esas prensibi takdir edilmek arzusudur.” John Dewey ise “İnsanın kendisine önem verilmesi en büyük ihtiyacıdır” şeklindeki ifadesiyle meseleyi en can alıcı biçimde aydınlatmaktadır. Gerçektende insan, varlığının kabulünü ister. İnsan yerine konulmak ister. Adam yerine konulmak ister. Grubun bir üyesi olarak kabul edilmek ister. Uzman olarak ihtiyaç duyulduğunu hissetmek ister. Psikologlar buna “ihtiyaç duyulma ihtiyacı” diyorlar. Demek ki bir insanın bir başka insanca aranıyor, ihtiyaç duyuluyor, saygı gösteriliyor yani seviliyor olması onu son derece mutlu etmektedir. Belki de Spinoza’nın “İnsan için en kıymetli şey gene insandır” derken bunu anlatmak istemektedir. Bu düşünceler Atatürk’ün Türk Milletini tekrar ayağa kaldırma politikasının fikir temelini şekillenmesinde önemli rol oynadığı sanılmaktadır.

Atatürk’ün Türk Milleti ile ilgili yeniden diriliş reçetesinin önemli ipuçlarını aldığı, diğer bir fikir kaynağı da zengin Türk tarihi ufkudur. Atatürk’e göre “Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufkı görmesi kafi değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi lazımdır.” 20 . Ufkun ötesini görmenin yolu da engin bir tarih formasyonuna sahip olmaktan geçmektedir. Bunu bilen Atatürk muhtelif konuşmalarında; “Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarında çıkardığımız neticelerdir.” 21 “Tarih bir milletin nelere müstait olduğunu ve neler başarmaya muktedir bulunduğunu gösteren en

doğru bir kılavuzdur.”22

“Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”23 şeklindeki ifadeleriyle fikri temelini şekillenmesinde ve Türkiye devletinin geleceğinin planlanmasında tarihin önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

Atatürk sadece savaş ya da devrim yapmamaktadır. Veya sadece işini yapan biri değildir. O bir misyon sahibidir. Misyonu da Türk milletinin kaderini yeniden yaratmaktır. Hayatına baktığımızda görmekteyiz ki; misyonu ile hayatını birleştirmiş, bütünleştirmiştir. Bir misyon adına gayret göstermek her şeyden evvel misyonun gerçekleşeceğine dair belirli bir inancı gerektirir. Misyon aksiyonu, aksiyon da inancı şart koşar. Bir amerikan atasözünde; “İnanç görmediklerimize inanmaktır. Bu inancın ödülü ise inandıklarımızı görmektir.” denir. Atatürk dünya tarihinde misyonu adına inandığı hemen bütün ideallerinin gerçek olduğu nadir şahsiyetlerden biridir. Bu durum İmam-ı Rabbani’nin bir sözünü çağrıştırmaktadır. “İstemek nail olmaktır. Allah kabul etmeyeceği duaya ettirmez.” Atatürk misyonunu gerçekleştirmek için istemekte fakat dua ile yetinmemektedir. Onu başarısının temelinde;

1. Program
2. Motivasyon
3. Hedef
4. Etkili çalışma

kavramları vardır. Verilen kararların bir bilimsel sistematik halinde şekillenmedikleri ve sıralanmadıkları durumda da yukarıdaki dört şart

bir şeye yaramayacaktır. Atatürk'ün kararları ve alternatifleri eleme metodolojisi son derece manalıdır. Onun çok hayati öneme sahip olsun veya olmasın verdiği hemen bütün kararlarında uyguladığı sistematik şöyle özetlenebilir.

Atatürk'ün karar verme sanatı incelendiğinde şu nitelikleri taşıdığı görülür.

1. Verileri toplar,
2. Bütün ihtimalleri tartar,
3. En uygun olanını seçer,
4. Hislerini araştırır,
5. Uygun zamanı seçer,
6. Sonuna kadar takip eder,
7. Cesur olur,
8. Engin bir özgüven sahibidir.

Atatürk'ün özgüveninin temelinde kendine has özellikleri vardır.

1. Karaktere dayanan özgüven,
2. Yeteneğe dayanan özgüven,
3. Uzmanlığa dayanan özgüven,
4. Tecrübeye dayanan özgüven,
5. Kararın kalitesine dayanan özgüven... gibi.

Atatürk'ün kararları derinlemesine analiz edildiğinde yukarıdaki faktörlerin her birinin mevcudiyeti görülecektir.

Anlaşılmaktadır ki; Atatürk, sadece inançlı, vizyon sahibi, sadece cesur, plancı ve programcı, metodist vb. değildir. O bu özelliklerin hepsine sahip bir insan ve toplum mühendisidir. Kısaca O “haydi başla” demez,

başlayalım der... Elinde kırbaç değil bayrak vardır. Yol gösterir. Herkesten bir adım ileridedir. Ahlak, akıl ve karakter sahibidir...”²⁴

İşte sahip olduğu bu özellikler Türk milletinin ona olan güvenini, sevgisini sağlamış ve hatta pekiştirmiştir. Bu karşılıklı güven ve saygı Atatürk'ün insan ve toplum sevk ve idaresi yeteneğiyle bütünleşince “yedi düvel” ile baş edebilen bir güç ortaya çıkmıştır.

III.I. Türk Milletine...!

Atatürk yüksek bir tarih şuuru ve derin bir Türklük sevgisine sahiptir. O bilmektedir ki,

“Tarihini bilmeyen ve şuurunu taşımayan milletler hafıza ve idraklerini kaybetmiş şaşkın kimselere benzer. Böyle bir durumda milletlerin yükselmeleri veya millet vasfını muhafaza etmeleri ve hatta dağılmamaları zordur”²⁵. Öyle ise Türk milletinin zedelenen, milli hissiyatı ve maneviyatı bu şuur etrafında şekillendirilecek, beslenecek ve kristalleştirilip, kemikleştirilecektir. Bu amaç yolunda Atatürk'ün örnekleri;

“Ey Türk ve Oğuz beyleri, milleti dinleyiniz! Üstte gök başınadığı ve altta yer delinmediği halde senin ilini ve töreni (devlet ve nizamını) kim bozdu?”

“Türk milleti titre ve kendine dön” diyen Bilge Kağan, “Ey Türk ve Oğuz beyleri ve milleti beni işitin”

diye milletini uyaran Oğuz Kağan'dır. Dikkat edilirse Atatürk'ün ifadeleri yanında üslubu bile bu Göktürk büyüklerini çağrıştırmaktadır²⁶.

Atatürk önce milletin ne olduğunu

belirler.

“Bir takım şeyhlerin, dedelerin, seyyidlerin, çelebilerin, babaların, dervişlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacılara, talih ve hayatlarını emniyet eden insanlardan mürekkep bir kütleye, medeni bir millet nazarıyla bakılabilir mi?27.

Daha sonra bizim kim olduğumuzu ve Türk Milletinin özelliklerini belirleyip sıralar;

Türkiye halkı ırken, dinen ve harsen müttehit, yekdiğerine karşı hürmet-i mütekaile ve fedakarlık hissiyatıyla meşhun ve mukadderat ve menafi müşterek olan bir heyet-i içtimaiyedir28.

“Biz Türküz; tam manasıyla Türküz. İşte o kadar. Bize iyi Müslüman olmak kafidir. Asya için ve Avrupa için bizim kanunumuz aynıdır. Dostlara sahip bulunmak; istiklal-i tamımızı muhafaza etmek, her şeyi Türk cephesinden mütalaa etmek. Bu realist görüştür.”29

Fakat bölgede ve dünyada barış içinde milletçe yaşayabilmek başkalarının da iyi niyetine bağılı olup, her zaman mümkün olmayabilmektedir. Ve Atatürk’ün önderliğinde İstiklal Savaşı kapıya gelip dayanmıştır.

“Ben 1919 senesi mayısı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım”30.

“Halas için, istiklal için evvel ve ahir düşmanla, bütün mevcudiyetimizle vuruşarak onu mağlup etmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz.”31

“Zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları behemahal mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım, bir dakika olsun sarsılmamıştır.”32

“Nesafet ve merhamet dilenmek gibi bir prensip yoktur. Türk milleti, Türkiye’nin müstakbel çocukları bunu, bir an hatırdan çıkarmamalıdır.”33.

“Milletin istiklali tehlikeye girdiği vakit millet ordularını kendi toparlar ve yalnız bir hareket tarzı kabul eder. O da; kurtuluş uğrunda sonuna kadar kanını dökmek” dir34.

Atatürk’e göre harp bir millet için tam bir test olup, aynı zamanda bir hayati prensibi içerir. O bu konuda; “Harp Milletın çarpışmasıdır. Harp milletlerin bütün mevcudiyetleriyle, ilim ve fen sahasındaki seviyeleriyle, ahlaklarıyla, harslarıyla hülasa bütün maddi ve manevi kudret ve faziletleriyle ve her türlü vasıtalarıyla çarpıştığı bir imtihan sahasıdır. Bu sahada, çarpışan milletlerin hakiki kuvvet ve kıymetleri ölçülür. Yenilen topyekün yenilmiş sayılır.”35 demiştir. Onun idealindeki milletlerin sahip olmaları gereken iki hayati prensip vardır. Onlar;

“İstiklal ve hürriyetlerini her ne pahasına ve her ne mukabilinde olursa olsun ihlal ve takyide, asla müsamaha etmemek:... ve bunun için icab ederse, son ferdinin son damla kanını akıtarak, beşer tarihini şanlı misal ile tezyin etmek; işte istiklâl ve hürriyetin hakiki mahiyetini, şamil manasını, yüksek hizmetini, vicdanın da idrak etmiş milletler için esasi ve hayati prensip.”36

şeklinde özetlenebilir. Atatürk fikir sistemi ve dünya görüşünde şan, şeref, namus,

haysiyet, gurur ve şahsiyet kavramları çok önemli yer tutar. Bir konuşmasında;

“Eğer mensup olduğum milletin şanı, şerefi varsa ben de şanlı ve şerefliyim. Aksi takdirde içinizden herhangi bir adam çıkar da şan şeref arkasından koşar ve teferrüt etmek (aşırılığa kaçmak) isterse biliniz ki o başınıza beladır, beladır, beladır. Millet bu gibilerine asla müsaade etmemelidir.”³⁷

Atatürk’ün hem söz hem de davranışlarında bir Türk hayranlığı göze çarpar.

Amasya panayırındaki perişan halk manzarası karşısında Atatürk arkadaşına:

“-Bak birader, böyle milletten nasıl ayrılırsın? Bu palasparelerin içinde perişan gördüğün insanlar yok mu? Onlarda öyle yürek, öyle cevher vardır ki, olmaz şey! Çanakkale’yi kurtara bunlardır. Kafkasya’da, Galiçya’da şurada, burada arslanlar gibi çarpışan, mahrumiyete aldırmayan bunlardır³⁸” der.

Savaş zaferle bitmiştir. Ve Atatürk yeni ve vazgeçilmez hedefi gösterir: “Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir.”³⁹

Ey Türk milleti! Sen yalnız kahramanlık ve cengâverlikte değil, fikirde ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih, kurduğun medeniyetlerin övgüleriyle doludur. Mevcudiyetine kasteden siyasi ve toplumsal etkenler birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da, onbin yıllık

fikir ve kültür mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasında binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, medeniyet safında layık olduğun yeri sana parmağıyla gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel! Bu, senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir!⁴⁰

Atatürk Türk milletini onore etmek, cesaretlendirmek üzere “Bizim başka milletlerden hiçbir eksikimiz yok. Cesuruz, zekiyiz, çalışkanız, yüksek maksatlar uğrunda ölmesini biliriz.”⁴¹

“Ben Garp milletlerini, bütün dünya milletlerini Fransızları, Almanları, Rusları... tanırım. Tanıyışım harp sahalarında olmuştur. Ateş altında, ölüm karşısında olmuştur, yemin ederek size temin ederim ki, bizim milletimizin kuvve-i maneviyesi bütün milletlerin kuvve-i maneviyesinin fevkindedir (üstündedir)”⁴²

“Türk milleti kahramanlıkta olduğu kadar istidat ve liyâkatte da bütün milletlerden üstündür.”⁴³

“Türk kuvvet ve zekasının yenmediği ve yenemeyeceği müşkül yoktur.”⁴⁴

“Türk milleti çok büyük vakalarla ispat etti ki, müceddit ve inkılâpçı bir millettir.”⁴⁵

“Şuna emin olabilirsiniz ki; dünya üzerine yaşamış ve yaşayan milletler arasında ruhan demokrat doğan yegane millet Türklerdir.”⁴⁶

Atatürk’ün bütün geri kalmış doğu toplumları için de bir mesajı şöyledir: “Şarktan şimdi doğacak olan güneşe bakınız” Bu gün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum.”⁴⁷

Atatürk'e göre aydın ile millet arasındaki ilişkinin formülü şudur: "Halkla inilmez, halk yükseltilir."48

"Bizim münevverlerimiz buna çalışmadı. Neden Anadolu'ya gelip uğraşmazlar? Neden milletle doğrudan doğruya temasta bulunmazlar? Memleketi gezmeli, milleti tanımalı, eksiği nedir görüp göstermeli, milleti sevmek böyle olur. Yoksa lafla muhabbet fayda vermez."49

Atatürk'ün Türk Milletine hitaben kaleme aldığı motivasyon değeri erişilmez diyebileceğimiz metin dünya edebiyat tarihi için de eşi ve benzeri görülmemiş bir hitabet örneğidir.

"Türk milleti! Kurtuluş savaşına başladığımızın onbeşinci yılındayız. Bugün, Cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda büyük Türk milletinin bir ferdi olarak bu kutluluğa kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık: Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azim kârane yürümesine borçluyuz. Fakat, yaptıklarımızı asla kâfi görmeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine

çıkarcacağız. Milletimizi en geniş refah vasıta kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için bizce zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmektedir. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler yapacağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphe yoktur. Çünkü, Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü, Türk milleti milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü, Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekasını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, milli ülkümüzdür.

Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyete hakiki huzurun temini yolunda, kendisine düşen medeni vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti, onbeş yıldan beri, girdiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtıyarım ki, bu sözlerimin, hiç birinde milletimin, hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım.

Bugün aynı iman ve katiyetle söylüyorum ki, milli ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk

milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni alem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır.

Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, âtinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle huzur ve refah içinde kutlamamı gönülden dilerim. Ne Mutlu Türküm diyene!”⁵⁰

Atatürk ile milleti arasındaki birbirlerine karşılıklı inancı aşağıdaki satırlar çok güzel ifade etmektedir.

“Büyük Millet Meclisinden milletime söz verdim. Hatay’ı alacağım. Milletim benim dediğime inanır. Sözümlü yerine getirmesem onun huzuruna çıkamam; yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim; yenilmem, yenilirsem bir dakika yaşayamam.”⁵¹

Atatürk’ün Türk milletine söylediği son sözleri şöyle sıralayabiliriz: “Ben icap ettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim”.⁵²

Her Türk ferdinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceği, onun ebedi olduğunu göstermelidir. Yüksek Türk! Senin için yükseklik hududu yoktur. İşte parola budur.⁵³

“Benim için en büyük nokta-i sıyânet ve menba-ı şefaât milletimin sinesidir”.⁵⁴

“Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti

ilelebet payidar kalacaktır ve Türk milleti emniyet ve saadetini zamin prensiplerle medeniyet yolunda tereddütsüz yürümeğe devam edecektir”.⁵⁵

Türk milleti, Atatürk’ün ömrünü yoluna seferber ettiği sevdasının adıdır, Onun yaşama sebebidir. Onun milletine işaret ettiği parola üç kelimedenden oluşur:

Türk! Övün, çalış, güven.⁵⁶

II.II. Türk Gençliğine...!

Atatürk’ün dünya görüşünde omurga kavramlardan biri belki de birincisi “Türk Milleti”dir. Fakat onun dünyasında Türk milletinin gençliği ile öğretmenleri çok özel bir yer tutar. Hatta denebilir ki; O hayatı boyunca peşinde koşup gerçekleştirdiği, ömrüne bedel değerdeki muvaffakiyetlerini ve başta cumhuriyet olmak üzere tahakkuk ettirdiği kurumların, fikir bazındaki idari geleneğin korunması, sürdürülmesi ve hatta geliştirilmesi görevini, Türk Gençliğine vermiştir. Kendi yerinin Türk Gençliği tarafından doldurulmasını, başlayan köklü değişimin kendilerince devam ettirilmesini isteyen Atatürk bu hususta;

“Sizler, yani yeni Türkiye’nin genç evlatları, yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan, yorulmadan yürüyecektir.”⁵⁷demekte onlara olan sonsuz güvenini;

“Gençler cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık meziyetinin, vatan

muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız.”

“Ey yüksek yeni nesil! İstikbal sizsiniz. Cumhuriyeti biz tesis ettik onu ila ve idame edecek sizsiniz”⁵⁸ cümleleriyle dile getirmektedir.

Öğrencilere yaptığı bir konuşmasında;

“Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufku görmesi kafi değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi lazımdır.”diyen Atatürk ufkun ötesini görmenin geçmişimizle ilgili olduğunu bilir ve dünya hitabet tarihinin bize göre eşsiz ve benzersiz ifadeleriyle örülmüş aşağıdaki nutkunu söyler.

“Bugün vasıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen milli musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın, her köşesini sulayan kanların bedelidir.

Bu neticeyi Türk Gençliğine emanet ediyorum.

Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti’ni, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir.⁵⁹

Hayatın ve şartların onu hangi olumsuz koşullarda karşılayabileceğini, Onun hangi çıkmaz ve tuzaklarla boğuşması ve mücadele etmesinin gerekebileceğini son derece mana dolu, anlam yüklü ve son derece az kavram kullanarak sıraladıktan sonra Atatürk, Türk Gençliğine son sözünü;

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval

ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!⁶⁰ diyerek bitirir.

III.III. Türk Kadınına..!

Türkler tarih boyunca kadınlarına özel bir önem vermişler, onları yaşadıkları hayatın dışına asla itmemişlerdir. Orhun yazıtlarında Bilge Kağan; Tanrı, “Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiş Kağan’ı annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır.” ⁶¹ diyerek kadın-erkek birlikte mülâhaza edilen bir dünya görüşünü yansıtmıştır. Nizam ül- mülk bu durumu;

“Türk hakanları ve Türkmen padişahları devlet işlerinde hatunların fikirlerini üstün tutarlardı.”diyerek dile getirir. Atatürk’ün hayat anlayışında, “Bizce, Türkiye Cumhuriyeti anlamınca kadın, bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en muhterem mevkide, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir varlıktır”⁶². Atatürk’e göre bizim kadınlarımız ile ilgili hedefimiz “Büyük Türk kadınıni mesaimizde müşterek kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınıni ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkek şeriki, refiki, muavin ve müzahiri yapmak yoludur”⁶³.

Atatürk’ün beğendiği şairler arasında Tefik Fikret’in özel bir yeri vardır. Fikret “Kızlarını okutmayan millet oğullarının hüsrana ağlasın” der. Atatürk daha açık bir dille:

“Kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmağa mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.” ⁶⁴

Allah'ın emrettiği şey, erkek ve kadının beraber olarak bilim ve bilgiyi kazanmasıdır. Kadın ve erkek bu bilim ve bilgiyi aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla donanmak mecburiyetindedir... Türk sosyal hayatında kadınlar, bilim ve bilgi yönünden ve diğer hususlarda erkeklerden asla geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir”⁶⁵

Atatürk'e göre;

Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklette değil, ahlakta, fazilette ağır, vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle bazusuyla, azmiyle muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir. Milletin menbaı, hayat-i içtimaiyenin esası olan kadın, ancak faziletkar olursa vazifesini ifa edebilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır. Burada Fikret merhumun cümlece malum olan bir sözünü hatırlatırım:

“Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer”⁶⁶

Bir diğer açıdan;

“Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da alim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecat-ı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayat-ı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır.”⁶⁷

Bizim biri askeri belirten Atatürk

devamla; diğeri irfan olmak üzere iki ordumuzun olduğunu belki erkeklerimiz memleketi istila eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında isbat-ı vücut ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menbalarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin esbab-ı mevcudiyetini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkar edemez ki, bu harpte ve ondan önceki harplerde milletin kabiliyeti hayatiyesini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun kesip getiren, mahsulatı pazara götürerek paraya kalbeden, aile ocaklarını dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber, sırtlarıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin muhimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakar, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Binaenaleyh hepimiz bu büyük ruhlular ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle ebediyen taziz ve takdis edelim.⁶⁸

Bununla da yetinmeyen Atatürk, Anadolu kadını hakkında dünyanın hiçbir kadını için söylenmemiş şu sözlerle duygularını açıklar;

Bu meyanda en ziyade tebcil ile yad ve daima şükran ile tekrar edilmek lazım gelen bir himmet vardır ki, o da Anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu çok ulvi, çok yüksek, çok kıymetli fedakarlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkanı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını “Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere kadar himmet gösterdim” diyemez.⁶⁹

Atatürk sadece Türk kadınına değil,

dünyanın bütün kadınlarını onöre etmek üzere “Şuna kani olmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir”⁷⁰ demiştir.

Sonuç olarak; “Bu millet, esas terbiyesini aileden almaktadır. Türk milleti öyle analara sahiptir ki, her devrin büyük adamlarını bu analar yetiştirmiştir. Türk kadını daha yüksek nesiller yetiştirmeye kabiliyetlidir”⁷¹.

III.IV. Türk Köylüsüne..!

İstiklal savaşında karşılaşılan güçlüklerin omuzlanmasında büyük bir gayretin sahibi olan kesim Türk köylüsüdür. Hem can kaybı hem de zaten zayıf olan ekonomik kayıpları onu daha da yıpratmış ve çaresiz bırakmıştır. Belki de yeniden toparlanıp ayağını altına alması beklenen dolayısıyla, demoralize olup motive edilmesi gereken kitle köylüdür. Atatürk bu bilinçle; fakir, umutsuz, moralsiz ve de okur yazar oranı %5-6 yı geçmeyen Türk köylüsü için;

“Bu memleketin sahibi ve heyet-i içtimaiyemizin unsuru esasisi köylüdür. İşte bu köylüdür ki bugüne kadar nur-u maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh; bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten iktinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavih için diyebilirim ki alelittlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıttak kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki malumat vermek ve amal-i erbaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir.”⁷² demektedir.

Çünkü ona göre: “Türk köylüsünü efendi

yerine getirmedikçe memleket ve millet yükselmez”⁷³. Bir başka konuşmasında:

“Arkadaşlar, dünyada fütuhatin iki vasıtası vardır. Biri kılıç, diğeri sapan... Eğer milletimizin ekseriyeti azimesi çiftçi olmasaydı biz bugün dünya yüzünde bulunmayacaktık.”⁷⁴ diyerek Türk köylüsüne minnettarlığını dile getirir. Bu anlamda olup çok daha veciz ifadesi ise “kılıç ile zafer kazananlar, sabanla zafer kazananlara mağlup olmaya ve bunun sonucu, yerlerini onlara bırakmaya mecburdurlar”⁷⁵ şeklindedir. Kısaca “Köylü hepimizin velinimetimizdir”⁷⁶ diyen Atatürk ona olan hislerini: “Türkiye’nin sahibi hakikisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstehak ve elyak (en layık) olan köylüdür.” biçiminde dile getirir.

III.V. Türk Askerine..!

Atatürk, dünyanın diğerk büyük liderlerinden farklı olarak yetiştirme çizgisi bakımından askerlik mesleği ya da sanatı mensubudur. Onun birçok faaliyet sahasında başarılı görevler üstlendiğini biliyoruz. Fakat o temelde kariyer sahibi bir askerdir. Onun askerliğe, dolayısıyla Türk askerine hitaben dile getirdiği teşhis ve tavsiyelerini her hangi bir konu ve sahada söylediklerinden farklı algılamak lazımdır.

Atatürk’ün öncelikli sözü askeri kumanda kademesinedir. “Kötü alay yoktur, kötü alay kumandanı vardır.” diyen Napolyon’a katılarak:

“Türk neferi kaçmaz; kaçmak nedir bilmez; eğer Türk neferinin kaçtığını görmüşseniz, derhal kabul etmelidir ki, onun başında bulunan en büyük kumandan

kaçmıştır.”77der. Ve hemen ekler:

“Bir Türk kumandanının, ordusunu kullanmaksızın, her hangi bir su-i tesadüf ve su-i talih neticesi dahi olsa düşmana esir düşmesini biz mazur görsek de, tarih bunu asla affetmez ve etmemelidir.”78. Bir başka konuşmasında Türk askerine komutanlık edecek şahsın ölüm karşısındaki durumunu belirler:

“Komutanların en büyük cesareti sorumluluktan korkmamaktır... Namuslu ve onur sahibi bir komutan için ölüm hiçbir vakit hatıra gelmez, onu düşündüren, eylemin yerinde olup olmadığıdır.”79 Hatta çok daha ileri giderek Atatürk bir Türk askeri komutanın hiç akla gelmeyecek bile olsa esareti ihtimaline olan bakışını şöyle dile getirir ki; bu ifadeler Türk askerinin hayat prensibi kabul edilebilecek kadar değerli ve anlamlıdır;

“Bir kumandanın esareti de mazur görülebilir. O zaman ki, vazife ve icabat-ı askeriye ifa ve tatbikte elindeki kuvveti sonuna kadar kullandıktan sonra kanını akıtmak fırsatını bulamaksızın düşman eline düşerse...” 80 Görüldüğü gibi Atatürk kumandan mevkiindeki ferde tanrısal vasıflar yükler. Hatta bir konuşmasında “Komutan yaratan demektir.”81 diyen O’dur.

Türk askerinin mesleki ve ahlaki erdem ve üstünlükleri bütün doğu alemince biliniyor ve kabul ediliyordu. “Türk askerleri kuvvet cesaret, kahramanlık, harp sanatı ve tekniğindeki başka kavimlere üstün meziyetleri ile şöhret yapmışlardı.”82 Atatürk’e göre;

“Tarihte bütün bir vatani, çok faik düşman kuvvetleri karşısında son kabza-i türabına kadar

karış karış kahramanca ve namuskarane müdafaa etmiş ve muhafaza-i mevcudiyet eyleyebilmiş ordular görülmüştür. Türk ordusu, o cevherde bir ordudur.”83

Türk ordusunun benzerleri karşısındaki durumu ise şöyle belirlenmiştir: “Türk ordusunun bir cüz-ü tamı muadiline behemehal mağlup, iki mislini tevkif ve tespit eder. Bu kıymet mahfuz kaldıkça teşkilatımızı, sevk ve idaremizi bu hedef ve gayeye yürüttükçe, Türkiye’nin her türlü taarruzdan tecavüzden masun ve mahfuz kalacağına kimsenin şüphesi kalmaz.”84

Atatürk’ün Türk ordusunu tanımladığı vecizevari ifadesi ise:

“Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir.”85şeklindedir.

İstiklal Savaşında Türk Askerine “Size savaşmayı değil, ölmeyi emrediyorum” şeklindeki ifadesi ise tam bir motivasyon dehası davranışıdır.

III.VI. Türk Öğretmenine...!

Atatürk’ün eserlerinin korunması ve geliştirilmesi görevini kendisine emanet ettiği bir diğer insan tipi öğretmendir.

Öğretmenler her şeyden evvel bir insan topluluğunu millet haline getirmede vazgeçilmez ve yeri doldurulmaz bir role sahiptirler.

“Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak muallimlerdir. Muallimden, mürebbiden mahrum bir millet henüz millet namını almak istidadını kesbetmemiştir. Ona alelade bir kütle

denir, millet denemez. Bir kütle millet olabilmek için mutlak mürebbilere muallimlere muhtaçtır. Onlardır ki bir heyet-i ictimaiyeyi hakiki millet haline koyarlar.”⁸⁶

Ayrıca;

“Efendiler; yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye’nin istiklaline, kendi benliğine, an’anat-ı milliyesine düşman olan bütün anasır-ı mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyeti cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertler ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur.”⁸⁷

İşte Türk çocuğuna bu mücadeleyi öğretmen öğretecek, hatta bu savaş öğretmen önderliğinde verilecektir. Bu faaliyetin merkezindeki öğretmen fark edildiği gibi milletleşmenin, medenileşmenin ve bağımsızlığımızı kazanma ve devam ettirmenin garantisi başka bir ifadeyle sigortası, teminatı durumundadır.

Bismark “bir millete bir savaşı ancak ilkokul öğretmenleri kazandırabilir” der. Alman birliğinin kurulması (1866-1870) gayretleri sırasında söylenmiş bu söz şöyle sürdürülerek gerçek anlamını kazanabilir.

Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluğa erdirmek için iki orduya ihtiyaç vardır: Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin istikbalini yoğuran kültür ordusu. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir, verimlidir, saygıdeğerdır.

Fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi diğetine üstün tutulur? Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz; Bu iki ordunun ikisi de hayatıdır. Yalnız siz, kültür ordusu mensupları, sizlere bağılı olduğunuz ordunun kıymet ve kutsiyetini anlatmak için şunu söyleyeyim ki, sizler ölen ve öldüren birinci orduya niçin öldürüp niçin öldüğünü öğreten bir ordunun fertlerisiniz.⁸⁸

Bir millet kültür ordusuna malik olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin o zaferlerin sürekli neticeler vermesi, ancak kültür ordusunun varlığına bağılıdır. Bu ikinci ordu olmadan, birinci ordunun verimli sonuçları kaybolur.⁸⁹

Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğitimciden mahrum bir millet, henüz millet adını almak yeteneğini kazanmamıştır. Ona alelade bir kütle denir; millet denemez. Bir kütle millet olabilmek için, mutlaka eğitimcilere, öğretmenlere muhtaçtır.⁹⁰

Atatürk’ün öğretmene ve öğretmenliğe saygısını ise;

Bir köy okulunu ziyaretinde, ders vermekte olan genç bir öğretmenin sınıfına giren Atatürk, öğretmenin yerini kendisine bırakması üzerine;

- Hayır, yerinize oturunuz ve dersinize devam ediniz! Eğer izin verirsiniz biz de sizden istifade etmek isteriz. Sınıfa girdiği zaman cumhurbaşkanı bile öğretmenden sonra gelir”⁹¹ demesinden çıkarabilmekteyiz. Atatürk’ün lider şahsiyetinde askerlik kimliğinden sonra

öğretmen ve eğitimci kişiliğinin geldiğini, kurtuluş savaşındaki yüksek motivasyon gücünü sergilemekte ve inkılâplarını halka anlatıp kabul ettirmekte bu sabırlı, ikna edici, güven verici yeteneğini kullanarak muvaffak olduğunu söylemek yanlış olmaz.⁹² “Benim asıl kişiliğim öğretmenliğimdir” demesi bizi doğrulamaktadır.

Kısaca Atatürk;

“Silahla olduğu gibi dimağı ile de mücadele mecburiyetinde olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur”.⁹³ şeklinde inancını açıkladıktan sonra bütün dünya öğretmenlerine hitaben O ölümsüz onore edici sözünü söyler;

“Dünyanın her tarafında öğretmenler insan cemiyetinin en fedakar ve muhterem unsurlarıdır.”⁹⁴

III.VII. Türk Aydınına..!

Atatürk’ün kalkınma ve muasırlaşma teorisinde aydınların yeri doldurulmaz bir konumu ve önemi vardır. Çünkü aydın bir toplumun çöküşünün de yükselişinin de merkezindeki unsurdur. O bu hususta; “Çöküşümüzün ana sebebini şu nokta teşkil ediyor... Biri çoğunluğu teşkil eden cahil halk, diğeri azınlığı teşkil eden aydınlar”⁹⁵ der. Onun aydına yüklediği görevleri çeşitli konuşmalarını tarayarak şöyle sıralayabiliriz;

- “Aydınlarımız vatan ve millet fikirlerini vermekle beraber rakip milletlere karşı mevcudiyetin muhafazası için lazım olan hususları temin ederlerse vazifelerini daha geniş şekilde yapmış olurlar.”⁹⁶

- “Yolunda çalıştığınız büyük ülküyü,

halkın kalbinde bir fikir haline, bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak, bilhassa sizin vazifenizdir.”⁹⁷

- “Cumhuriyeti, onun gereklerini yüksek sesle anlatınız. Cumhuriyet ilkelerini sevdiniz. Bunu kalplere yerleştirmek için hiçbir fırsatı ihmal etmeyiniz”⁹⁸.

- “Memleketi kurtarmak için aydın ile halk arasındaki ayrılığı durdurmak lazımdır... Lakin halka yaklaşmak ve halkla kaynaşmak çok ve daha ziyade aydınlara yönelen bir vazifedir”⁹⁹.

- “Bizim aydınlar -sosyal içerikli- çalışmalar yapmalı. Neden Anadolu’ya gelip uğramazlar? Neden milletle doğrudan doğruya temasta bulunmazlar? Memleketi gezmeli, milleti tanımalı, eksikliği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur”¹⁰⁰

- “Aydınlar, gidecekleri muhitlerde başlı başına bir alem yaratabilirler. Memleketin yalnız bir yerinde değil, beş on yerinde birer ilim merkezi, ı ışık merkezi, kültür merkezi yapmalısınız”¹⁰¹.

- Aydınlarımız belki bütün cihanı, bütün diğer milletleri tanır, lakin kendimizi bilmeyiz. Aydınlarımız milletimi en mesut millet yapayım der. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım, der. Lakin düşünmeliyiz ki, böyle bir görüş hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan bir şey, diğer millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şartlar, birini mesut ettiği halde diğerini bedbaht edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken, dünyanın her türlü ilminden buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim;

Lakin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz”102.

Memleketimin durumuna, uluslar arası konumuna bakıyor ve aydınımızın Atanın buyurdularının ne kadarını becerbildiğini daha iyi anlıyoruz. Çünkü biz de bir ülkenin ileriliğinin de geriliğinin de, bağımsızlığının da sömürgeliğinin de sorumlusu olarak aydını görüyoruz.

III.VIII. Türk Sanatçısına..!

İsmail Hakkı Baltacıoğlu üç temel sosyal kurum olduğunu, diğer sosyal kurumların bunlardan teşekkül ettiğini söyler. Bu kurumlar;

1. Din
2. Dil
3. Sanat’tır.

Atatürk bu kurumlardan sanatın önemine ilişkin “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”103demektedir. Ona göre;

“Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekasını, ilme bağlılığını, güzel sanatlar sevgisini ve milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü tetkiklerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür.”104

Atatürk toplumun aydınlatılmasına dönük gayret sahiplerinden birinin de sanatçılar olup sanatkarın “Toplumda uzun çalışma ve çabalardan sonra alınanda ışıltı ilk hisseden insan” 105 olduğunu söylemiştir. Böyle bir insan için

sadece bilmek, hissetmek ve uygulamak yetmez. O, topyekün bir yetenekler kompozisyonu ve sıra dışı bir hissiyat şaheseri olmak durumundadır. O yüzden Atatürk sanatkar olmanın zorluğunu anlatırken;

“Efendiler; Siz hayatınızda mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat hiçbir zaman sanatkar olamazsınız.”106

Bir sanat aşığı olan Atatürk; “İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Halbuki bizim milletimiz, hakiki özellikleriyle medeni ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır”107.

Atatürk inkılaplarının yayılışında sanatı bir araç olarak görür. Bu hususta, “Güzel sanatlarda muvaffakiyet bütün inkılapların muvaffak olduğunun en kesin delilidir. Bunda muvaffak olamayan milletlere ne yazıktır. Onlar bütün muvaffakiyetlerine rağmen medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima mahrum kalacaklardır” 108 demektedir. Bir başka konuşmasında müziğe dikkatleri çekerek “musiki ile alakası olmayan yaratıklar insan değildir”109. Güzel sanatlar ile ilgili olarak söylediklerini müzik için de tekrarlayan ulu önder “Bir millet çok şeyde inkılap yapabilir ve bunların hepsinde de muvaffak olabilir, fakat musiki inkılabıdır ki, milletin yüksek gelişiminin işaretidir”110.

Atatürk’ün heykel sanatına yaklaşımı çok anlamlıdır “Aydın ve dindar olan milletimiz, ilerlemenin vasıtalarından biri olan

heykeltıraşlığı en son derecede ilerletecek ve memleketimizin her köşesi, ecdadımızın ve bundan sonra yetişecek evlatlarımızın hatıralarını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir”¹¹¹. Bu meyanda “Mimar Koca Sinan’ın eserlerinin en yoğun bulunduğu İstanbul’da ve son şaheserinin yapıldığı Edirne’de ona bir anıt dikilmelidir. Ancak Cumhuriyetimizin başkenti Ankara’da da bütün Türk büyüklerinin heykelleri ve anıtlarının dikilmesi, gelecek nesillere örnek olmaları bakımından lazımdır”.¹¹²

Atatürk mimariyi unutmuş değildir. Fakat onun bu hususta en manidar gelen ifadesi bize ait mimarının başka milletlerin mimarisini taklitten uzak “Türklüğe özgü bir mimarlık”¹¹³ olması gerektiği şeklindedir.

Ulu önder Atatürk’ün sanata ve sanatçıya gösterdiği saygıyı en güzel ifade eden olay bir tiyatro gecesinde elini öpmek isteyen tiyatro sanatçılarına söylediği sözlerdir “Sanatkar el öpmez, sanatkarın eli öpülür!”¹¹⁴.

III. IX. Türk Sporcusuna..!

Günümüz dünyasının en önemli faaliyet sahalarından birisi spordur. Fakat spor artık sadece spordan ibaret değildir. Bunu yıllar önceden gören Atatürk “Sporda tek ve belli bir gaye gözetmek lazımdır. Sporu ya propaganda için yapacağız, yahut da bedeni gelişmemizi temin için yapacağız”¹¹⁵ diyerek amacı belirler.

Atatürk’ün spora bakışını şöyle özetleyebiliriz.

1. “Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana

unsurundan saymak lazımdır”¹¹⁶

2. “Muvaffak olmak için her türlü yardımdan ziyade bütün milletçe sporun niteliği, kıymeti anlaşılmak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır”¹¹⁷.

3. “Dünyada spor hayatı, spor alemi çok mühimdir. Bu kadar muhim olan spor hayatı, bizim için daha mühimdir, çünkü ırk meselesidir, ırkın düzelmesi ve gelişmesi meselesidir, ayıklanma meselesidir ve hatta biraz da medeniyet meselesidir”.

Bu şartlar ilk planda bazı fanatik düşünceleri çağırırsa da gelişmiş, ileri bazı ülkelerin spor felsefesini yansıttığı, en azından belirli dönemlerde ona bu gözle bakıldığı gerçeğini asla gözardı etmememizi gerektirmektedir.

“Türk milleti anadan doğma sportmendir... Ata en çok ve en iyi binen yalnız Türk erkekler değildir. Türk kadını da bu işi bilir. Hangi milletin daha sportmen olduğu ancak harp meydanlarında anlaşılır. Türkün muharebe meydanlarındaki şaşırtıcı mukavemet ve kahramanlığı, ruhu kadar bünyesinin de sağlamlığına bir delildir... Benim en çok sevdiğim spor güreştir. Hangi Türk askerini, köylüsünü isterseniz soyup meydana çıkarınız. Dik omuzları, iyi, kusursuz teşekkül etmiş adaleleri, keskin yüz çizgileri, yanık tatlı renkleri, kafa yapıları, insanın ruhuna itimat ve neşe veren bir eser olarak canlanır”¹¹⁸. Fakat bu gerçeğe rağmen “Türk ırkında mazinin uğursuz, olumsuz, manasız izleri kalmıştır. Tarihlerde dünya hakimi olmuş koskoca Türk milletine bugünkü neslimiz mirasçı olduğu zamanda, bu

koca milleti biraz zayıf, biraz hasta, biraz cılız bulmuştur. Efendiler, gürbüz, yavuz evlatlar isterim!”¹¹⁹

Atatürk’ün yukarıdaki satırları; onu sadece bir sporsever değil konu ile ilgili derin fikirlere sahip bir spor felsefecisi olduğunu göstermektedir. Bir başka konuşmasında “Spor, yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılmaz. İdrak ve zeka, ahlak da bu işe yardım eder. Zeka ve kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zeka ve kavrayışı yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben, sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim”¹²⁰ deyişi bizim kanaatimizi doğrulamaktadır.

Kurtdere’li Mehmet Pehlivanın “Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm” dediğini duyunca bir mektup yazmış ve ona “Bu dediğini en az yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü, Türk sporcularına bir meslek ilkesi olarak kaydediyorum. Bununla senden ve sözlerinden ne kadar çok memnun olduğumu anlarsın”¹²¹ diyerek sporda başarının önemli ilkelerinden birinin iç veya dış kaynaklı olabilecek motivasyon olduğuna işaret etmiştir.

IV. Atatürk Motivasyonunun Yöneldiği Temel Kavramlar

Atatürk; Türk milletinin yukarıdaki çeşitli kesimlerine motivasyon yüklü emirlerden tavsiyelere birçok ifadede bulunmuştur. Fakat Atatürk dünya görüşünde bazı vazgeçilmez değer ve kavramlar vardır ki, onun Türk milletini motive edişinin temelinde bu değer ve kavramları koruması ve sürdürmesi arzuları yatmaktadır.

Atatürk dünya görüşünün taviz verilmez, yeri doldurulmaz ve mevcudiyeti tartışılmaz değerdeki uyarılarına konu olan bu faktörler bilinmelidir. Bu faktörler Atatürk’ün motivasyonunun temel hedefleridir. Motivasyon araçtır. Amaç aşağıdaki uyarılara konu olan değerlerin korunmasıdır. Onlar;

IV.I. Bağımsızlık

IV.II. Vatan

IV.III. Devlet

IV.IV. Çalışma

IV.V. Muasırlaşma

IV.VI. İlim ve Fen

IV.I. Bağımsızlık

Atatürk’de bir aşk ve tutku haline gelmiş kavramlar vardır. Bunlardan birisi hatta birincisi “bağımsızlık” yani “istiklal”dir. Ona; “niçin yaşanır” veya “ne için ölmeye değer” denilse O; hiç düşünmeden “bağımsızlık” için diyecektir. Bu kanaatimizi onun, araya girmeden sıralayacağımız aşağıdaki çeşitli tarihlerde söylenmiş ifadelerinden anlıyoruz. “Türk’ün haysiyet ve izzeti nefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh, ya istiklal ya ölüm!”¹²²

“Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun istiklalden mahrum bir millet, beşeriyet-i mütemeddine müvacehesinde uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye kesb-i liyakat edemez”¹²³.

“Esas Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır.

Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla temin olunabilir”124.

“Bence bir millete şeref, haysiyet, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklaline sahip olmasıyla kaimdir... bu sebeple milli istiklal bence bir hayat meselesidir.”125

“Türkiye halkı asırlardan beri hür ve müstakil yaşamış ve istiklali bir lazime-i hayatiye (hayat şartı) telakki etmiş bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet istiklalsiz yaşamamıştır. Yaşayamaz ve yaşamayacaktır”126

“Türkiye devletinin istiklali mukaddestir. O ebediyen müemmen (Sağlanmış) ve masun (korunmuş) olmalıdır”127.

“Milletin istiklali tehlikeye girdiği vakit millet ordularını kendi toplar ve yalnız bir hareket tarzı kabul eder. O da, kurtuluş uğrunda sonuna kadar kanını dökmek”...128.

“Almanlarla dost olduk. Almanlar memleketimize, ordumuza ve hükümetimize kadar girdiler. Fakat Almanlardan bazıları bağımsızlık ve onurumuza karşı tavır almaya başladıkları dakikada en ince ve hemen hiçbir kayıt ve koşula bakmaksızın ruhen ve fiilen isyan ettim”129. Çünkü “Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir.”130

Türk devletini idare edenlerin ülkemiz ve milletimiz adına girdikleri taahhütleri, Ata’nın bu uyarılarını dikkate alarak değerlendirmelerini temenni ettiğimizi ifade etmek durumundayız.

IV.II. Vatan

Atatürk’ün üzerine titrediği kavramlardan

bir diğeri vatan kavramıdır. Aslında bu kavrama olan hassasiyetimiz tarihin derinliklerinden gelmektedir. Hun hükümdarı Mete’nin bilinen hikayede “toprak milletin köküdür; onu nasıl verebilirim”?dediğini hatırlarız.

Atatürk’ün vatan anlayışı aşağıdaki satırlarda gizlidir. “Vatanımız, Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleri ile yaşadığı bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki yurttur. Vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kütledir”131.

“Hatt-ı müdafaa yoktur, Sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır.

Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz.”132

“İcabında vatan için bir tek fert gibi yekpare azim ve karar ile çalışmasını bilen bir millet, elbette büyük istikbale müstehak ve namzet olan bir millettir.”133

“Vatan mutlaka selamet bulacak, millet mutlaka mesut olacaktır. Çünkü kendi selametini kendi saadetini memleketin, milletin saadet ve selameti için feda edebilen vatan evlatları çoktur.”134

“Türklerin vatan sevgisiyle dolu olan göğüsleri, düşmanların lanetlenmeye layık ihtiraslarına karşı daima demirden bir duvar gibi yükselecektir”135

Atatürk’ün Türk vatanına olan hissiyatını son derece açık ve seçik anlatan satırlar ise;

“Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini ebedi hayatta yaşatmak

için feyizli kalacaksın. Seni seven Türk milletinin mezarı değilsin. Türk milleti için yaratıcılığını göster”¹³⁶.

Atatürk için vatan bir tutkudur, o bir aşkın adıdır.

IV.III. Devlet

Atatürk; devleti milletin teşkilatlanmış biçimi olarak kabul eder. Devlet milletin içte ve dışta haklarını korumak için vardır. Devlet; ülkenin bağımsızlığı, vatanın bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin ebediyete kadar yaşamasının sigortası ve garantisidir. Milli ülkünün gerçekleşmesi adına vardır. O bu konuda;

“İşte efendiler, Yeni Türkiye Devleti, cihana hakim o büyük ve kadir fikrin Türkiye’de tecellisidir, tahakkukudur”¹³⁷ diyerek onun bugünkü ve yarınki misyonunu belirlemiştir.

Atatürk’ün konuşmalarında bazen Türk devleti ile Türkiye Cumhuriyeti kavramları birbirlerinin içine girmiş durumdadırlar. Aşağıdaki satırlardan bunu açıkça anlamaktayız.

“Daima muhterem arkadaşlarımın ellerine, çok samimi ve sıkı bir surette yapışarak onların şahıslarından kendimi bir an bile müstağni görmeyerek çalışacağım, milletin teveccühünü daima nokta-i istinat telakki ederek, hep beraber ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mesut, muvaffak ve muzaffer olacaktır” ¹³⁸ . Ayrıca “Türk Milletinin tabiat ve şiarına en mutabık olan idare Cumhuriyet İdaresidir.”¹³⁹

Devletin bağımsızlığına çektiği dikkat ise yeni nesillere bir hayat düsturu olacak kadar yerinde ve önemlidir.

“Türkiye devletinin istiklali mukaddestir. O ebediyyen müemmen ve masun olmalıdır.”¹⁴⁰

IV.IV. Çalışma

Ulu önder Atatürk’ün Türk milletinin bütün kesimlerini yönlendirmek ve çok sert bir şekilde uyarmak ihtiyacı duyduğu kavramların başında belki de çalışma gelir. Hatta ona göre “hiçbir şeye muhtaç değiliz, yalnız tek bir şeye ihtiyacımız vardır; çalışkan olmak. Toplumsal hastalıklarımızı tetkik edersek temel olarak bundan başka, bundan önemli bir hastalık keşfedemeyiz; hastalık budur. O halde ilk işimiz bu hastalığı esaslı surette tedavi etmektir, milleti çalışkan yapmaktır. Zenginlik ve onun doğal sonucu olan refah ve mutluluk yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır” ¹⁴¹ . Bir başka konuşmasında gençlere hitaben; “Türkiye Cumhuriyetinin özellikle bugünkü gençliğine ve yetişmekte olan çocuklarına sesleniyorum: Batı senden, Türkten çok geriye. Manada, fikirde, tarihte bu böyleydi. Eğer bugün Batı nihayet teknikte bir yükselme gösteriyorsa, ey Türk çocuğu, o kabahat da senin değil, senden evvelkilerin affolunmaz ihmalinin bir sonucudur. Şunu da söyleyeyim ki, çok zekisin! Fakat zekanı unut! Daima çalışkan ol!”¹⁴². Onun bu ifadeleri Edison’un “dehanın yüzde biri ilham yüzde doksan dokuzu terdir” sözlerini hatırlattı. Bismark ise “gençliğe üç öğüdüm var; çalışın, çalışın, çalışın” demişti. Cicero ise; yarınlar yorgun ve bezgin kimselere değil refahını terk edebilen gayretli insanlara aittir” der.

Atatürk Türk milletinin son asırda yaşadığı dahili ve harici karakterdeki

tecrübelerin neticesinde bir atalet (amaca yönelik eyleme geçmeme) ruh haline düştüğünü biliyordu. Bunun ötesinde Atatürk bir de niçin çalışmamız ve nasıl çalışmamız gerektiğini de söylemişti.

Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir.

Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak, türeli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir.¹⁴³

Fakat “Neticesiz uğraşmak, çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut neticesiz,manasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir”¹⁴⁴. “Çalışma, insanların bedensel kuvvetlerini geliştirir ve hayat için gerekli olan şeyleri temin eder. Çalışmaksızın fikri gelişme ve ahlaki olgunlaşma da mümkün değildir”.¹⁴⁵

Atatürk hayatı aslında bir mücadele hatta savaş olarak görür.

Yetişkinlerin çoğunlukta olduğu bir konuşmasında,

“Efendiler, bilirsiniz ki, hayat demek mücadele ve müsademe demektir. Hayatta muvaffakiyet mutlaka mücadelede muvaffakiyetle mümkündür. Bu da manen ve maddeten kuvvete, kudrete istinat eder bir keyfiyettir.” ¹⁴⁶ diyen ulu önder, daha çok gençlerden oluşan bir gruba seslenirken ise;

“Muhterem gençler, hayat mücadeleden

ibarettir. Bundan dolayı hayatta iki şey vardır. Galip olmak, mağlup olmak... Bunun için dimağlarımıza, irfanlarınıza, malumatınıza icap ederse, bileklerinize, pazularınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka ve mutlaka o gayeye varacağız.” ¹⁴⁷ demiştir. Atatürk’ün ölümünden yaklaşık 10 yıl sonra II. Dünya savaşı bitiminde Almanlar sanki yukarıdaki çalışma düsturunu hayata geçirmiş; ülkelerini yeniden imar etmek için milletçe haftada 6 gün ve her gün 12 saat çalışarak haftanın 72 saatini değerlendirip hedeflerine ulaşmışlardır. Bu olay Atatürk’ün motivasyon limitlerinin asla uygulanamaz ve hayali hedefler olmadığının bir işareti sayılmalıdır.

Atatürk’de çalışma konseptinin bir felsefesinin olduğu yukarıdaki satırlardan kolaylıkla çıkarılabilmektedir. O bu konuda “herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mesut olması için lazım gelen şey, kendisi için değil kendisinden sonra gidecekler için çalışmaktır... Hatta en mesud olanlar, hizmetlerinin bütün nesillerce meçhul kalmasını tercih edecek karakterde bulunanlardır.”¹⁴⁸demektedir.

Fakat Atatürk’ün; çalışma ile ilgili olup, her Türk ferdinin çerçeveleyip mekanına asması gerektiğini düşünebileceğimiz kadar önemli ve değerli sözü şudur ve Türk insanına arz olunur;

“Çalışmadan, öğrenmeden, yorulmadan rahat yaşamının yollarını aramayı alışkanlık haline getirmiş milletler evvela haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini ve daha sonra da istikballerini kaybetmeye mahkumdurlar.”

M.Kemal ATATÜRK

IV.V. Muasırlaşma

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün fikir sisteminin omurga kavramlarından birisi de “muasırlaşma” yani “medenîleşme”dir. Bu fikrinin temelinde sosyal, siyasi ve tarihi realiteye ait tecrübeleri vardır.

“... Acılar gördük. Bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamadığımız içindir. Fikrimiz, zihniyetimiz medeni olacaktır... Medeni olacağız. Bununla iftihar edeceğiz. Bütün Türk ve İslam alemine bakınız. Zihinleri medeniyetin emrettiği şümul ve tealiye uymadıklarından ne büyük felaketler ve ıstıraplar içindedirler... Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız ve nihayet son felaket çamuruna batışımız bundandı.

Artık duramayız. Behemehal ileri gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmeğe mecburuz. Millet vazıhan bilmelidir. Medeniyet böyle bir kuvvetli ateştir ki, ona bigane olanları yakar ve mahveder.¹⁴⁹

“Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru en hakiki tarikat, tarikat-ı medeniyedir.”¹⁵⁰

Neye mal olursa olsun;

“Memleketimizi asrileştirmek istiyorum... Medeniyete girmek arzu edip de Garbe teveccüh etmemiş millet hangisidir?

Türklerin asırdan beri takip ettiği hareket devamlı bir istikamet muhafaza etti. Biz daima Şarktan Garbe yürüdük.

Şüphesiz ki;

Memleketler muhtelifdir. Fakat medeniyet

biridir. Ve bir milletin terakkisi için de bu yegane medeniyete iştirak etmesi lazımdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun sükutu Garbe karşı elde ettiği muzafferiyetlerden çok mağrur olarak kendisini Avrupa milletlerine bağlayan rabitaları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hata idi. Bunu tekrar etmeyeceğiz.¹⁵¹

“Memleket behemahal asri, medeni ve müreffeh olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün fedakarlıklarımızın semere vermesi buna bağlıdır.

Halk ile çok temasım vardır. O saf kütle bilmezsiniz ne kadar teceddüt taraftarıdır”.¹⁵²

Her Türk ferdi şunu bilmelidir ki;

“Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak, şart-ı hayattır. Bu yol üzerinde tevakkuf edenler veyahut bu yol üzerinde ileri değil geriye bakmak cehil ve gafletinde bulunanlar, medeniyet-i umumiye'nin huruşan seli altında boğulmaya mahkumdurlar”.¹⁵³

Atatürk'ün ispatlamak istediği iddialardan biri de şudur;

“Asırlardan beri düşmanlarımız Avrupa akvamı arasında Türklere karşı kin ve husumet fikirleri telkin etmişlerdir. Garp zihinlerine yerleşmiş olan bu fikirler, hususi bir zihniyet vücuda getirmişlerdir. Bu zihniyet hala her şeye ve bütün hadisata rağmen mevcuttur. Ve Avrupa'da hala Türk'ün her türlü terakkiye hasım bir adam olduğu, manen ve fikren inkişafa gayrı müstait bir adam olduğu zannedilmektedir. Bu azim bir hatadır.”¹⁵⁴

“Silahla olduğu gibi dimağ ile de mücadele zorunda olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine

asla şüphem yoktur.”¹⁵⁵

Atatürk’e göre

“Medeniyet yolunda muvaffakiyet teceddüde (yenileşme) vabestedir (bağlıdır). İctimai hayatta, iktisadi hayatta ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegane tekamül ve terakki yolu budur.”¹⁵⁶ Bu yolun henüz başında bulunmaktayız. Öyle ki;

“Bugüne kadar istihsal eylediğimiz muvaffakiyet, bize ancak terakki ve medeniyete doğru bur yol açmıştır. Yoksa terakki ve medeniyete henüz isal etmiş değildir. Bize ve ahfadımıza düşen vazife bu yol üzerinde tereddütsüz ilerlemektir.”¹⁵⁷ Çünkü;

Henüz kurtulmuş değiliz, atılan hatveler (adımlar) bundan sonra atılması lazım gelen hatvelerin mebdedir. İnsan mebdede iken neticeye vasil olduğunu iddia ederse dünyanın en derin gafletleri içinde kendisini puyan görür. Biz daha çok hatveler atmak mecburiyetindeyiz. Bu hatveler hem çok seri, hem de çok uzun olmalıdır. Binaenaleyh bu hatveleri doğru ve muayyen bir istikamet dahilinde atabilmek için, kendi mukadderatımıza kendimiz sahip olmak mecburiyetindeyiz.¹⁵⁸ herkes bilmelidir ki;

“Terakki yolumuzun önüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz. Teceddüt vadisinde duracak değiliz. Dünya müthiş bir cereyanla ilerliyor. Biz bu ahengin haricinde kalabilir miyiz?”¹⁵⁹

IV.VI. İlim ve Fen

Atatürk fikir sisteminin, vazgeçilmezlerinden birinin muasırlaşma olduğunu gördük. Atatürk hemen hiçbir konuda etmediği ısrarı ve hatta çok sert uyarılarını

muasırlaşma konusunda yapmıştır. Fakat burada akla bir soru gelmektedir. Nasıl muasırlaşma? Muasırlaşmanın gerçekleşmiş ana ve tali olmak üzere bir çok faktöre bağlı olduğu bilinmektedir. Ama bu faktörlerin en hayati ilim-teknoloji ve fendir. İlim ve fen sadece muasırlaşmanın şartı değildir. “Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için muvaffakiyet için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır”¹⁶⁰. “Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir”¹⁶¹. Çünkü;

“Gözlerimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farzedemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alakasız yaşayamayız... Bilakis müterakki, mütemeddin bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız, bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”¹⁶²

Gözlerini dış aleme, bilimsel, teknik ve medeni gelişmelere kapatan, bilim zihniyetine sırtını çevirmiş milletlerin akıbetleri ise çok manidardır. Atatürk onu şöyle dile getirir.

Hiçbir delil-i mantığıye istinat etmeyen bir takım an’anelerin, akidelerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi çok güç olur; belki de hiç olmaz. Terakkide kuyut ve şurut aşamayan milletler hayatı makul ve ameli müşahade edemez. Hayat felsefesini vasi gören milletlerin taht-ı hakimiyet ve esaretine girmeye mahkumdur.¹⁶³ İlim ve fen ile uğraşmanın cinsiyeti söz konusu değildir.

“Binaenaleyh bizim heyet-i içtimaiyemiz için ilim ve fen lazım ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın iktisap etmeleri lazımdır.”¹⁶⁴

Atatürk gelecekte son derece ümitvar ve emindir. Geleceği şöyle tahmin

Arkadaşlar! Bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, iktisat ve ilim zaferleri olacaktır.¹⁶⁵

“Mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti Türk sanatını, iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı, bütün bedayiiyle inkişaf edecektir.”¹⁶⁶

Kısaca bu hususta “hepimize düşen vazife, dimağları bir daha bu bilgisizliğe düşmemek için hazırlamaktır; bunu yapmak için aklen, mantıken, dinen hiçbir güçlük düşünülmüş değildir. Bu yolda önümüze her hangi bir engel çıkarsa, doğru bildiğimiz yolda herhangi bir kara kaya meydana gelirse derhal o engeli yıkmak, o kayayı parçalamak, memleketin şerefini, namusunu, hayatını düşünenler için borçtur, farzdır, ilahi emirdir”¹⁶⁷ diyerek sözlerini bitirir.

SONUÇ

Tembel insan yoktur. Yeterince güçlü amaçları olmayan insanlar vardır. Büyük insanların amaçlarına baktığımızda maddeden sıyrılmış, fikre sarılmış hedefler olduğunu görürüz. Atatürk bu konuda;

“Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük olan bir gayeyi elde etmek için belli başlı vasıttadır. Gaye fikirdir. Zafer bir fikrin istihsaline hizmet nispetinde

kıymet ifade eder”¹⁶⁸ yoksa boş bir gayrettir. Hatta son derece mütevazı bir ifadeyle;

“Hizmet edenler namus vazifelerini ifa etmiş olmaktan başka bir şey yapmamışlardır.”¹⁶⁹ demiştir.

Atatürk Türk tarihinin muayyen bir dönemine adını vermiş bir liderdir. Onun hizmetlerinin, yaptıklarının tam bir dökümünü yapmanın mümkün olabileceği kanaatinde değiliz. Fakat sayısız hizmeti yanında bize göre en manalılarından biri; beş bin yılı aşkın tarihe sahip, talihi dönmüş, panik içinde, umudunu yitirmiş bir milletin; çarenin tükendiğini sandığı, yaşama dinamikleri ve aktivite motivasyonu kalmamış hayatında ilk kez umut ışığını yakan odur.

“Maddi ve manevi korkuyu yenen odur. Koskoca bir imparatorluk kaybeden Türkiye’ye ümit getirdi. Bütün bunlarla beraber, çok daha önemli bir şey daha getirdi. O da şuydu: Asırlardan beri düşünmeyen, düşünmeyi reddeden, düşünmekten korkan, daima başka birisinin kendisi için düşünmesine alıştırılmış, birçok doğmaların, hurafelerin, peşin hükümlerin arkasına sığınarak bir türlü kendisini bulmak istemeyen şark kafasına hür düşünceden korkmamayı her şeye rağmen halk için düşünmeyi, batıya rağmen batıl gibi düşünmeyi öğretti.”¹⁷⁰

Öğrettiği bu şey Türk Milletinin geleceğinin sigortası oldu. Bu Türk milletinin son dönem tarihinde bir zihniyet devrimiydi. Bütün hizmetleri bir yana bu bile her şeye değerdi. İnsan düşünmeden edemiyor; “acaba o büyük adam yaşadığı o devirde dünyaya gelmeseydi, yaptıklarını yapmasaydı, adını

verdiğimiz o devir nasıl olurdu?” diye!... Önce aklımıza hiçbir şey gelmiyor. Gelenler de tüylerimizi diken diken etmiyor mu? Şüphesiz Atatürk bu toprakların büyük talihidir, şansıdır... Bu topraklar ve bu millet de onun talihi olmuştur. Bazı insanlarımıza kolay anlatamasa da, onun yerinde ve zamanında gelişinden de yaratanın haberi vardır.

İfade etmek de, inanmak da çok zor olsa da ne yazık ki, Atatürk aramızda değildir. “Artık Türklük için bir devir kapandı”¹⁷¹ diyen Sadri Maksudi Arsal’ın üzüntü dolu ifadelerine katılmak gerekmektedir. Fakat Atatürk’ün fikirleri, hedefleri, tutkuları, aşkları ebediyen kalbimizde yaşayacaktır.

“Bu söylediklerim hakikat olduğu gün, senden ve bütün medeni beşeriyetten dileğim şudur: “Beni hatırlayınız”¹⁷² demişti. Seni ve bu millet ile ilgili hayallerini ve aşklarını Türk Milleti asla unutmayacak, ebediyen hatırlayacaktır.

Türk basınının şahsiyet sahibi usta kalemlerinden biri duygularımıza tercüman olur nitelikteki satırlarında şöyle der;

“Atatürk’ün en büyük sevdası Türk. Son nefesine kadar kendini Türk doktorları’na teslim ediyor. Toplumun bütün kesimlerine verdiği sürekli telkin:

-Sen başarısın, sen kazanırsın, sen yükselirsin, çünkü sen çalışkansın, zekisin, çünkü sen Türksün.

Evet... Türk’ün muhteşem tarafını vurguluyor Atatürk...

“Naçiz vücudunu” bir kenara koyup Türkiye Cumhuriyeti’ne “sonsuz” ömür biçiyor.

“Muasır medeniyet”i hedef gösteriyor... Sağdaki ve soldaki yobazlara “en hakiki mürşit”i tanımlıyor.

Dünyada hiçbir lider, böyle bir “önder” olamamıştır. Türk, Atatürk’ün en büyük aşkı.¹⁷³

Atatürkçülüğün ilk şartıdır; Türke aşık, Türke sevdalı olmak. Onun

yaşama sebebi bu seveda, motivasyon gayretlerinin temelinde hep bu aşk vardır. Bu aşk onda ölümüne bir tutkudur. Onun Türke olan tutkusu, çeşitli tarihlerde söyledikleri ardarda getirilince daha açık ve seçik olarak ortaya çıkmaktadır. Kendi milleti için bu tür ifadelerde bulunmuş, idealleri ve milli hayalleri bunca sınırsızlıklara ulaşmış başka bir önder örneği göstermek mümkün değildir. Şöyle ki;

Benim hayatta yegâne fahrim, servetim Türklükten başka bir şey değildir¹⁷⁴.

“Türk, Türk olduğu için asildir.”¹⁷⁵

Bana, insanlar üstünde bir doğuş atfetmeye kalkışmayınız. Doğuşumdaki tek fevkaladelik, Türk olarak dünyaya gelmemdir.¹⁷⁶ Bu memleket tarihte Türktü, halde Türktür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır.¹⁷⁷

Bu memleket, dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği bir müstesna mevcudiyetin yüksek tecellisine, sahne oldu. Bu sahne 7 bin senelik, en aşağı, bir Türk beşiğidir. Beşik, tabiatın rüzgarlarıyla sallandı; beşiğin içindeki çocuk, tabiatın yağmurlarıyla yıkandı; o çocuk tabiatın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvela korkar gibi oldu; sonra onlara alıştı, onları tabiatın babası tanıdı; onların oğlu oldu. Birgün o tabiat çocuğu, tabiat oldu;

DİPNOTLAR

- 1 Robbins, Anthony. Sınırsız Güç, Çev. Mehmet Değirmenci, İnkılap, İst. 1993, s.4.
- 2 Robbins, Anthony. A.g.e., s.5.
- 3 Robbins, Anthony. A.g.e., s.7.
- 4 Op. Cit. s.16.
- 5 Sekman, Mümin. Başarı Üniversitesi, AİFA, İst. 2003, s.75.
- 6 Sekman, Mümin. A.g.e., s.74-75.
- 7 Krech, D; Crutchfield, Richard, S. Sosyal Psikoloji, (çev. Erol Güngör), Ötüken Yayınları, İst. 1980, s.46-47.
- 8 Andreas, Steve ve Dğrl. NLP. Başarının Yeni Teknolojisi, (çev. Alican Azeri), Beyaz Yayınları, İst. 2001, s.51.
- 9 Andreas, Steve ve Dğrl. A.g.e., s.52.
- 10 Andreas, Steve ve Dğrl. A.g.e., s.61.
- 11 Andreas, Steve ve Dğrl. A.g.e., s.64.
- 12 Andreas, Steve ve Dğrl. A.g.e., s.62.
- 13 Osmay, Nüvit. İnsan Mühendisliği, Alfa Yayınları, İst. 2002, s.509-513.
- 14 Kısakürek, N. Fazıl. İman ve Aksiyon, Bedir Yayınevi, İst. 1972, s.73-74.
- 15 Kısakürek N. Fazıl. A.g.e., s.70-71.
- 16 Motivasyon değeri çok yüksek bu şiir İngiliz hatta dünya edebiyatında haklı bir şöhrete sahiptir.
- 17 John F. Kennedy. Evrenin İzinde, Discovery Channel, 15 Ağustos 1993.
- 18 Osmay, Nüvit. A.g.e., s.506.
- 19 Turan Osman. Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Nakışlar Yayınevi, İst. 1978, s.183.
- 20 Karal, Enver Ziya. Atatürk'ten Düşünceler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1981, s.178.
- 21 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Kasım 1927.
- 22 Atatürk. Vakit Gazetesi, Kasım 1947.
- 23 Afetinan. Atatürk'ten Hatıralar ve Belgeler. T.İş Bankası Yayını, Ank. 1959, s.297.
- 24 Osmay, Nüvit. A.g.e., s.507.
- 25 Turan, Osman. A.g.e., s.48.
- 26 Akyüz, Yahya. Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ank. 2004, s.13.
- 27 Atatürk, Nutuk, Ekim 1927.
- 28 Atatürk, Söylev ve Demeçler, C.II, Kasım 1932.
- 29 Karal, Enver Ziya: Atatürk'ten Düşünceler, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1981, s.129.
- 30 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1927.
- 31 Atatürk. Nutuk, Mart 1922.
- 32 Atatürk. A.g.e., Ağustos 1921.
- 33 Atatürk. Nutuk, Ekim 1927.
- 34 Karal, Enver Ziya. A.g.e., s.6.
- 35 Atatürk. A.g.e., C.II, Ağustos 1924.
- 36 Atatürk. A.g.e., C.II, Mayıs 1928.
- 37 Atatürk. Ulus Gazetesi, 10 Kasım 1939.
- 38 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, Ekim 1919.
- 39 Atatürk. A.g.e., C.II, Kasım 1937.
- 40 Maarif Vekaleti Komisyon, Türk Tarihinin Ana Hatları, Giriş Kısmı, Maarif Vekaleti Yayını, İst. 1931, s.74.
- 41 Banoğlu N.A. "Makbule Atadan Anlatıyor, Nükte Fıkra ve Çizgilerle Atatürk III Der. s.79.
- 42 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Temmuz 1920.
- 43 Özer, Y. Ziya. "Bazı Hatıralar ve "Ben Ne Yaptım" T.T.K. Belleten, C.III, S.10, Ank. 1939, s.287.
- 44 Atatürk. (1931) Hakimeyet-i Milliye Gazetesi, 13.12.1931.
- 45 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ağustos 1925.
- 46 Atatürk. 1937. Vakit Gazetesi, Kasım 1947.
- 47 Atatürk. Mart 1933. Dünya Gazetesi, 20.12.1954.
- 48 Temmuz 1918. T.T.K.K. Konferansları 1969 içinde; Karal, Enver Ziya. A.g.e., s.44.

- 49 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ekim 1919.
- 50 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.II, Ekim 1933.
- 51 Karal, Enver Ziya. A.g.e., s.18.
- 52 Atatürk. Ulus Gazetesi, 12 Temmuz 1927.
- 53 Atatürk. Mülkiye Mektebi Öğrencilerine 11 Ocak 1935.
- 54 Atatürk. Nutuk, Ağustos 1919.
- 55 Atatürk, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Mayıs 1926.
- 56 Afetinan. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, T.İş Bankası Yayınları, Ank. 1959, s.304.
- 57 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1927.
- 58 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeleri, C.II, Ağustos 1924.
- 59 Atatürk. Nutuk. C.II, s.897-898.
- 60 Atatürk. Nutuk, Ekim 1927.
- 61 Ergin, Muharrem. Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İst. 1980, s.24, 35.
- 62 Eldeniz, Perihan Naci. Atatürk ve Türk Kadını, T.T.K. Belleten, C.XX, S.80, Ank. 1956, s.740.
- 63 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1923.
- 64 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1923.
- 65 Atatürk. A.g.e., C.II, Mart 1923.
- 66 Atatürk. A.g.e., C.II, Ekim 1925.
- 67 Atatürk. A.g.e. C.II, Mart 1923.
- 68 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, Mart 1923.
- 69 Atatürk. A.g.e., C.II, Mart 1923.
- 70 Atatürk. A.g.e., C.II, Mart 1923.
- 71 Şapolyo, Enver Behnan. Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, İst. 1958, s.529.
- 72 Atatürk. Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçler, C.I, Mart 1922.
- 73 Bozkurt, M. Esat. Yakınlardan Hatıralar, İst. 1955, s.94.
- 74 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1928.
- 75 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Şubat 1923.
- 76 Atatürk. A.g.e., C.I, Mart 1922.
- 77 Karal, Enver Ziya. Atatürk'ten Düşünceler, M.E.B. Basımevi, İst. 1981, s.124.
- 78 Atatürk. Nutuk, Ekim 1927.
- 79 Karal, Enver Ziya. A.g.e., s.113.
- 80 Atatürk. Nutuk, Ekim 1927.
- 81 Sevük, İ. Habib. Atatürk İçin, İst. 1939, s.78.
- 82 Mesudi. Muruc Uz – Zeheb, B.de Meynard, Kahire-1346, s.349.
- 83 Atatürk. Nutuk, Ekim 1927.
- 84 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Şubat 1924.
- 85 Atatürk. A.g.e., C.I, Kasım 1927.
- 86 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ekim 1925.
- 87 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Mart 1922.
- 88 Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları – 6, Ank. 1946, s.17.
- 89 A.g.e., s.17.
- 90 A.g.e., s.25.
- 91 Egeli, Münir Münir Hayri. Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar. Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık Ltd. Şti, İst. 1959, s.40.
- 92 Akyüz, Yahya. “Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.VIII, S.23, Mart 1992, s.233-239.
- 93 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Temmuz 1921.
- 94 Atatürk. A.g.e., C.I, Mart 1923.
- 95 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1923.
- 96 Atatürk. A.g.e, C.II, Aralık 1919.
- 97 Ludwig, Emil. Gazi ile Mülakat, Ayın Tarihi, S.73, Yıl 1930, s.82-83.

- 98 Ludwig, Emil. A.g.m., s.82-83.
- 99 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1923.
- 100 Atatürk. A.g.e., C.III, Ekim 1919.
- 101 Arar, İsmail. Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı 16-17/1/1923, İst. 1969, s.33.
- 102 Atatürk. A.g.e., C.II, Mart 1923.
- 103 Enver, Z. Karal. A.g.e., s.99.
- 104 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, Ekim 1933.
- 105 Ceyhan, İbrahim. Atatürk'e Göre Sanatkar, İst. 1949, s.159-160.
- 106 Karan, E. Ziya. A.g.e., s.99.
- 107 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ocak 1923.
- 108 Güler, C.Abbas. Montro "İmzalandığı Akşam Atatürk Bu Sulh Zaferini Florya'da Nasıl Kutlamıştı. Cumhuriyet Gazetesi, 10.11.1941.
- 109 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II Ekim 1925.
- 110 Atatürk. Cumhuriyet Gazetesi, 5.9.1939.
- 111 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ocak 1923.
- 112 Afetinan. Mimar Koca Sinan. Ank. 1968, s.67.
- 113 Koyunoğlu, Hikmet. Eski Türk Ocakları Merkez Binasının İnşaatına Ait Anılarım, Kültür ve Sanat, S.5, Yıl 1977.
- 114 Zobu, V. Rıza. O günden Bu Güne, Milliyet Yayınları, İst. 1977, s.323.
- 115 Kocatürkm, Utkan. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ank. 1999, s.328.
- 116 Atatürk. A.g.e., C.I, Kasım 1937.
- 117 Atatürk. A.g.e., C.II, Ekim 1926.
- 118 Güven, Ferit Celal. "Gömlek", Yücel Dergisi, C.X, S.57, 1939, s.130.
- 119 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ekim 1926.
- 120 Güven, Ferit Celal. A.g.m, s.130.
- 121 Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Tarih IV, İst. 1931, s.268.
- 122 Atatürk. Nutuk C.I, Mayıs 1919, s.13. 123 Atatürk. Nutuk C.I, Mayıs 1919, s.13. 124 Atatürk. A.g.e., C.I, s.13.
- 125 Atatürk. Ankara Gazetesi, Nisan 1921.
- 126 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Haziran 1922.
- 127 Atatürk. A.g.e., C.I, Ağustos 1923.
- 128 Karal, Enver Ziya. A.g.e., s.6.
- 129 Atatürk. A.g.e., C.III, 24 Ocak 1924, s.25.
- 130 Atatürk, Ankara Gazetesi, Nisan 1921.
- 131 Afetinan. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, T.T.K. Yayınları, Ank. 1969, s.19.
- 132 Atatürk. Nutuk, Ağustos 1921.
- 133 Arsan, Nimet. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, T.İ.T. Ens. Yayınları C.IV, Ank. 1964, s.536.
- 134 Atatürk. Vatan Gazetesi 10 Kasım 1929.
- 135 Arsan, Nimet. A.g.e., C.IV. s.411.
- 136 Afetinan. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. T.İş Bankası Yayını, ANK. 1959, s.295.
- 137 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Ağustos 1923.
- 138 Atatürk. A.g.e., C.I, Ekim 1923.
- 139 Atatürk. Nutuk, Ekim 1924.
- 140 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Ağustos 1923.
- 141 Atatürk. Gazetecilere Yaptığı Konuşma, Ocak 1923.
- 142 Akyüz, Yahya. Türk Eğitim Tarihi, Pegem Y., Ank 2004, s.311.
- 143 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Kasım 1937.
- 144 Afetinan. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, T.T.K Yayınları, Ank. 1969, s.536.
- 145 Afetinan. A.g.e., s.535.
- 146 Atatürk. Nutuk, Nisan 1920.
- 147 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Mart 1923.

- 148 Atatürk. A.g.e., C.II, Mart 1937.
- 149 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ağustos 1925.
- 150 Atatürk. A.g.e., C.II, Ağustos 1925.
- 151 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, Şubat 1924.
- 152 Atatürk. Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, 4 Aralık 1923.
- 153 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ağustos 1924.
- 154 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, Eylül 1923.
- 155 Atatürk. Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçler, C.I, Temmuz 1921.
- 156 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ağustos, 1924.
- 157 Atatürk. A.g.e., C.I, Ağustos 1923.
- 158 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ocak 1923.
- 159 Atatürk. A.g.e., C.III, Aralık 1923.
- 160 Atatürk. Atatürk'ün Maarife Dair Düşünceleri 1924, İst. 1939, s.19.
- 161 Kocatürk. Utkan. A.g.e., s.140.
- 162 Atatürk. A.g.e., C.II, Ekim 1922.
- 163 Atatürk. A.g.e., C.II, Ekim 1922.
- 164 Atatürk. A.g.e., C.II, Ocak 1923.
- 165 Atatürk. A.g.e., C.II, Ocak 1923.
- 166 Atatürk. A.g.e., C.II, Ekim 1922.
- 167 Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Türk Devrim Tarihi Ens. Yayınları, Ank. 1946, s.15.
- 168 Atatürk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Ocak 1925.
- 169 Atatürk. A.g.e., C.II, Ocak 1923.
- 170 Osmay, Nüvit. A.g.e., s.444-445.
- 171 Arsal. Sadri Maksudi. Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, Ötüken Yayınları, İst. 1979, s.19.
- 172 Atatürk. 1935, Ulus Gazetesi, 10 Aralık 1939.
- 173 Tamer, Rauf. 19 Mayıs Yazısı, Tercüman Gazetesi, 19.5.2004.
- 174 Bozkurt. Mahmut Esat. Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, İst. 1955, s.95.
- 175 Egeli, Münir Hayri. A.g.e., s.15.
- 176 Egeli, Münir Hayri. Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar, Ahmet H. Yaşaroğlu, Kitapçılık Ltd. Şti. İst. 1959, s.15.
- 177 Toros, Taha. Atatürk'ün Adana Seyahatleri, Adana-1939, s.23.
- 178 Bayur, Hikmet. "Türk'ün Tarifi" Millet Dergisi, S:116, Yıl 1948, s.10-11.
- 179 Gyula, Pekar. Atatürk'ü Yabancılar Nasıl Görüyorlardı? Tarih-Edebiyat Mecmuası, s.6 Haziran 1981, s.18-21.
- 180 İmece, Mustafa Selim. Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri, Türkiye İş Bankası Yay., Ank. 1959, s.14.
- 4 Gyula, Pekar. A.g.m. s.18-21

KAYNAKLAR

- ADDİNGTON, Jack E. % 100 Düşünce Gücü, Çev. Birol Çetinkaya, Akaşa Yayınları, İst. 2000.
- AFETİNAN. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, T.T.K. Yayınları, Ank. 1969.
- . Mimar Koca Sinan, Ank. 1968.
- . Atatürk'ten Hatıralar ve Belgeler, T. İş Bankası Yayınları, Ank.
- 1959.
- AKYÜZ, Yahya. "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.VIII, S.23, Mart 1992.
- . Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ank. 2004.
- ANDREAS, Steve ve Dğrl. NLP Başarının Yeni Teknolojisi, Çev. Alican Azeri, Beyaz Yayınları, İst. 2001.
- ARAL, S. Maksudî. Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, Ötüken Yayınları, İst. 1979.
- ARAR, İsmail. Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı, (16-17.1.1923) İst. 1969. ARSAN, Nimet. Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, T.İ.T. Ens. Yayınları, C.IV, Ank. 1964.
- ATATÜRK. Ankara Gazetesi, Nisan 1921.
- . Vatan Gazetesi, 10 Kasım 1929.
- . Gazetecilere Yaptığı Konuşma, Ocak 1923.
- . Tercüman-ı Hakikat 4 Aralık 1923.
- . Cumhuriyet Gazetesi, 5.9.1939.
- . Milli Eğitim İle İlgili Söylev ve Demeçler, İst. 1939.
- . Ulus Gazetesi, 12 Temmuz 1927.
- . Mülkiye Mektebi Öğrencilerine, 11 ocak 1935.
- . Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Mayıs 1926.
- . (1937) Vakit Gazetesi, Kasım 1947.
- . (1931) Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 13.12.1931.
- . (Mart 1933), Dünya Gazetesi, 20.12.1954.
- . Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Derl. Nimet Unan, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, C.I

(1945), C.II (1959), C.III (1961).

. Vakit Gazetesi, Kasım 1947.

. Nutuk, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayını, C.I (1961), C.II (1961),

C.III (1967), İst.

BANOĞLU N.A. Makbule Ata'dan Anlatıyor, Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk III, Der. Tarihsiz.

BAYUR, Hikmet. Türk'ün Tarifi, Millet Dergisi, s.116, Yıl 1948. BOZKURT, M. Esat. Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, İst. 1955.

. Yakınlarından Hatıralar, İst. 1955. CEYHAN, İbrahim. Atatürk'e Göre Sanatkar, İst. 1949.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, 6 Ank. 1949.

EGELİ, Münir Hayri. Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık Ltd. Şti. İst. 1959.

ELDENİZ, P. Naci. Atatürk ve Türk Kadını, T.T.K. Belleten, C.XX, s.80, Ank.

1959.

GYULA, Pekar. Atatürk'ü Yabancılar Nasıl Görüyorlardı? Tarih-Edebiyat Mecmuası, S.6, Haziran 1981, s.18-21.

GÜRER, C. Abbas. Montro İmzalandığı Akşam Atatürk Bu Sulh Zaferini Florya'da Nasıl Kutlamıştı. Cumhuriyet Gazetesi 10.11.1941.

GÜVEN, Ferit Celal. Gömlek, Yücel Dergisi, C.X, s.57, 1939.

İMECE, Mustafa Selim. Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri, T.İş Bankası Yayınları, Ank. 1959.

KARAL, Enver Ziya. Atatürk'ten Düşünceler, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1981. KENNEDY, John F. Evrenin İzinde, Discovery Channel 15 Ağustos 1993.

KISAKÜREK, Necip Fazıl. İman ve Aksiyon, Bedir Yayınları, İst. 1972.

- KOCATÜRK, Utkan. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ank. 1999.
- KOYUNOĞLU, Hikmet. Eski Türk Ocakları Merkez Binasının İnşaatına Ait Anılarım, Kültür ve Sanat, s.5, Yıl 1977.
- KRECH, D. Crutchfield, Richard S. Sosyal Psikoloji, Çev. Erol Güngör, Ötüken Yayınları, İst. 1980.
- LUDWİG, Emil. Gazi ile Mülakat, Ayın Tarihi, S.73, Yıl 1930.
- Maarif Vekaleti Komisyon. Türk Tarihinin Ana Hatları, Giriş Kısmı. Maarif Vekaleti Yayını, İst. 1931.
- MESUDİ. Muruc Uz-Zeheb, nşr. B.de Meynard, Kahire-1346. OSMAY, Nüvit. İnsan Mühendisliği, Alfa Yayınları, İst. 2002.
- ÖZER, Y. Ziya. Bazı Hatıralar ve Ben Ne Yaptım", T.T.K. Belleten, C.III, s.10, Ank. 1939.
- PEALE, Norman V. Olumlu Düşünmenin Gücü, Çev. Şahin Cüceloğlu, Sistem Yayıncılık, İst. 1997.
- ROBBİNS, Anthony. Sınırsız Güç, Çev. Mehmet Değirmenci, İnkılap, İst. 1993. SEKMAN, Mümin. Başarı Üniversitesi, ALFA, İst. 2003.
- SEVÜK, İ. Habib. Atatürk İçin, İst. 1939.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, İst. 1958. TAMER, Rauf. 19 Mayıs Yazısı, Tercüman Gazetesi, 19.5.2004.
- TOROS, Taha. Atatürk'ün Adana Seyahatleri, Adana-1939.
- T.T.K.K. Konferansları (Tem 1918), Ank. 1969, İçinde; Karal Enver Ziya. Atatürk'ten Düşünceler, M.E. Basımevi, İst. 1981.
- TURAN, Osman. Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi, Nakışları Yayınevi, İst. 1978.
- Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, Tarih IV, İst. 1931.
- ZOBU, V. Rıza. O Günden Bu Güne, Milliyet Yayınları, İst. 1977.

